

41111
257

SAMFUNDET
FOR DANSK-NORSK
GENEALOGI OG
PERSONALHISTORIE
STIFTET 1918

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

OTTENDE RÆKKE

5. BINDS I. HÆFTE

(47DE AARGANG)

1926

UDGIVET AF

SAMFUNDET FOR DANSK-NORSK GENEALOGI
OG PERSONALHISTORIE

VED

PAUL HENNINGS

I KOMMISSION HOS

J. H. SCHULTZ ¹/₈
KJØBENHAVN

EINAR DANCKE
OSLO

MAJ 1926

Spørgsmaal af genealogisk og personalhistorisk Natur kunne Samfundets Medlemmer erholde optaget i Tidsskriftet. Disse sendes til Tidsskriftets Redaktør: Overretssagfører *Paul Hennings*, Ved Stranden 6, København K.; eller, for Norges Vedkommende, til Arkivamanuensis *A. W. Rasch*, Statsarkivet, Oslo.

INDHOLD

	Side
† Hendes Majestæt Enkedronning <i>Louise</i>	1
Kronor och sjoblad i danska riksvapnet. Af Kgl. svensk Ordenshistoriograf, Kammerherre <i>Hans Toll</i>	3
En vidtberøjt Nordmand. Thomas Fastings Oplevelser i Levanten 1756—61	9
To Storkøbmænd i Aalborg (Jørgen Olufsen og Jens Bang). Ved Postmester <i>C. Klitgaard</i>	13
Danske Elever ved Rideskolen i Angers 1601—1635. Af Underarkivar, cand. mag. <i>Henny Glarbo</i>	19
Autobiografi af Sognepræst til Horslunde-Nordlunde paa Lolland Claus Christensen Wiinholt. Ved Pastor emer. <i>Erh. Qvistgaard</i>	22
En „Privatskole“ for 200 Aar siden. Af Højesteretsadvokat <i>Arthur Skjelderup</i>	31
Af Herredsfoged Carl Holck's Papirer. Ved Fuldmægtig i Statsministeriet <i>Harald Holck</i>	35
To Breve fra Biskop Nikolai Edinger Balle til Kronprins Frederik fra 1807.....	52
To Breve fra Christian Colbjørnsen	58
Nicolai Eigtveds Ungdomshistorie. Af fhv. Adjunkt <i>Fr. Weilbach</i>	62
Forskelligt fra Genealogiens og Personalhistoriens Verden	70
Spørgsmaal og Svar	76
Rettelse	80

Gothaische Genealogische Taschenbücher.

Justus Perthes, Gotha.

- I. Gothaischer (Hof) Kalender. 1. Del: Hofkalender (Fyrstehusenes Genealogi); 2. Del: Diplomatisch Statistisk Aarbog.
- II. Grevekalender.
- III. Friherrekalender (Ilge Aargange Uradel, ulige Aargange de øvrige tyske friherrelige Slægter).
- IV. Adeliges Taschenbuch (tysk Uradel).
- V. Adeliges Taschenbuch (Gl. Adel og Brevadel).

*Værdifuld for enhver Genealog — Uovertruffen i Paalidelighed —
Indeholder ogsaa talrige danske Slægter.*

Archivar, Dr. phil. FRIEDRICH WECKEN

Oetzsch bei Leipzig, Hauptstrasse 76. . . Postscheckkonto: Leipzig 56 034

(1913—1923 wissenschaftlicher Leiter der Zentralstelle für Deutsche Personen- und Familiengeschichte)

empfiehlt sich zur sachkundigen Ausführung familiengeschichtlicher Forschungen in allen Gegenden des Deutschen Reiches, zur Überprüfung von familiengeschichtlichen Arbeiten, zur Unterstützung in allen familiengeschichtlichen Fragen.

Erste schriftliche Auskunft gegen Einsendung von 6 Fernbriefmarken; bei grösseren Aufträgen vorheriges Gutachten bezw. auf Wunsch mündlicher Vortrag über Aussicht, Gang und Ziel der Forschung.

Til Medlemmer av Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie sælges Slegten Rynning i kort Tid for Kr. 10.00 (før Kr. 25.00). Henv. Fru WAALEV, HAMAR.

Hendes Majestæt Enkedronning Louise,

født 31. Oktober 1851, død 20. Marts 1926.

Ved Hendes Majestæt Enkedronningens Død beklager Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie Tabet af dets høje Protektrice, der siden 1917 fungerede i denne Egenskab. Som Moder til Danmarks og Norges Konger maatte den afdøde Dronnings Protektorat over et Samfund, hvis Opgave er at vedligeholde slægtshistoriske Fællesinteresser i begge Lande, i hendes Person have sin naturlige Berettigelse. Naar Hendes Majestæt i sin Tid med afgjort Velvilje og Forstaaelse imødekom Bestyrelsens Henvendelse om at træde i Spidsen for Samfundet, beroede det ogsaa paa stor personlig Interesse for dets Virksomhed. Ud over det vidtforregnede og strengt pligtopfyldende Arbejde, Hendes Majestæt udrettede i de mange humane og velgørende Institutioner, hvis Overhoved hun var, og som stod hendes for al Nød og Savn opladte Hjerte nærmest, var Dronningen levende interesseret i Læsningen af historisk og særlig personhistorisk Literatur, hvorom hendes Bogsamling noksom vidnede. De fleste af dem, der har haft Lejlighed til at tale med Hendes Majestæt herom, har ogsaa erfaret, hvor stor hendes virkelige Fordybelse og betydelige Kundskaber var paa dette Omraade. Den norsk-danske Bestyrelse, der i Anledning af Samfundets 40-aarige Stiftelsesfest var Enkedronningens Gæster paa Ege-

lund, bevarer Erindringen om Hendes Majestæts interesserede Velvilje overfor de budne, ligesom ogsaa Repræsentanter for den danske Bestyrelse, der var mødt blandt Deputationerne paa Dronningens 70-aarige Fødselsdag, husker de stilsfærdige, hjertevindende Ord, hvormed Hendes Majestæt besvarede de overbragte Lykønskninger til Mærkedagen.

Samfundet vil bevare Mindet om Enkedronning Louise.

Kronor och sjöblad i danska riksvapnet.

Af Hans Toff.

Den danska heraldiska litteraturen har i dessa dagar fått en värdefull tillökning uti en av den kände forskaren på området arkivarien Grandjean med understöd av »Carlsbergfondet« utgiven bok med titel: »Det danske Rigsvaaben«. Arbetet har en god uppställning¹⁾, börjande med en beskrivning på ung. 120 sidor över det nuvarande riksvapnet med dess olika delar och fortsättande i andra kapitlet med att på 15 sidor tala om märken, som tidigare haft plats i dansk-norska konungars vapen. På följande 8 sidor skildras i tredje kapitlet riksvapnets utveckling och sammansättning, under det att i kapitel fyra beskrives på 5 sidor sköldens indelning, samt i kapitel fem på 11 sidor varje märkes plats i den sammansatta skölden. Det är en bok av rang, synbarligen grundad på många års trägna studier, och är dansk heraldisk vetenskap att lyckönska till offentliggörandet.

Emellertid förekommer där återgivandet av en från annat håll stammande åsigt, att svenske Konung Erik Erikson skulle upptagit sitt danska modernevapen och slopat sitt fädernevapen. Detta är en fullständigt obestyrkt hypotés, som står i strid ej blott med vittnesmålet uti flera tiotal samtida sigill, utvisande, att vapnen ärvas efter fader och ej efter moder (med undantag för här ej gällande fall), utan även med det sakförhållandet, att Eriks fader i likhet med sonen förde leoparderna²⁾ krönta, under det att Eriks begge svågrar, Konungarne Knut VI och Valdemar II av Danmark icke hade kronor på leopardhuvudena. — —. Det är säkert även politiskt otänkbart. — Drager man ut konsekvenserna av denna åsigt, blir det den, att söner efter föräldrar med sinsemellan liknande vapenfigurer skulle hemta från moderns sina egna vapenfigurer, vilka, så som författarens uttalande faller om Erik Eriksons och hans faders vapen, »i övrigt äro något besläktade med faderns sigill«!

Det sfragistiska materialet åter visar otvetydigt i alla de tre nordiska länderna föreneddannändpunktår

¹⁾ Tyvärr saknas ett fullständigt »Navneregister«.

²⁾ Av praktiska skal kallar jag i denna uppsatz gående lejon för leoparder oberoende av deras ställning på huvudet.

1 2 3 2 alltid vapendjur, som i görligaste mån äro tecknade e f t e r naturen så som man uppfattade denna, altså utan kronor. Ett enda undantag finnes: svenske Konungens vapendjur. Detta och hela utvecklingen för övrigt tala obetingat för att leopardkronorna i svenska skölden voro ett av ett visst numera okänt sakförhållande betingat oegentligt bitecken: en absolut svenska Kungar ensamna tillkommande vapenbild.

Vändpunkten ifråga bestod däri, att Erik (Plogpenning) år 1232 anbragte för första gången i Danmarks nu'kända kungavapenhistoria en brisure på faderns tre leoparder genom att kröna dessa. Märkligt nog kan man kronologiskt och historiskt visa den tydliga orsaken till denna åtgärd: Erik Eriksons ankomst med sin sköld till Danmark efter sitt nederlag vid Olustra år 1229. Då var Valdemar den unge alltsedan hyllningen år 1215 (och kröningen den 24 juni 1218) dansk medkonung med fadern och dog först den 28 november 1231. Denne sons sköld (Kongesigil No 9) visar därför logiskt faderns tre okrönte leoparder, och brisuren bör hava bestått uti andra vapenfärger. Men när Erik (Pl.) efter sin halvbroders död blev dansk medkonung med sin fader den 30 maj 1232, hade han sett den svenske Konungens leopard-kronor, som han bör hava funnit »kungliga« och vackra, och han har då delvis imiterat dennes sköld genom att företaga ovannämnda åtgärd.

Författaren har vidare uti en hel del fall icke kunnat förklara, på vilken grund medlemmar ur danska Konungahuset fört av honom angivna vapen. Anledningen härtill är, som vi nu nedan skola se, den, att förf. felaktigt ansett »sjöbladen« såsom en icke oundgängligt behöflig del av kungliga vapenskölden samt ej aktgivit på den viktiga indelning av det danska riksvapen, om vilken jag nu går att tala.

Vi måste här skilja mellan det territoriella vapnet i riksbanéret¹⁾ och den danske Konungens sköldfigurer. Det förra, som av optiska skäl säkert hölls mycket enkelt, bestod under heraldiska tiden först av den »Löve«²⁾, som möter oss uti Konung Valdemar den andres ryttarfana i hans äldsta sigill av åren 1204—05 (Kongesigil No 6), men har säkert ganska snart lemnat plats åt Dannebrogen. Visserligen avmålar den från slutet av 13:de seklet stammande Berlineravskriften av »Sächsischer Weltchroniek« Valdemars fana i slaget vid Bornhöved efter hans skölds tre leoparder, och möjligt (men i så fall

¹⁾ Se i dessa och andra frågor min bok: »De äldsta svenska konungavapenbilderna och tre kronor vapnet . . .« (Här särskilt sid. 1, 3, 5—8, 60).

²⁾ Så benämner Thiset vapendjuret.

utan betydelse för bevisföringen) kan ju vara, att han här kämpat under ett sådant privat märke. Men möjligt är dock, att redan då banéret varit Dannebrog. — — I varje fall måste vi antaga, att förstnämnda enkla banér legat till grund för de banér och de därur härledda huvudsigill, som grevar och hertigar ur danska kungliga huset och ur annat suveränt hus förde såsom fanlänstagare av Danmark med iakttagande av någon ändring i riksbanérets utseende. Men noga uppmärksammas bör, att dessa länstagare uti sina sekret förde i regel sina personliga vapen såsom stammande ur de suveräna husen.

Vad så angår den danske Konungens sköld, upp-tager denna, enligt Grandjean, utan undantag dessa sjöblad allt ifrån sköldens första framträdande o. år 1190 ända fram till drottning Margaretas sekret av år 1375, uti vilket de för första gången sägas försvinna, alltså under hela den heraldiska tiden av K. Valdemarernas existens på svärdsidan, varefter den följande utvecklingen blir i detta sammanhang likgiltig. Detta är dock ett ypperligt bevis för, att de varit en oundgänglig beståndsdel i denna sköld! Yngre ättlingar ur huset hava regelrätt i denna sköld vidtagit i sigill osynliga eller synliga brisurer — de senare genom exempelvis sjöbladens borttagande —, och detta har förellett författaren till att anse, att sjöbladen varit ett tillfälligt ornament i danska riksvapnet. — Om vi nu uti Thisets »Kongesigiller»¹⁾ efterse de sigill, som tillhöra bl. a. danska Kungahusets manliga medlemmar, och klassificera dem uti nedanstående tabell, skulle resultatet bliva följande:

Riksbanéer och Länsfana samt dessas huvudsigill.	Danske Konungens sköld.	Andra sköldar ur danske konungens hus.
6, 14, (125 a), (126 a), (127 a), 128, 130, 131, (133 a), (134 a), 135 a, 137, 143 a, 144, 148, 149, 150, 151, 153, 155, 156, 157, 161.	5 b, 7 b, 9 b, 10 b, 11 b, 12 b, 15 b. 19 b, 21 b, 22 b, 39 b, suppl. I b.	29, 35, 36, 44, 125 b, 126 b, (127 b), 131, 133 b, 134 b, 135 b, 139, 147, 158, 159, 160.

¹⁾ Köpenhamn 1917.

Om läsarne här jemföra dessa nummer med bokens, måste de få ett starkt intryck av, huru följdriktigt man gått till väga vid antagandet av nya vapen. Därav framgår, att mitt anförda system, absolut fritt från undantag, måste vara riktigt. Aven för vad beträffar den svåra frågan om Sönderjutska hertigvapen gäller detta¹).

Utav vad ovan sagts framgår, att sjöbladen under nyss angivna långa tid alltid utgjort en integrerande del av danske konungens sköld, men att de icke framträda vare sig i riksbanneret eller uti länsfanorna (med de till dem hörande huvudsigillen) burna av ifrågavarande läntagare. Som bevismedel för deras oskiljaktighet från kungaskölden tjénar även vapenbeskrivningen av år 1305, vidare det sakförhållandet, att de ensamma framträda i »Skarsholmssläktens» ena fält och hos Sappi samt slutligen det av författaren ej emnämnda sakförhållandet, att konung Andreas den andre möjl. satte (så tidigt som år 1233) kombinationen: leopardesjöblad på landet Ungerns bjälksköld²).

1) Visserligen kunna vapenfigurer ej skönjas å de inom klammer stående numren 125 a, 127 a och 133 a (Abels, Eriks, Eriks), men en enda blick på dessa sigill visar, att detta beror delvis på deras bristfälliga skick, delvis på en möjlig ofullständighet hos Langebek. För vad åter nummer 126 a angår, ser man ju endast innersidorna av såväl sköld som banér. Men de övriga visa till överflöd, att Sönderjylland fört uti länsfanan med de därtill anslutna huvudsigillen två leoparder, okrönta (vilket antagligen är det äldsta och utgör en förökning av vapnet i riksbanneret) eller krönta allt uti blankt fält, men däremot uti sina sekret en förminskning av den danske konungens sköld men alltid med bibehållandet av sjöbladen. (No: 147 är här intet undantag, ty sköldens egare Valdemar dog före fadern (Valdemar (V) hertig av Sönderjylland, och har därför förminskat faderns vapen genom att borttaga sjöbladen). No: 130 utgör Valdemar (IV):s sigill av 1286. Då inskriften däri är nästan bortfallen, och han först år 1283 blev hertig, torde den sammansatta skölden utvisa, att dess stamp fabricerats tidigare. Uti no: 132 utvisa både inskriften och sköldens sammansatta skick, att stampen tillverkats under Erik (II):s faders livstid. — — Abels eget sekret av år 1307 (No: 125 b) visar: »to av hjerter omsatte leoparder« alltså en genom brisure åstadkommen förminskning av danske kungens sköld. Här liksom i Skarsholmssläktens så närstående sköld är leoparden okrönt. — — Slutligen skall här påpekas hertig Valdemars (IV) så högintressanta sigill av år 1307 (No: 131), visande: »ett runt fält med hjertan, uti vilket två krönta leoparder, som här hålla en fana«. Här utmärka de två leoparderna hertigen sjelv såsom varande hans sköld ur danska kungahuset, under det att fanan betecknar Sönderjyllands länevapen. Tyvärr kan man åtminstone numera ej se några figurer i denna fana. Måhända lyckas det, om man går fullt metodiskt tillväga avgjutande först sigillet och fotograferande avgjutningen. Så länge man ej går så tillväga, utan stundom rent av tar till hjälp konstnålares subjektiva åsichter, vinner man intet säkert resultat.

²) Se i ovanstående not 1 (sid. 3) anf. arb. sid. 34 f.

Varifrån och av vad anledning dessa sjöblad kommit in i danska konungens vapen är ej känt. Man kan emellertid förmoda, att de hugfästa någon episod under vare sig Valdemar den förstes eller hans äldre sons regering, varav minnet sedan länge försvunnit¹).

Vare härmed huru som helst, så torde i varje fall framgå av min ovannämnda framställning, att i vart och ett av de två konungarnes av Sverige och av Danmark kungavapen förekomma i äldsta tid ett för dessa sköldar oundgängligt oegentligt bitecken: i det förra: kronor på leopardernas huvud, i det senare: sjöblad.

När slutligen författaren så riktigt skiljer mellan de tre kronorna uti svensk rikssköld och uti unionsköld, blir den enda logiska, heraldiska konsekvensen härav det aldrig hittills främträdde fastsländet av tvenne, av varandra helt oberoende, olika sköldar. Den förra blå-gul, med kronor, stundom ensamma, stundom bredvid andra figurer i kombinerat vapen. Den senare: den höga unionsskölden, uti delvis andra färger²) med kronorna alltid ensamma (Kongesig. N:is 55 och 62), vilkas sköld stundom lägges å unions — (eller ett rikets) banérs kors, varvid såväl sköld som un:sbanér försvinna vid unionens upplösning. — Även kongl. Folkungavapnet³) följer efter dess ättegrens uttdöende stränga heraldiska regler: Då vakant och tillfallande unionsdrottningen som svensk suverän, disponeras det sålunde fritt för annan »beteckning«. Det står sålunda (senast) hos Erik av Pommern⁴) för dennes (nu bortfallna) sigill-

¹) Dylika sjöblad hava vid något tillfälle kunnat skyddande deltagit och räddat en sköld, som av någon av de ovannämnde begge kan hava förlorats, men som kan hava återfunnits med vid denna fastklibbade blad. Det har i så fall varit fullt överensstämmande med medeltidens mystiska åskådningssätt att tillägga dylika blad till skölden. Även därigenom skulle bladens oregelbundna ställning kunna förklaras. Denna kan emellertid svårligen kallas oheraldisk, när det som här finnes i skölden andra figurer, för vilka man måste väja; och när ett enkelt sjöblad under medeltiden kan stå snett, böra även flera kunna det. Annorlunda måste förhållandena ställa sig, när dessa blad ensamma skola utfylla skölden. Då är det ju endast helt naturligt, att de ställas symmetriskt. Vi hava sådan exempel både i den tidiga franska liljeströdda skölden och i Danmark hos släkten Sappe.

²) Att på Eriks av Pommern tid färgerna i unionssköld och banér angivas andra än i svensk rikssköld, skall jag framdeles å annat ställe bevisa. Källor: Margareta Grips Vapenbok på Trolleholm och svenskt diplom i Riksarkivet (av den 15 februari 1430).

³) Burenstams tryckta reproduktion av Kongl. Folkungavapnet hos Gelre, vilken jag följt uti min boks titelplanch (se ovan: s. 3 not. 1), visar, som jag för sent konstaterade, felaktigt på hjälmprydnadens fäniker: tre-kronor i st. f. sköldfiguren.

⁴) Kongesig. N: o 61 visar alltså: Sverige i andra, »de Gothers« i tredje fältet. När ur detta sigills hjertsköld Norska vapnet träder in i detta

inskriftstitulatur: »rex gothorum«. Men när Karl Knutson år 1448 sätter in det i Sveriges sköld, utbyter Kristiern I året därpå detta »de gothers vapen« mot ett nytt: den vakanta forna »Halländska hertigskölden«.

Med aktgivande på alla dessa principer samt på sigillinskrifternas ordalydelse blir det i varje fall möjligt att fastslå vad de olika figurerna beteckna uti de respektiva vapnen.

tredje, viker sjelfallet distriktsvapnet för riksvapnet. (Se flaggan i Lübeck). Det tidigare distriktsvapnet betecknar antagligen: Gotland. Karls (senare) distriktsvapen åter synbarligen: »Göta välde«. Att intet av dess två distrikt någonsin fört detta »Folkungavapen«, är tydligt, men förblir i fråga om ett tilldelat vakant vapen heraldiskt av ingen betydelse.

En vidtberejst Nordmand.

Thomas Fastings Oplevelser i Levanten 1756--61.

Thomas Fasting, om hvem her er Talen, var Søn af Præsten Thomas Fasting i Tuse og Alida Maria von Krogh (gift 2. Gang med Generalmajor Chr. Wilh. Segelcke), fødtes 1726 og tog 1747 Borgerskab som Skipper i Bergen. Efter sine eventyrlige Farter bosatte han sig paa Gaarden Landvig, som han fik ved sit Giftermaal med den rige Margrethe Krog. Kiøbmand J. C. Finckenhagen, der 1798 tog ind i Kjøng Gæstgivergaard, som Fasting den Gang indehavde, omtaler hans »Fornemhed« og store Velstand. Fasting døde 1812 paa Landvig (se Persh. Tidsskr. VI 120; 3. R. I 136). De her meddelte Skrivelser findes i Finanskoll. Journalsager 1774, 519.

Opvandt ved Søen, havde ieg giordt adskillige Reiser paa de levantiske Farvande, da ieg Aar 1759 den 26. April blev beæret med en Skrivelse fra da værende danske Minister Hs. Excellence Herr Geheime Raad von Gähler i Constantinopel, som ønskede, at ieg ville vedblive min Fart, for at bekjendtgjøre det danske Flag i de Egne, i hvilke det hidindtil havde været ubekjendt. Jeg efterkom Ministerens Forlangende, vedblev denne Seilads i 5½ Aar og var tillige den første danske Undersaat, som gjorde Caravan Reiser med Tyrker og Mohrer. De Iagttagelser ieg paa denne min Reise haver giordt, i Besynderlighed over Seiladsen og Havnene, tager ieg mig herved den allerunderdanigste Friehed at nedlægge i et kort Udtog af min holdte Journal.

De Farligheder, der vare forbundne med disse Reiser, det Onde jeg ellers haver udstaaet, de kummerfulde Dage og Nætter jeg haver havt, vil ieg ei opregne, de vare mange og fleere end jeg kunde have udstaaet, dersom Nidkierhed for min Nations Ære ei havde sadt Mod i mig og dette tillige blev understøttet af Ministerens iidelige Opmuntringer.

Haabende at dette mit Foretagende er udfaldet til mine Landsmænds Beste, da min Styrmand Johan von der Lippe, som ieg gav Afsked i Smirna 1759, blev allernaadigst efter Sigende beæret med en second Lieutenants Plads i Deres Majestæts Søe Etat, alleene paa Grund af at han havde faret med mig paa disse Reiser.

Derefter nedsatte jeg mig Aar 1762 paa Gaarden Landvig, beliggende ved Arendahl i Nedenes Lehn, byggede der fire temmelig store Skibe og Eet mindre foruden nogle med andre Reedere; efter

erholdte Tilladelse af det Høylovlige Kammer anlagde ieg en Lade og Losse Plads, hvorved ieg tabte anseeligt da samme siden blev ophævet, indrettede et anseeligt Muur- og Teigl Brænderie, tillige med en Tiære Ovn: Alt dette haver jeg med store Bekostninger iværksadt i den haabefulde Tanke at soutinere mig selv i det ieg tillige tiente publicum.

Men Allernaadigste Konge! mine Midler ere herved forsvundne nu, til denne Tid haver omliggende fattige Gaards-Brugere og Huus-Mænd ved mig faaed Livets Ophold, nu maae jeg befrygte den Mangel for mig og mine Underhavende, som ieg ellers ved at bedrive mine Verker kunde unddrage saa mange fra, og Aarsagerne til denne min nærværende Mangel ere, fornemmelig stor Tab ieg haver havt ved slet Seilads, Trælastens ringe Priis paa fremmede Stæder, den dyre Tid vi saa længe haver havt i Norge, og endelig den store Umuelighed at faae Penge til Laans der i Landet, hvad Sikkerhed man end kan og vil sætte.

Allernaadigste Konge! ieg haver allerunderdanigst her med fremlagt mine Foretagender til Vands og Lands; mine Bestræbelser ere udfaldne langt meere til publici Nytte end min egen, thi nu staaer jeg Fare for at blive ruineret, dersom ieg ei tør haabe at finde Hielp og Understøttelse hos Deres Kongelige Majestæt! Til den Ende haver ieg i vedkommende Sorenskrivers Overværelse ved kyndige Mænd ladet taxere mine faste Eyendomme, hvilke ere vurderede for 12 753 Rdr. Bedende allerunderdanigst at ieg paa dette Pant mod første Prioritets Ret maae blive forstrakt med 8 000 Rdr. af Deres Majestæts Kasse, hvormed jeg seer mig i Stand til at kunne fortsætte mit begyndte Foretagende og anlagde Nærings Veie, til Underhold for mig og mange fattige Bønder og andre, som ved mig kunde faae Livets Ophold, da jeg ellers, og ifald det skulle behage Deres Majestæt at afslaae denne min allerunderdanigste Begiæring, selv kommer med min talriige Familie, hvoriblandt 6 uopdragne Børn, i den yderste Fattigdom, og mange Arbeidere, som ved mig kunde leve, vil staae Fare for at døe af Sult. Da min Gaard forhen haver været en af de ældgamle Herre-Gaarde, saa kan det dertil hørende Jordbrug anseelig forøges og forbedres, følgelig og Pantet blive aarlig meere værd, alleneste at denne min allerunderdanigste Begiæring maatte Allernaadigst blive hønhørt.

Til Stadfæstelse paa hvad jeg haver anført om min Eyendoms Beskaffenhed med videre, følger hermed Sorenskriverens og Fogdens Attester.

allerunderdanigst
af

Thomas Fasting.

Kort Udtog

over de af mig undertegnede skeete Reyser paa det Midlandske Hav og tilgrændsende Farvande.

Aar 1756 in Martio gik ieg til Seil med Skibet Helena fra Stavanger i Norge, der var destineret til Havre de Grace, hvorfra ieg blev fragtet til Lisabon og Genua, Minorcha, Majorca, Livorno, Villa Franca, Palermo, Trapani, Messina, Georjenta, Calgaria med fleere. Siden beseilede adskillige Stæder paa den Barbariske Kyst, saasom Algier, Port et Store Bonne, Arseni, Cap Dennis med fleere. Derefter til Tunis, hvilke Reiser varede til

1758 in October og paa samme prøvede adskillige Viderværdigheder, nu af Corsarer, nu af Processer, Opbringelser etc., som blev for vidtløftigt her at anføre, men i dets Stæd aleene vil berøre følgende. At ieg paa en Reyse fra Cagliari i Sardinien til Algier ranconerede 2de Tyrker, som vare fangede under Printzens af Marochos Flag, og ieg bragte med mig til Algier i Haab af at faae deres Løsning godtgiort, der og skeete, da der kom Bud til mig fra Deyen ved hans Capitaine af Port saasom ieg var kommen i Havnen, at ville medbringe disse 2de Tyrker, ligesom Deyen fornøvede sig over og takkede mig for deres Løsning med Tilleg, da han betalte mig samme: at ingen Francher havde bevist Tyrker saa meget godt. Efter meeegen ustanden Fare arriverede ieg in November fra Algier til Smirna, hvorfra ieg in Decembri paatoeg mig en Reise med Tyrker og Græker til Ste Jean d'Acre i Syrien, paa samme ieg ankrede ved adskillige Øer i Archipelago, saasom Scio, Stanchio, Rodus og til sidst ved Cyprus og paa sine Stæder blev af Indvaanerne holdt for en Maltheser, der er deres store Fiende.

1759 in Januario kom ieg til Ankers paa Caipra [Karth] Reed under Monte Carmel, hvor fra ieg effter at havde satt mine Passagerer af og udlossed Ladningen, fortsatte Reisen til Smirna med Hvede for Tyrkisk Reigning, som var min første Caravan-Reise, der faldt saa meget besværligere, som den skeete paa haardeste Vinter, da de saa kaldede Tramontana Vinde stærkt rase i Archipelago og ieg desuden var nødsaget uden Erfarenhed at søge adskillige Havne, saasom ieg blev bedraget af en fransk Lods fra Smirna. Med disse Caravan-Reiser continuerede ieg i heele Archipelago til

1760, da ieg beseilede Cypem og Stæderne Alexandrette Lattachie, Barut, alle i Syrien, Jaffa med Pillegrime samt adskillige Stæder paa den Barbariske Kyst under Tripolii. Paa disse Reiser, som alle udfaldt til mine Befragteres Fordeel, der vare Tyrker, Mohrer, Grækere og Armenier, gjorde ieg det Danske Flag |: thi ieg antraf ikke et eeneste Dansk Skib i de 2de Aar ieg gjorde

disse Tourer i de Levantiske Vande :| saa bekiendt, at Nationens Skibe siden nød Fragter frem for andres, ja befandt mig den heele Tid med mit Mandskab frisk og vel, endskiønt nogle Tyrker døde om Bord af Pest. Med Særøverne fra Dulugno og Morea havde vi ofte smaae Skiermyseler, som stedse gik vel af. Samme Aar in Novembri foretoeg ieg en Reise fra Cypem til Livorno for Armeniske Kiøbmænds Reining paa en Tid, da Landet var anstukket af Pest, ja de $\frac{3}{4}$ Deele af Indvaanerne bortdøde, som baade ieg og mine dog lykkelig blev befried for, men dog forarsagede, at ieg maatte udholde en lang Qvarantaine i Livorno af Frygt for, at min Bomulds Ladning var inficeret, indtil samme maatte udlosses i Lazaretter uden for Byen. Der efter gjorde ieg 2de Reiser til Alexandria i Ægypten, hvor Monsr. Varion¹⁾, Intendant de Commerce fra Kiøbenhavn, ved min Ankomst var liggende med et Skib under Dansk Flag, men Mandskabet Franske og Italiener, der anledigede mig effter hans Begiering til Skibets Sikkerhed for Corsarer at overlade ham min Styrmand, en Dansk, paa det han kunde betiene sig af ham under Navn af en Skibs Capitaine; hvor over ieg siden maatte fortsætte Reisen uden Styrmand, der varede til

1761 in Augusto, da mit Skib, 30 Aar gammelt og bygt i Nye Engeland, blev for Ældes Skyld casseret og ophugged til Brænde.

Der effter ieg forhyrede mine Folk med andre Skibe til Holland og Hamborg, paatagende mig selv Reisen til Lands igiennem Italien til Venetien, til Tyrol, Inspruck, Augsborg, Francfurt am Mayn, Cöln og Amsterdam, hvorfra ieg kom hiem igjen til Norge den 30. Septembr. samme Aar.

Thomas Fasting.

---

¹⁾ Honoré Antoine Morsoni de Verrayon, f. 1724 i Draguignan † 15. Aug. 1811 i Kbhvn., Legationsraad, Handelsintendant i Levanten 1760. (Efterl. Reventlowske Papirer VI 589, VII 493).

To Storkøbmænd i Aalborg.

(Jørgen Olufsen og Jens Bang).

Ved **C. Klitgaard.**

De sidste Tiaar af det 16. Aarh. og Begyndelsen af det 17. var som bekendt en Blomstringstid for adskillige af vore Købstæder, og de »hjemmelavede« Borgerskaber blev i den Periode tilført en stor Forøgelse fra Udlandet, som bidrog til at højne deres Niveau. Dette gjaldt navnlig for Handelsstandens Vedkommende, og til Bevis behøver vi kun at pege paa Slægter som Worm'erne i Aarhus, Felthus i Aalborg og Horsens, (de) With i Horsens; de Hemmer, van Ginckel, Popp, Werckmester, Grubbe o. fl. i Aalborg.

I vore Købstadkirker minder endnu prægtige Epitafier og kostbare Gravsten om dette Handelsaristokrati, og enkelte Bygninger staar da ogsaa hist og her tilbage fra hin Stortid.

Dette er saaledes Tilfældet i Aalborg. Her staar endnu ved Østeraa Borgmester Jørgen Olufsens prægtige Renæssance Stenhus fra 1616 (Østeraagade 25), som en Gang ved en Forveksling i en Almanak er blevet kaldt »Ellen Marsvins Gaard«, hvilken Benævnelse er blevet bibeholdt formedelst en senere Ejers »honnette Ambition«, og med Facade ud mod Nytorv ligger (Østeraagade 9) det landskendte Svaneapotek, eller Jens Bangs Stenhus, vort Lands mest imponerende borgerlige Renæssancehus, opført i Aarene 1623—24.

Spørger man om, hvem de Mænd var, som prydede deres By med slige fornemme og stilfulde Huse, kan der for Jens Bangs Vedkommende henvises til D. H. Wulffs Bog »Jens Bang, Købmand i Aalborg 1605—1644« (Aalborg 1885), og for Borgmester Jørgen Olufsens Vedkommende til A. H. Nielsens: Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg, Side 98 og V. A. Secher: Familien Secher, S. 10; men intet af disse Steder oplyses der noget om Personernes Oprindelse, hvilket dog vilde være af Interesse for Jørgen Olufsens Vedkommende, fordi han har en talrig Descendens, der endnu blomstrer.

Selv om det ikke hidtil er lykkedes mig at skaffe Klarhed over, hvem de to omhandlede Mænd var Sønner af, er jeg dog under mine Arkivarbejder truffet over et Par Oplysninger, som yder Fingerpeg til Opklaring af Spørgsmaalet, og da de muligt kan komme andre Personalhistorikere tilgode, skal jeg nedenfor meddele dem.

Om Jørgen Olufsen oplyses i A. H. Niensens »Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg«, at han var født i Vendsyssel af Bønderfolk. Denne Oplysning har sin Hjemmel hos den vendsysselske Bondeskribent Peder Dyrskjød, der har meddelt den til Biskop Bircherød¹⁾, men den er urigtig. Peder Dyrskjød har hørt, at Jørgen Olufsen var født i Horsens, og har da ment, at det var Horsens Sogn i Vendsyssel. »Jørgen Olufsen af Horsens« tog 15. Januar 1588 Borgerskab i Aalborg, og Helligtrekongersdag 1588 var han sammen med den berømte eller berygtede Færing Mogens Heinesen blevet optaget som Medlem af »Guds Legems Lav« der i Byen. I Gildets »liber vivorum«²⁾ kaldes han Jørgen Olufsen af Horsens, Povl Pops Svoger (o: Svigersøn), og det maa derfor formodes, at han ved samme Tid har ægtet Maren Pop, Datter af den rige Købmand, fhv. Borgmester i Aalborg Poul Pop, som forøvrigt paa hin Tid var i Kompagniskab med Mogens Heinesen. 15. Maj 1598 blev Jørgen Olufsen Raadmand i Aalborg og 1618 Borgmester; men sidstnævnte Stilling frattraadte han efter Ansøgning 6. Maj 1625, og Grunden hertil var, at han havde været mistænkt for at have været impliceret i nogle Haandværkeroptøjer i Byen, hvorunder Haandværkerne under Anførsel af Skomager Jørgen Pøller havde udøvet forskellige Udskejelser i Vrede over, at to kornlastede hollandske Skibe vilde sejle fra Aalborg, skønt Smaafolk i denne By ikke kunde faa Korn til Købs. Medens Sagen mod Haandværkerlavene stod paa, maatte Jørgen Olufsen vige sit Sæde som Borgmester for saavidt denne Sag angik, og enten har hans Forhold til Haandværkerne været kompromitterende for ham, eller ogsaa har han følt sig krænket ved Mistanken, thi Sagen gav som anført Anledning til, at han søgte sin Afsked fra Borgmesterstillingen³⁾.

Han døde 2. Oktober 1645, begr. 5. Oktober, efter at hans Hustru, Maren Poulsdatter Pop, var død 26. Februar s. A., begr. 2. eller 6. Marts. Ægteparret havde 4 Sønner, af hvilke 3 blev Købmænd i Aalborg, samt 4 Døtre, der alle blev gifte med fremragende Aalborg-Borgere⁴⁾.

Af disse Døtre er der kun Anledning til at omtale Maren, der blev gift med Raadmand i Aalborg, Hübert Snitlach »af Asken-dorp«, som blev Borger i Aalborg 1606 og Gildebroder 1609, død

¹⁾ Ny kgl. Saml., 4., 746. Dyrskjød skriver, at J. O. var født i Horsens Sogn i Vendsyssel, og samme Opgivelse kunde maaske findes bestyrket ved at J. O. 1608 fik kgl. Stadfæstelsesbrev paa Kirkekorntienden af dette Sogn.

²⁾ Se Fra Himmerland og Kjær Herred, III., 318.

³⁾ Se Jydske Saml. 2., III., 241 ff. Kancelliets Brb. 27. Novbr. 1624. V. A. Secher: Fam. Secher, S. 19 ff.

⁴⁾ Jfr. iøvrigt A. H. Nielsen: Embeds- og Bestillingsmd. i Aalborg, S. 98.

1640¹⁾. Hun havde nemlig før sit Ægteskab haft en ret ubehagelig Trolovelseshistorie.

I Horsens boede ca. 1600 en Simon Tideke (Titke), der 1616 og 1631 var Raadmand der²⁾; han var antagelig fra Flensborg, i hvert Fald havde han en Broder Hans Tideke, der var født i Flensborg, og om hvem det 1617 siges, at han havde tjent Simon Tideke i 15 Aar. Denne Hans Tideke led af periodisk Sindssyge, men desuagtet blev han 1616 eller 1617 i Aalborg trolovet med Jørgen Olufsens Datter Maren, men straks efter, at han var kommet hjem til Horsens fra Fæstensøllet i Aalborg, blev han paany sindssyg, og som rimeligt var, vilde »Familien Olufsen« derefter gerne have Trolovelsen hævet, og der tilvejebragtes derfor en Del Tingsvidner om Hans Tidekes Tilstand.

Byfoged Hans Volbertsen i Horsens³⁾ vidnede, at Hans Tideke 1611 var »melankolisk og meget af Lave og havde melankoliske Fanterier og Daarskaber; Raadmand i Horsens Fock Albertsen With⁴⁾ vidnede, at Hans Tideke havde bidt ham i Fingeren for 4 Aar siden i Raadmand Jacob Thenaars⁵⁾ Hus.

Henrik Felthus af Flensborg vidnede ligeledes, og Mester Henrik Bartsckær havde forbundet Fock Albertsen. 9. Juli 1617 havde Hans Tideke endvidere staaet i Klosterkirken i Horsens i Nærværelse af Hr. Poul Mikkelsen, Præst i Nim og Provst i Nim Herred, Hr. Kjeld Christensen (Præst til Klosterkirken)⁶⁾, Jacob Thenaar og Jørgen Olufsens Fuldmægtig Mikkel Skaarup⁷⁾ og offentligt bekendt, at han ikke begærede, at Maren Jørgensdatter, hans Fæstemø, skulde længer opholdes eller blive bedragen af ham, thi hans Vanvittighed og Hovedskrøbelighed vilde ikke forlade ham, og han begærede derfor at maatte befries for sin Trolovelse.

Da det saaledes var bevist, at Hans Tidekes Tilstand var saadan, at han hverken kunde forsørge sig selv eller andre, blev Trolovelsen ophævet, men Hans Tideke var alligevel ikke fornøjet med at give Slip paa den rige Mands Datter, og han anlagde derfor Sag mod Jørgen Olufsen, hvem han kaldte en gammel Skælm.

¹⁾ a St. 129.

²⁾ Fabricius: Horsens Købstads Beskrivelse, S. 223.

³⁾ a St. 228.

⁴⁾ a St. 223. Var fra Emden.

⁵⁾ a St. En Christen v. Aar var Gildebroder i Aalborg 1606.

⁶⁾ a St. 103.

⁷⁾ Mikkel Nielsen, født i Skarup ved Skanderborg, blev 1613 Gildebroder og 1614 Borger i Aalborg.

Af Sagens Akter¹⁾ ser vi, at Jørgen Olufsen i Aalborg havde en Søster Else Bang, der var gift med Købmand Otte Wildstock i Horsens, 1627 Ejer af det ene af Byens to Stenhuse, som var de højst beskattede Ejendomme i Horsens²⁾, og antagelig saaledes en af Byens Stormænd. Endvidere ser vi, at Simon Tideke var gift med Margrete Bang, der antagelig ogsaa var Søster til Jørgen Olufsen i Aalborg.

F. E. Hundrup oplyser i sin Stamtavle over Oluf Bangs Efterkommere, S. 54 og 62, at Jens Bang i Aalborg var Søn af Steffen Clausen Bang, Borger og Handelsmand i Aalborg, og altsaa Broder til Sognepræst til Romedal paa Hedemarken, Christen Steffensen Bang, død 1678, og Niels Steffensen Bang, 1649 Borger i Christiania. Dette er utvivlsomt — som ogsaa formodet i D. H. Wulff: »Jens Bang«, S. 2 — urigtigt; thi en Steffen Clausen Bang forekommer ikke paa hin Tid blandt dem, der har taget Borgerkab i Aalborg, ligesom et saadant Navn heller ikke forekommer blandt Medlemmer af »Guds Legems Lav«, der i hvert Fald omfattede alle Byens Købmænd. Der er da heller ikke fundet andet, der pegede i den Retning. Derimod blev en Anders Olufsen Bang Borger i Aalborg 1618, hvor han drev Handel, og da han 1622 døde ugift, ihjelslaaet ved Nørgaard i Slet Herred, optraadte Jens Bang paa Arvingernes Vegne, saa det er mest sandsynligt, at han var Broder (Halvbroder?) til ham, og da Jens Bang allerede 1600 blev Gildebroder i Aalborg, 1605 Borger der, har Anders Bang muligt først tjent ham, hvilket ogsaa synes at fremgaa af Tingsvidne fra 1640³⁾.

Blandt de Folk, der var nær knyttet til Jens Bang var ogsaa Hans Olufsen Felthus, der blev Gildebroder i Aalborg 1606, Borger i Aalborg 1609, Raadmand der 1613, død 1648, Boet fallit⁴⁾.

Denne Hans Felthus var i Følge Borgerskabsbogen født i Horsens ligesom den ovennævnte Borgmester Jørgen Olufsen, og han var endvidere Broder til ovennævnte Anders Olufsen Bang⁵⁾, med hvis Debitor Karen Pedersdatter Suhr i Aalborg han 1623 havde Proces angaaende hendes Gæld til den afdøde Anders Bang. Da i hvert Fald Borgmester Jørgen Olufsens Søster Else (se foran) førte Familienavnet Bang, synes det mig sandsynligt, at Borgmester

1) Viborg Landst.-Dombg., B. 1627, fol. 329 b ff., og 340.

2) O. Fabricius: Horsens, S. 36.

3) Jfr. D. H. Wulff: Jens Bang, S. 7. Skifte findes ikke. a St. S. 191.

4) Jfr. A. H. Nielsen: Embedsmænd, S. 127.

5) Viborg Landst. Dombog A. 1623, fol. 160 b.

Jørgen Olufsen, Raadmand Hans Olufsen Felthus, Anders Olufsen Bang og Jens Bang, alle i Aalborg, var Søskende eller Halvsøskende, og at andre af deres Søskende var Else Bang, gift med Otte Wildstock i Horsens, og Margrete Bang, gift med Simon Tideke i Horsens¹⁾, og denne Antagelse bestyrkes, forekommer det mig, ved, at da Jens Bang i Aalborg i Foraaret 1635 vil afhænde en Part af Selvejerbondegaarden Kornumgaard i V. Brønderslev Sogn, hvilken han havde tilforhandlet sig, og i den Anledning skal godtgøre, at Lovbud til nærmeste Frænder har fundet Sted, faar han Tingsvidne om, at hans 2 Stævningsmænd har været i Horsens og der stævnet Else Bangs og Margrete Bangs med deres Lovværger, samt i Aalborg og der stævnet Jørgen Olufsen Felthus, Borger i Aalborg, saa og Ane Juels og Maren Juels sammest med deres Lovværger²⁾).

Den Jørgen Olufsen, som her nævnes med Familienavnet Felthus, var sikkert den tidligere Borgmester, da der ikke paa hin Tid kendes nogen anden Borger i Aalborg ved Navn Jørgen Olufsen, og Ane Juels i Aalborg var formodentlig Borgmester i Aalborg Didrik Grubbes Hustru, Ane Andersdatter Juel, død 1649³⁾, der ogsaa har en stor og fremragende Descendens. I Tingsvidnet siges, at de er Jens Bangs nærmeste Frænder, Slægt og Byrd, der skal arve ham.

Man kunde have ventet ogsaa at finde Hans Felthus indstævnet til Lovbudets Paahør, men han kan have været fra-værende (udenlands) paa hin Tid⁴⁾. 1641 boede han iøvrigt i en Jens Bang tilhørende Gaard i Maren Turisgade.

Mellem Jørgen Olufsen og Jens Bang var Forholdet vel ikke broderligt i en Aarrække, da der opstod store Processer mellem Interessenterne i Saltkompagniet, blandt hvilke Jørgen Olufsen, og Direktørerne, blandt hvilke Jens Bang⁵⁾, og heller ikke stod Jens Bang vedvarende i godt Forhold til Jørgen Olufsens Svigersøn, Hybert Snitlach⁶⁾, men 1639 ses Jens Bang dog at have haft større Partier Korn liggende paa Jørgen Olufsens Lofter⁷⁾, saa da kan de vel ikke have været Fjender. Foruden det ovenanførte tyder ogsaa Jens Bangs og Hustrus Fadderskaber⁸⁾ paa det her

1) Simon Tideke solgte 1638 til Jens Bang 10 Par Staldøksne. Wulff: Jens Bang, S. 200.

2) Jerslev H. Tgb. 1635. (Foraaret, Datoen borte af Fugt).

3) A. H. Nielsen: Embedsmænd, S. 100.

4) Jfr. Wulff: Jens Bang, S. 120.

5) a St. S. 9 ff. og 124 ff.

6) a St. 122 f.

7) a St. 177 f.

8) a St. 164 f.

antagne Slægtskabsforhold. Der findes desværre intet Skifte efter Jens Bang, som døde i Februar 1644; Skifteforretningen er vel udført af Kommissarier.

— — — — —

Skulde man fremsætte en Gisning om, hvem der var Forældre til de her omhandlede Personer af Navnet Felthus og Bang, kunde det være den, at Jørgen Olufsen, Borgmester i Horsens, død 8. April 1581 (Søn af Raadmand i Horsens Oluf Olufsen)¹⁾, gift med Maren Jensdatter Juel, foruden Sønnen, Borgmester Oluf Jørgensen i Horsens, f. 1532, d. 1586, har haft en Datter Sidsel Jørgensdatter, f. 1540, som i Ægteskab med en Hans Felthus har haft Sønnen Jørgen »Olufsen« Felthus, Borgmester i Aalborg, opkaldt efter sin Morfader, samt Døtrene Ane »Andersdatter« Juel, gift med Borgmester Didrik Gruppe i Aalborg, og Maren »Jensdatter« Juel i Aalborg, begge opkaldt paa Mormoderens Side. Efter Hans Felthus' Død skulde hans Enke Sidsel Jørgensdatter da være blevet gift med en Oluf Bang, med hvem hun havde Sønnerne Hans Felthus (Olufsen), Raadmand i Aalborg, Jens Olufsen Bang, Købmand i Aalborg, Anders Olufsen Bang, Borger i Aalborg, Else Olufsdatter Bang, gift med Otte Wildstock, Købmand i Horsens, og Margrete Olufsdatter Bang, gift med Simon Tideke, Raadmand i Horsens.

Med Hensyn til Børnenes Rækkefølge, som her er vilkaarlig, skal jeg ikke forsøge nogen Gisning²⁾.

At Borgmester i Aalborg Jørgen »Olufsen« Felthus' Fader hed Hans, synes at fremgaa af, at Jørgen havde 2 Sønner af dette Navn, men ingen af Navn Oluf, og at hans saavel som Raadmand Hans Felthus' Moder hed Sidsel, sandsynliggøres ved, at de begge havde en Datter af dette Navn, ligesom Ane Juel og Didrik Grubbe ogsaa havde en Datter Sidsel.

Men maaske kan Fremtiden bringe yderligere Klarhed over Spørgsmaalet om Jens Bangs og Jørgen Olufsens Herkomst, nu da Sporet er ført til Horsens.

¹⁾ Om Ascendensen se Fabricius: Horsens Købstad, S. 189.

²⁾ I »Dansk Magazin« 3. III. 297 siger Kall Rasmussen, at levende Slætninge den Gang (ca. 1450) aldrig blev opkaldte. Det var en Skik, som holdt sig i Jylland i langt senere Tid, og nærværende Meddeler hylder derfor ikke Teorien om, at Farfader opkaldes før Morfader og Bedsteforældrene før Oldefædrene, hvorfor jeg da heller ikke ordner Barnerækken paa Grundlag af Navnene, jvf. Arkivar Thomle i Personalh. Tidsskr. 8. IV. 291 om Opkaldelsesskikken i Norge (1703) og min Artikel i »Fortid og Nutid« I. 125.

Danske Elever ved Rideskolen i Angers 1601—1635.

Af **Henny Garbo.**

Blandt de mange Rideskoler, der skød frem i Frankrig i XVII. Aarhundrede, var Skolen i Angers en af de berømteste. Denne besøgte med Forkærlighed af udenlandske Adelsmænd, der her paa een Gang kunde tilegne sig det reneste franske Sprog og de eleganteste ridderlige Idrætter. I Begyndelsen af Aarhundredet lededes Skolen af en Mand ved Navn Joachim Martin, og den havde Lokale i Petit Guémené i Angers, men c. 1629 købte han et nyt Hus »la maison de Casenove«, og en tysk Adelsmand forærede Instituttet en Grund til Øvelserne, der fik Navnet »le Pré d'Allemagne«.

Ved Siden af de ridderlige Øvelser synes der at være givet nogen boglig Undervisning paa Skolen; i hvert Fald omtales det, at Bruneau de Tartifume, der var Advokat i Angers, gav Timer i Græsk til Eleverne. Denne Mand har efterladt sig en Fortegnelse over de unge, der opholdt sig paa Skolen i Tiden 1601—1635, og da der ikke findes nogen Slags Matrikel for Instituttet, har hans Optegnelser en betydelig Interesse for os, idet de bl. a. giver Navnene paa 44 danske Elever, der har opholdt sig der i det nævnte Tidsrum. Optegnelserne findes i la Bibliothèque d'Anjou Mss. Nr. 870, og heraf har André Joubert i Revue de l'Anjou, t. 26 (1893) givet et Uddrag vedrørende Udlændingene. Følgende Liste over de danske Elever er uddraget af Jouberts Artikel. Navnene er ofte stærkt forskrevne og vanskelige at identificere, men da Angers i flere Tilfælde var en Station paa Studierejsen mellem Leyden og Padua, kan enkelte Personer ad den Vej bestemmes.

1604 Michel Huass¹).

Thomas Kraisse²).

Lgo Christianus Ripensis³).

1605 Elias Eisenbergius⁴).

1606 Ernestus Schuob⁵).

¹) f. 1583, til Sørup eller Søgaard.

²) Thomas Kruse d. 1613 til Tulsted.

³) Lave Christensen, Magister i Marburg 1600.

⁴) c. 1581—1635, Professor, Præst i Besser og Onsberg.

⁵) = Swabe.

- 1609 Justinus Hoch gautroso nubilissimo domino Justino Hocq, domino hereditario in Ky., senatori regni Daniae, regiae Academiae Soranae et monasterii Burgalensis. — Ce sont les titres que lui donne Daniel Matras, maître des langues française et italienne en Danemarck.¹⁾
- 1610 Georgius h. Lyche²⁾.
Franciscus Lyche³⁾.
- 1611 Caj Brokdorf⁴⁾.
Frederik Alefeldt⁵⁾.
Caj Alefeldt⁶⁾.
- 1615 Karlus Solviell (?!)⁷⁾.
Nicolaus Schivehell (!)⁸⁾.
- 1616 Princes de Holsacie, nepveux du roy de Danemarck et de la royne d'Angleterre, femme de Jacques, roy d'Angleterre et d'Escoce:
Fredericus D. S. Q. Holsa.⁹⁾
Adolphus D. S. Q. Holsa.¹⁰⁾
Wolfgangus Poguuich¹¹⁾.
Hans ab Alefeld¹²⁾.
Henrik Lange¹³⁾.
- 1625 Henry Tot¹⁴⁾.
- 1627 Dwius Fridericus Barnekoré¹⁵⁾.
Simon Erdt¹⁶⁾.
- 1628 Dux Uldaricus hæres Novergiæ, dux Holsatiæ, electus episcopus Suerinuensis filius 3 regis Daniae¹⁷⁾.
Erich Grobbe¹⁸⁾.

1) Just Høg, 1584—1646, Rigskansler, Hofmester for Sorø Akademi.

2) Jørgen Henriksøn Lykke, 1590—1616, til Overgaard.

3) Frans Henriksøn Lykke, c. 1591—1655, til Overgaard.

4) 1595—1619, til Kletkamp.

5) 1588—1612.

6) 1591—1670, til Mehlbek.

7) = ? Poul Skinkel f. 1596, til Østrupgaard.

8) = ? Niels Skinkel 1597—1641, til Søholm.

9) Hertug Frederik III af Holsten-Gottorp, 1597—1659.

10) Hertug Adolph af Holsten-Gottorp, 1600—1631.

11) indskrevet ved Universitetet i Leyden 1613 og 1614 (?).

12) = ? Claus Ahlefeld, Søn af Asmus A. til Grønvold, d. c. 1630.

13) d. 1651, til Dejbjerglund.

14) Henrik Thott, 1606—c. 1675, til Boltinggaard.

15) Ove Frederik Barnekov, 1608—1629, til Birkholm.

16) Simon Ertmannus, indskrevet i Padua 1636 ^{14/11}.

17) Hertug Ulrik, Christian IV' Søn, 1611—1633.

18) 1605—1692, til Gammelgaard.

- 1629 Georgius Sculte, Un des principaux du Conseil du roy de Dannemarc auquel le dit roy a fié le gouvernement et conduite de ses filz Uldaric et Frederic en France¹⁾.
 Friderich D. G. Ep. Verdensis, hæres Nouvergïæ dux Slesvici Holsaltïæ, filius 2 regis Daniæ²⁾.
 Joachim Frideric Basse³⁾.
 Johannes Musænius⁴⁾.
- 1630 Sanus Lindrot⁵⁾.
 Palle Krabbe⁶⁾.
 Thomas Michel Hien⁷⁾.
 Christiernus Cheel⁸⁾.
 Otho Krag, neveu de Justin Hoch ci-devant⁹⁾.
 Georgius Fraein¹⁰⁾.
- 1631 Petrus Sporemen¹¹⁾.
- 1633 Johan Rantzo¹²⁾.
 Achilles Khragh, frère de Otho ci-devant¹³⁾.
 Ericus Kuas¹⁴⁾.
 Casparus Johannis Othon¹⁵⁾.
- 1634 Ovidius Lunge¹⁶⁾.
 Christian Staugard¹⁷⁾.
 Nicolaus Wind¹⁸⁾.
 Georgius Bartholinus¹⁹⁾.
- 1635 Andrees Thott²⁰⁾.
 Jacobus Swabius²¹⁾.

1) Jørgen Schult, 1593—1652, til Findstrup.

2) Frederik III, 1609—1670, Konge af Danmark.

3) 1608—1633, Søn af Peder Basse til Sørup.

4) fra Helsingør, deponerede i Giessen, blev indskrevet ved Københavns Universitet 1621 ¹⁰/₇.

5) = ? Claus Linderot, levede 1680.

6) — — —

7) d. 1673, Rektor i Frederiksborg.

8) Christen Skeel, d. 1670, til Hammelmose.

9) 1611—66, til Egeskov.

10) Jørgen From, 1605—51, Professor.

11) Peder Spormand, 1608—1661, Professor.

12) Johan Rantzow, 1613—1673, til Putlos.

13) Kjeld Krag, 1614—1673, til Trudsholm.

14) Erik Kaas, 1611—1669, til Restrup.

15) Jesper Hansen, d. 1679, Rektor i Nyborg, Sognepræst i Skanderborg.

16) Ove Lunge, 1613—37, død i Padua, Søn af Jørgen L. til Odden.

17) 1600—1645, Professor.

18) Niels Vind, 1615—1646, til Grundet.

19) Jørgen Bartholin, d. 1680, Professor eloquentiæ i Odense.

20) Anders Thott, 1617—1638, dræbt i Siena, Søn af Otte T. til Næs.

21) Jacob Swabe, Læge i København til 1662, da han rejste til Sverige.

Autobiografi af Sognepræst til Horslunde-Nordlunde paa Lolland Claus Christiansen Wiinholt,

født den 10. Januar 1712 i København, død den 12. Marts 1771
i Horslunde.

Ved **Erh. Qvistgaard.**

Claus Christiansen Wiinholt er født i København d. 10. Januar 1712 som Søn af Brygger Chr. Clausen W.*) og Hstr. Elisabeth Pedersdatter Gyrsting. 1731 blev han Student fra Helsingørs lærde Skole og Candidat 1735. 1738 blev han Stueprædikant hos Grevinde Benedicte Marg. Reventlow paa Christianssæde, den Gang paa Tølløse, og blev af hende først paa Aaret 1739 kaldet til Sognepræst for Horslunde-Nordlunde, hvor han blev til sin Død 1771

Han var 4 Gange gift, 1. Gang med Formandens Enke Dorthea Bildsøe, med hvem han havde 1 Søn og 3 Døtre, hun døde 18. Dec. 1745 »salig og fornøjet«. 1747 d. 16. Febr. ægtede han Karen Knudsdatter Schritzmeyer fra Errindlev-Olstrup og havde med hende 3 Sønner og 2 Døtre, hun døde allerede 1765 og samme Aar d. 14. Okt. ægtede han sin 3. Hustru Else Marg. Ermandinger, Dt. af Byfoged i Christiania Ermandinger. Med hende havde han 1 Datter, men da hans Hustru døde allerede 1766, ægtede han Aaret efter d. 28. April Dorthea Rhode, Dt. af Farver R. paa Christianshavn og født November 1741. Efter hans Død 1771 ægtede hun Sognepr. i Simmerbølle paa Langeland, I. F. Marstrand.

En Karakteristik over Claus Wiinholt siger om ham, at han var vittig i Lærdom og Musik, hans Vandel exemplarisk, hvert hans Fjed uden Anstød (!), hans Tankekraft sund, hans Venskab ærligt, hans Lyst at læse, hans Valgsprog Gudsfrygt, hans Omhu skyldes et Hospital for 10 Fattige (W. $\frac{2}{5}$ 86).

Ved sin Død efterlod han sig i Følge Skiftet en efter Tiden og hans Stand anselig Formue, nemlig 4656 Rdl. til Deling mellem

*) $\frac{24}{3}$ 1710 løste Christian Clausen Veinholt fra Jylland Borgerskab som Øltapper i Kbhvn. og $\frac{26}{5}$ s. A. som Brygger. Han stammer rimeligvis fra Aarhus, idet hans Broder Hans V. fra Aars $\frac{29}{3}$ 1703 løste Borgerskab her i Byen som Skipper. (Borgerskabsprot. og Raadstueprot. No. 12. (1712—14) S. 220.). Hans Moder, Elisabet Pedersdt. Gyrsting, født $\frac{18}{8}$ 1687, som Datter af Sognepræst i Gyrstinge, Peter Hansen Lollich og Else Globsdatter. — En Broder til ham var Peter Wiinholt, Sognepræst til Oure og Veistrup. —

Enken og hans 10 efterlevende Børn, som var følgende: af 1. Ægteskab: Christian Frederik 25 Aar, Anna Sofie gift med Forvalter Bertelsen, Gammelgaard, Elisabeth gift med Sognepr. til Vaabenssted-Engestofte, Edvard Hincheldej, Fridericka gift med Hans Hansen, Kbm. i Rødby. Af 2. Ægteskab: Christian Ditlev, 23 Aar, res. Cap. til Tirsted, Skørninge og Vejlbj, Knud Leonhart, 19 Aar, Hans Jacob 10 Aar, Dorthe 22 Aar gift med Farver Jens Tollesen, Nakskov, og Anna Birgitte 17 Aar. Af 3. Ægteskab: Karen Kirstine 5 Aar. Med sin efterlevende Enke havde han ingen Børn levende.

I 1757 nedskrev han med pyntelig Haandskrift i Horslunde Kirkebog efterfølgende Autobiografi, hvoraf desværre Begyndelsen mangler, idet 1. Blad i Kirkebogen, hvorpaa den stod, er bortkommen, men desuagtet kan Resten som et Tidsbillede have sin Interesse for Nutidens Personalhistorikere, hvorfor jeg har ment, at den burde trykkes.

Claus Christiansen Wiinholt døde d. 12. Marts 1771, 59 Aar 2 Mdr. og 2 Dage gl. (Horslunde-Nordlunde Kirkebog).

»Jeg reyste da i Aaret 1729 den 29. Augusti ved min Faders Geleide til Helsingør, i Tanke strax at obtinere Kostpengene 4 mk. 6 β, som da faldt ugentl. til Subsistence der, men jeg kom for sildig til at naae dem det Aar, saa at Frølund*) Ophold skildte mig og for en Tiid ved dette Gode. Jeg resolverede dog til at blive der, endskiøndt jeg var Fremmed og kjendte ingen, da den gode Rector Peder C l o d lovede at ville forstrække mig til Ophold, indtil Leylighed falt til Beneficiers Nydelse. Jeg blev derpaa Dagen efter min Ankomst fremstillet i Scholen for at giøre en Prøve = Stiil med Mester = og 5te Lectie, og fik derefter Sted paa 2den Part i Mester-Lectien, hvorpaa min Fader reyste hjem. Som Rector hafde hørt, at jeg hafde været blandt Concertisterne i Kbhvn., vilde hand og erfare min Progress i Musicen, lod derfor d. 31. Aug. Byens Musicanter møde i Scholen, for hvilke jeg fremlagde partierne til nogle Synge-Arier, som jeg hafde med mig, og ved deres Udførelse fandt Rectors, Hørernes og andre Nærværendes Behag. — Dette gav Leylighed til at jeg hastig blev frelst fra min første Sorg der for daglig Føde; thi 4de Lecties Hører C h r i s t i a n i M e j e r var næste Søndag derefter inviteret med de fornemmeste Borgere

---

*) Rimeligvis Andreas Frølund 1669—1731. Rektor ved Metropolitan-skolen (Brickæ). Hvad der hentydes til med »hans Ophold«, er ikke klart. Derimod var Københavns Brand 1728 Grunden til, at C. Wiinholt ombytter Skolen i København med Skolen i Helsingør. (Blochs Saml. p. Univers. Bibl.)

i Byen hos Cancellie Assessor *Torben Statz* paa et Aftens Maaltid, og da hand kom der og fornam, at Musicanterne skulde opvarte over Bordet, forestillede hand Værten mit Komme til Scholen, og at jeg kunde assistere med Vocal-Music til Giæsternes Fornøelse, hvorfor jeg og strax blev kaldet, og efter at jeg dermed hafde fornøyet dem, og blev paa alles Vegne takket af Mejer, bad jeg ham at intercedere for mig hos saa mange, at jeg kunde faae en Dags Kost hos hver i Ugen som og skeede. Tiid efter anden fandt jeg flere Velyndere, som i adskillig Maade rakte mig Haanden, saa at, da jeg omsider fik Kostpengene og andre Scholens Beneficier, lagde jeg det alt op hos Rector, indtil jeg i Aaret 1731 blev dimitteret til Academiet, da jeg hafde samlet saa meget, at jeg fik meget gode Klæder og Linned, og hafde endda noget i Behold, som kunde tiene mig nogen Tiid til Ophold ved Academiet. —

Efter at jeg uden nogen Skillings Bekostning for mine Forældre fra mit 12. Aar af var bleven indskreven blandt Studenternes Tall, fik jeg strax Condition hos Velædle Doct. Medicinæ i Kbhvn. *Daniel Wagner* at informere hans Børn, men som Lønnen kun var 2 Rdl. Maanedl. og jeg deraf skulde forskaffe mig selv Kost, Kammer etc., saa kunde jeg ikke derved subsistere, søgte derfor Leylighed til at kunde faa en Condition paa Landet, og skrev i den Henseende min Sl. Morbroder Hr. Philip Adam *Gyrstin*, daværende Sogne Præst til Førsef i Sælland, til om at see mig ved Leylighed hjulpen. — Hand hafde nyelig forhen faaet Kommission fra Forpagterens *Henric Kiers Enke* paa Hougard her nær ved, at forskaffe hende en Studeret til at læse for hendes eneste Søn mod Løn af 24 Rdl. og frie Kost, Kammer etc., hvilken blev mig strax tilbuden, og reyste saa efter at jeg var afskediget fra *Wagner* ved *Michaelis* Tiid 1731 til Lolland, hvor jeg forefandt et got Bord, og skikkelige Folk at omgaaes, saa at jeg gjerne hafde villet blive der længere; men som examina Academica laa mig paa Hjerte, og just den i denne Tiid af Chr. 6te anordnede nye Fundatz for Academiet blev publiceret, hvorved exigeredes mange Ting af examinandis, som ikke forhen var lagt Grund til i Scholen, resolverede jeg til at reyse til Kbhvn. ved *Michaelis* 1732 for at blive ved Academiet, indtil jeg fik examina sustinendi.

Jeg kom da til Kbhvn. igien, men kun med liden Forraad til Ophold mod Vinteren, og med en qvartan *Feber**) i Legemet, som jeg fik paa *Reysen* over Søen, der og holdt mig den gandske Vinter, dog ikke sterkere at jeg dog kunde freqventere Collegia, og søge Indgang i adskillig got Folke Huuse, som var mig i mange

---

*) Qvartan Feber, ogsaa kaldet den lollandske Syge, det samme som Koldfeber.

maader bevaagne, og kom derved saa vidt, at jeg den 3. Maji 1733 lykkelig substinerede Examen Philosophicum — Bacchalauro-Graden hafde jeg vel faaet Character til, men ikke Penge til, hvorfor jeg og ikke gjorde mig Tanke om den, førend jeg ved Leylighed besøgte en af mine Velyndere faae Dage før Graden skulle staae, som var Hofmesteren hos Geheime Raad Rosenkrantz's Søn Seig. Huttfeldt, som vilde, at jeg skulle have den, overtalede derfor den Unge Rosenkrantz at skrive til Decanum Etats Raad Gram for mig; Brevet bar jeg hen, og fik derpaa Graden uden nogen Skillings Bekostning.

Efterat dette Pust saaledes lykkelig var overstanden, reyste jeg en 14 Dages Tiid ud paa Landet for at recreere Sind og Legeme, og besøgte mine Morbrødre Hr. Philip i Førsef, Willum Gyrsting*), Degn i Weiløe, og min Moster Maren, gift med Henric Jensen, Forpagter paa Svendstrup ved Ringsted, begav mig derpaa til Kbhvn. igien for at gaee videre frem ved Academiet.

Strax ved min Ankomst kom jeg 2den gang i Condition hos Doct. Wagner og læste for hans Børn, indtil hans ældste Søn Daniel Bottsac Wagner /: nu Præst i Holsteen :/ kom fra mig i Aaret 1734 i 5te Lectie i Kbhvns Schole; og paa det, at jeg i den Tiid ikke skulle mangle til fornøden Ophold, besørgede den gode Wagner mig og i samme Tiid Condition hos Jomfr. Hæsecher, hvor jeg Nøed 4 Rbd. Maanedlig for 4 Timers daglig Information. Denne Jomfrue blev siden Gift med Justits Raad og Lands Dommer Høserich i Lolland, og efter et forargeligt Ægteskab med hverandre druknede begge tillige samt Et af deres Børn, da de vilde spadsere paa Isen uden for den Gaard i Marieboe paa Søen in Nov. 1756, hvor de boede.

Ved Michaelisdag 1734 forskaffede D. Wagner mig til Belønning for min Fliid med hans Søn, Condition hos Høyædle og Velbaarne Hr. Oberst Lieutenant Commandant paa Rosenborg Slot i Kbhvn. Magnus Langhorn, hvis Børn jeg informerede paa 4de Aar, og nøed i den Tiid min Kost ved Commandantens Bord om Middagen og 4 Daler om Maaneden for 4 Timers information daglig.

Anno 1735 den 30. Juni substinerede jeg Examen Theologicum under Professor Steenbuch og Wøldike, og d. 19. Aug. nest efter prædikede jeg for Demis under Steenbuch, derefter saa længe jeg forblev i Kbhvn. freqventerede jeg slittig Professor Reusses Collegium over Theologicum Moralem, som var mig til megen Nytte. Undertiden excercerede jeg mig og i at prædike baade i Kbhvns. og Fredericbergs Kirke, hvor mine Forældre da boede efter Kbhvns.

*) Wilh. Gothard Gyrsting (1726—54, Lærer i Veilø) f. i Gyrstinge ved Sorø den 21. Oktober 1694, Søn af Sognepræsten der Peder Hansen Lollich og Else Globdsdt (se Jensen: Gaunøs Historie S. 486—87).

Ildebrand; og omsider ved forefaldende Vacancer supplicerede jeg til Hans Kongl. Majest. om Vocation til Præste-Embedet.

Først i Aaret 1738; da Hr. Frantz Georg Wulff, som til den Tid havde opvartet det Høy-Grevelig. Herskab af Reventlau med Cabinets Prædikener, blev af Dem Kaldet til Sogne Præst for Westerborg og Birket Menigheder, loed jeg fra Kbhvn. indløbe en Supplicqve til Herskabet, som den Tiid residerede paa Tølløse i Seeland, om at succedere Hr. Wulff som Deres Cabinet-Prædikant. Og som jeg var Dem gandske ubekjendt, grundede jeg min Supplicqve nest Guds Forsyn og Herskabets Naade, paa min sl. Fasters Margrethe Wiinholtts Navn, som havde tient Grefinden som Kammer Pige i 14 Aar, og det i de besværlige Tiider, da Greven stod i Keyserlig Tieneste i Krigen i Tydskland og Italien, hvor Grefinden fulgte sin Herre. Min Ansøgning blev i Naade anseet, og jeg fik i Ugen før Paaske Ordre at prædike paa Tølløse Gaard Skiertorsdag, 1. Paaskedag og 1. Søndag efter Paaske, og da jeg havde holdt den sidste Prædiken, loed Grefinden mig forstaae, at jeg havde fornøyet dem, forærede mig en Banco Seddel paa 10 Rd. og tilbød mig Condition hos Dem for Kost og Løn, som mine Formænd ikke havde haft og jeg altsaa ikke tænkte paa, men allene lige som de at opvarte Dem med Prædiken i Residencen i Kbhvn., og mellem stunder paa Tølløse, og derefter ved forefaldende Leylighed at promoveres til Præste Kald; men som det var besluttet, at De i dette Aar vilde reyse til Deres Godser i Provincerne, vilde De, at jeg skulle tiene for Kost og Løn, for bestandig at følge Dem og tillige skulle ved forefaldende Vacance frem for andre promoveres, hvilket Tilbud jeg og med min Principals Oberst-L. Langhorns Raad toeg imod, og saaledes toeg Afskeed fra ham in April 1738 og samme Tiid tiltraade min Station paa Tølløse, hvor det Høyge Herskab laa stille den gandske Sommer, og jeg der prædikede for Dem hver Søn- og Helligdag, samt daglig holt Morgen og Aften Bøn. I Juni Maaned efter min Ankomst reyste jeg med Herskabets Permission til Kbhvn., for at afhente hos Etats Raad Gram Grønbechs Stipendium, som til den Termin var 10 Rbd. Croner; hvilket jeg ved Aarets Begyndelse var inscriberet for; men som Gram fornåm, at jeg var kommen i denne Condition, og ikke stadig kunde være ved Academiet, loed hand mig forstaae, at jeg ikke kunde nyde det herefter, som jeg Gud skee Lov! ikke heller trengte til.

Hen paa Sommeren begyndte Greven at blive sygelig, og fandt Hevelse i sine Been, hvorved den foresatte Reyse blev opsatt, saa som den Alviise Gud behagede ved Legemets Brøstfældighed at erindre ham om den forestaaende Himmelske Reyse, som og gik for sig den 1. Octobr. 1738 i hans Alders 68. Aar, efter at hand havde været Sengeliggende i 3 Uger.

I December nest efter kom Breve fra Lolland med Anmeldelse om Hr. Frideric Støedts Død i Horslunde, hvorved jeg nu ventede, at Guds Forsyn hafde aabnet en Dør for mig, som jeg var særdeles glad ved paa denne Tiid efter Grevens Død, formedelst den idelige Opvartning jeg da hafde ikke allene den gandske Dag, men en stor deel af Natten med med at læse og synge for Grefinden, som og med at skrive hendes Breve til hendes Børn og andre høye Herskaber, som hun ingen af de andre Domestiqver vilde betroe til; men Grefinden forhalede Tiiden det allerlengste hun kunde for at holde paa mig indtil den 31. Jan. 1739, da jeg fik hendes Vocations Brev at være Sogne Præst for Horslunde og Nordlunde Menigheder, som af hans Kongl. Majest. blev confirmeret d. 6. Febr. nest efter, hvorpaa jeg paa en 8te dages Tiid reyste til Kbhvn. for at løse min Confirmation, at equipere mig med Præste Habit, og at tage Afskeed med mine Forældre, og paa Retouren toeg sidste Afsked hos Grefinden, gik saa til Fyen, hvor jeg i Sct. Knuds Kirke blev af Biskop Ramus ordineret den 13. Martii, og efter min Ankomst fra Fyen over Langeland her til den 24. Martii, holdt jeg her min Indgangs Prædiken den 1ste Søndag efter Paaske, som var den 5. April. —

Samme Aars 7de Julii Døde Grefinden, som ikke efter hendes Herres Død hafde været under aaben Himmel. Efter hendes Død toeg hendes 2den Søn Greve Christian Detlev Grevskabet Christianssæde, som ham efter Forældrenes Testamente var tilfalden, i fuldkommen possession.

Samme Sommer hafde jeg min Sl. Faders Besøgelse her, som paa en 8 Dages Tiid fornøiede sig hos mig ved at erfare det Stæds Omstændigheder, Gud hafde sadt mig paa. Hand levede indtil Aar 1744, og var hans sidste Forretning at lede min Søster Anne Magdalene til Brude-Skamlen, som da blev gift med Nicolai Hornemann, Material Forvalter ved Fredensborg Slot, da hand samme Dag fik ved Sygdom Dødens Bud, og døde faae Dage derefter hos Dem paa Fredensborg. — 1739 den 17. November kom jeg i Herrens Navn i Ægteskab med min Første Hustrue Dorothea Bildsøe, en Datter af Mag. Lorentz Bildsøe og Anna Sophia Lundt, Præste-Folk i Kiettinge, hvor hun var født 26. May 1708. Hun kom i Ægteskab 1, med Hr. Hans Christian Jessen, Sogne Præst til Halsted og Avnede Aar 1729 d. 7. Sept., i hvilket Ægteskab hun fik en Søn Hans Christian Jessen, som blev født in Decemb. 1730, men kort derefter mistede hun sin Mand ved en pludselig Død d. 14. Januarii 1731. Samme Aars 10. Octobr. kom hun i 2det Ægteskab med sl. Frideric Støedt her, som hafde mistet sin første Hustrue Margrethe Hedevig Ahlefeldt paa samme Tiid som hun sin Mand ved den grasserende Sygdom, som i det Aar borttog mange her i Egnen,

i dette Ægteskab levede hun med ham, lige som hand med sin 1ste Hustrue, uden Børn, og maatte ved hans dødelige Afgang den 20. November 1738 see sig 2den gang sat i den bedrøvelige Enke-Stand. — Efter at Gud hafde samlet mig med hende som meldt udi Ægteskab besøgte min Moder os om Sommeren 1740 og hafde sin yngste Datter Anne Cathrine med sig, hvilken vi beholdt hos os til Opdragelse, da hun efter 8te Dages Besøgelse hafde seet sig om hos os og reyste bort. Aaret derefter behagede det Gud at bort kalde min sl. Moder. Denne min yngste Søster blev i Aaret 1748 gift med Christen Andersen, Selv Eyer i Uhrne her i Sognet, og efter hans Død 1754 blev Aaret derefter gift med Niels Gram, min nuværende Hustrues halv Broder Hr. Mogens Grams Søn i Erringelef. — I 6 Aar behagede det Gud at glæde mig ved denne Hustrues kierlige Omgængelse, i hvilken Tiid hand foruden meget andet Gode, som vi daglig saae fra hans Faderlige Haand ogsaa velsignede os med 6 Børn, neml. 2 Sønner og 4 Døttre, og ligesom vi flittig byggede paa Verden, saa efterloed vi og ikke at bygge paa det Huuses Værelser, som Gud havde sat os udi. Men d. 7. Dec. 1745 da hun lykkelig, dog efter haard Strid, blev forløst med Tvillinger forbemt. 2de Sønner, blev hun d. 12. Dec. angrebet af en hidsig Feber, som den 18de i samme Maaned endte mig til stor Sorg hendes Dage, idet hun efterloed sig 5 umyndige Børn. Den Ældste Datter beredede Veyen ved Døden for sin Moder efter 15 Ugers Liv hos os. Den Eene Tvillinge-Søn fulgte sin Moder i Døden den 14. Januarii 1746. De øfrige 1 Søn Joh. Frederik og 3de Døttre af det Ægteskab lever endnu, Herren være deres Ledsagere til alt det, som kand gjøre dem lykkelige i Tiid og Evighed! Min Stiv-Søn Hans Christian Jessen, som hos mig er bleven opdraget og informeret og i sit 18de Aar deponerede 1748, og Aaret efter sustinerede examen philosophicum med Charactere laudabili og hafde desuden lagt sig med meget god Fremgang efter det Franske og Engelske Sprog samt andre smukke Videnskaber blev Aar 1751, da hand var reyst fra mig til Marieboe, for at besøge sin Moster Mette Christine Bildsøe i Ægteskab med Johan Møller Handel-Mand, der angreben af Børne-Kopper, og maatte derved den 14. Junii Ende sine Dage.

Aar 1747 den 16. Febr. træder jeg i Herrens Navn i 2det Ægteskab med Jomfrue Karen Skritzmeyer, fød i Erringelef Præstegaard i Lolland d. 17. Decbr. 1723 af Forældre Hr. Knud Skritzmejer Sogne-Præst sammesteds og Anne Birgitte Zimmer*), men som begge Forældre blev i hendes spæde Barndom ved Døden bortkaldede, maatte kun med 3de Søstre, alle smaae, søge Brød og Op-

---

*) Dt. af Sognepr. Gregers Zimmer i Nykøbing F.

dragelse hos Fremmede, og falt da ved Guds Forsyn hendes Lod i dette Huus hos min sl. Formand og 1ste Hustrue, hvor hun bestandig forblev, indtil hun naaede den Forstand og Alder til at forestaae et Huus, at jeg, da Gud hafde bortkaldet min første Medhielp, saae mig best tient med hende baade til Hustrue for mig og til Moder for mine smaae Børn. Vores Ægteskab, som Gud skee Tak! stedse har været ført i Kierlighed og Fred, og været i mange maader velsignet af Gud til Velstand, har heller ikke manglet Velsignelse indtil denne Dag af Børn, da vi der af seer 3 Sønner og 2de Døttre, som alle endnu lever. Gud give os og dem Naade til at leve til hans Ære og døe til vor Salighed!

Skrevet d. 11. Aug. 1757.

Temporibus dentur cætera nota Deo.

Claus Wiinholt.

Posteritati notanda.

Nogle Blade længere hen i Kirkebogen har W. yderligere indført nogle Optegnelser, hvoraf her anføres:

Anno 1745 begyndte Qvæg-Sygen at grassere her i Lolland, som gik næsten over alt, og de Steder som den angreb, blev lidet eller intet levnet. — Jeg mistede 35 Høvder, og beholdt allene en Qvie tilbage. — I dette Aar faldt jeg paa at faa et Hospital bygget her ved Kirken for gamle og svage Folk, hvilket jeg og Gud skee Lov fik lykkelig fuldført til mange fattige Menniskers Undsætning og Trøst i Liv og Død. Samme Aar indtoeg jeg fra Gade-Stievlen*) den Plads og fyldede den, som nu ligger Sønden for Søndre Part i Haven, for der at faae en Kykken Have, som forarsagede mig en deel Bekostning. — Anno 1750 var vor Naadige Kong Frideric 5te her i Lolland for at besee sig, og kom til Nacksckov Aftenen før Dom. 4 Trin: Søndagen var hand der i Høymesse, hvor Provst *Ullitz* prædikede, og jeg blev formaet til at opføre Kirke Musiqven, saasom den Tiid ingen Cantor var ved Scholen, som kunde gjøre det.

Anno 1755 resolverede Grev Reventlov at indrette Begravelsessted for sig og Familie her i Kirken efter den Project, jeg derom

*) Gadekær, se Molbechs Dialekt-Ordbog.

hafde gjort ham, og formaaede hand mig til at foranstalte alle Ting ved Bygningen. Ved Begravelsets Indrettelse i Taarnet, hvor tilforn var Stole for Menigheden, blev ved Vognhuuset tilsadt den Bygning som nu er, og Prædike-Stoelen forflyttet lige derfor med meere, hvilket alt Gud skee tak blev for rettet uden noget Menniskes Skade ved Arbeidet, Greven til Fornøjelse og Meenigheden til megen Nytte frem for forhen, da de som sade i Taarnet kunde besværlig høre, naar Vinden buldrede derpaa. —

Paa Bagsiden af Titelbladet i Kirkebogen, beg. 1747, har han sat sit Segl med følgende Indskrift: »colendo vineam carpuntur W« og derunder ses en Vinstok fuld af Druer og paa hver Side af den en Mand, den ene, der med et Segl afskærer en Vindrueklasse, den anden lægger en Klasse i en Perse.

Under Seglet har han skrevet:

Ey Philavtie mig høed, det ovenstaar at skrive
men Navnet skulde mig et Tankebilled give
Til Pligt og Haab ud i at dyrke Kirkens Jord,
Og til Velsignelse at forestaa Guds Hjord.

¹⁾ Malerier af Pastor Claus Wiinholt og 2den Hustru Karen Schritzmeyer findes paa Sølstedgaard (Lolland) og ejes af Godsejer Jørgensen, der gennem Claus Wiinholts Datter Anna Birgitte, gift med Herredsfoged Kølle, Saxkøbing nedstammer fra dem.

²⁾ I Horslunde Kirke findes intet Epitafium el. lign. efter Claus W. og Hustruer, derimod en Mindetavle om det i 1746 paa hans Initiativ oprettede Hospital. Denne Tavle indeholder følgende Rim, der bærer tydelige Spor af Præstens Forfatterskab:

Aar Sytten Hundrede og Sex og Fyrretive
Har Graven og Guds Hus for dem her byggedes boe,
Som ere Graven nær, at de skal trøstet blive
I Svaghed Fattigdom til Sjæls og Legems Roe,
Hvo Deel i Sognet har, Proprietær og Bunde
Ja Dreng og Pige med bar hver en Gave frem
Hvorved det kom saa vidt, at Fattig huuses kunde
Derfor ske Himlens Tak af hver en fattig Lem.

(Haugner: Lollands Nørre Herred.)

En „Privatskole“ for 200 Aar siden.

Af Arthur Skjelderup.

I det syttende og attende Aarhundrede, da der var ganske faa lærde Skoler, hjalp man sig i Norge ofte med at sende sine Sønner til en Præst, som paatog sig Undervisningen. Man kjender flere Præster, som stadig tog imod Gutter og læste med dem saa længe, at de kunde dimitteres til Universitetet i København.

Blandt saadanne Præster fortjener at nævnes Sognepræst Augustinus Skjelderup i Lardal i Vestfold Fylke (tidligere Jarlsberg og Laurvig Amt).

Augustinus Skjelderup blev født 8. October 1672 paa Beitstadens Præstegaard og gik paa Skole i Trondhjem, hvorfra han i 1690 dimitteredes til Universitetet. Efter 3 Aars theologiske Studier i København blev han i 1693 Kapellan hos Sognepræst Bastian Stabel i Lardal, blev gift med dennes Datter og efterfulgte ham som Sognepræst i 1704. Han døde i sit Embede i Mai 1743 efter at have været knyttet til Lardal i 50 Aar.

Augustinus Skjelderups Sønsøn Sognepræst i Hof i Vestfold Jacob Worm Skjelderup (f. 1723 d. 1787) har givet en interessant Skildring*) af sin Bedstefader, som, efter alt hvad der foreligger, aabenbart har været en eiendommelig og sympatisk Præsteskikkelse. Ikke alene var han en nidkær Sjælesørger, men interesserede sig ogsaa varmt for sin Menigheds timelige Vel.

Denne Mand var tillige en interesseret Informator. Gjennem flere Aar modtog han Elever, som boede hos ham i kortere eller længere Tid, og hvoraf mange af ham blev dimitterede til Universitetet. Hans Sønsøn fortæller, at det til at begynde med var en »Virkning af hans ringe Vilkaar i hans første Embedsaar, at han søgte at erstatte sin Mangel ved at antage skikkelige Folks Børn til Information i Studeringerne«. Men lidt efter lidt blev Informationen ham en Glæde og en Opkvikkelse, som han vanskelig kunde undvære. Hans Sønsøn skildrer hans Undervisningsmetoder og fortæller Detailler og smaa Episoder, som viser, at han har været baade en dygtig og en original Lærer meget afholdt af sine Elever.

Fra Sønsønnen har vi en Fortegnelse over Elever, som har faaet sin Undervisning hos Augustinus Skjelderup. Det er neppe sandsynligt, at Fortegnelsen er udtømmende, men det tør alligevel have Interesse at gengive den her suppleret med nogle faa biografiske Oplysninger:

*) Delvis trykt i Arthur Skjelderups Bog: Slægtshistoriske Meddelelser om Familierne Skjelderup og Clauson m. fl. (Christiania 1915).

1. Niels Jørgensen Kongsberg (f. 1685 i Flesberg d. 1763 som Sognepræst i Kongsberg).
2. Isach Muus (f. 1692 i Christiania d. 1753 som Sognepræst i Bø i Telemarken).
3. Nils Stenshorn (f. 1692 i »Akershus Stift«, maaske paa Eker, Feltpræst, Sognepræst til Saude, d. 1733).
4. Nils Nilsen Colberg (f. 1695, blev Sognepræst i Lyngdal i 1722).
5. Michael Skielderup (Augustinus Skielderups ældste Søn, f. 1695 i Lardal, adjungeret Præst hos sin Fader 1721—33 og d. 1743 som Sognepræst til Stokke i Jarlsberg).
6. Bastian Skielderup (Augustinus Skielderups anden Søn f. 1698 i Lardal d. 1765 som Sognepræst i Botne og Provst i Jarlsberg).
7. Søren Skielderup (Augustinus Skielderups yngste Søn, d. som Sognepræst i Vinje i Telemarken).
8. Carl Christian Holst (f. 1690 i Tønsberg d. 1737 som Sognepræst i Borre).
9. Hans Schierven (f. 1706 i Drammen af Forældre Johannes Backe og Margrethe Schierven og d. 1738 som Kapellan i Sande i Jarlsberg).
10. Andreas Samuelsen Thrane (f. 1707 i Nannestad d. 1742 som Sognepræst i Borre. Han var i nogen Tid Kapellan hos Augustinus Skielderup og blev — anden Gang — gift med dennes Datter Anna Jacobæa).
11. Christian Grønbeck (f. 1709 paa Strømsø d. 1773 som Sognepræst i Skjeberg).
12. Niels Quam (f. 1709 paa Strømsø d. 1774 som Sognepræst i Aal).
13. Nils Floer (f. 1710 paa Strømsø d. 1765 som Kapellan i Aal).
14. Ambrosius Floer Hofgaard (f. 1713 paa Bragernes d. 1786 som Sognepræst i Skjeberg).
15. Lauritz Jacobsen Alsbach (f. 1712 i Laurvig d. 1762 som Sognepræst i Stubbekjøbing paa Falster).
16. Christopher Paul Hammer (f. 1718 paa Eidsfos Jernværk d. 1793 som Sognepræst i Sande i Jarlsberg. Efter anden Kilde ved man, at han var hos Augustinus Skielderup i 4 Aar 1732—36).
17. Engelbrekt Wulff (f. 1713 i Frederiksstad d. 1786 som fhv. Sognepræst i Bamle).
18. Niels Glatved (f. 1717 i Sandsvær d. 1773 som Sognepræst i Fredrikshald. Han var til 1750 Præst og forannævnte Lauritz Alsbachs Forgjænger i Stubbekjøbing).
19. Lauritz Glatved (yngre Broder af Niels G. f. 1719 i Sandsvær d. 1769 som Sognepræst i Vardal).
20. Frederik Christian Styhr (f. 1720 d. 1761 i Ramnes som Vicepastor med Successionsret).
21. Frederik Callundan (f. 1720 i Sandherred d. 1797 som Sognepræst i Sønderhaa ved Thisted).
22. Ulrik Sommer (f. 1723 i Skien d. 1795 som Sognepræst i Rødenes).
23. Gerhard v. d. Lith Mow (f. 1717 i Brunlanes d. 1765 som Sognepræst i Bø i Telemarken).

24. Ulrik Røring (nærmere Oplysninger haves ikke).
25. Jacob Worm Skjelderup*) (Sønnesøn af Augustinus Skielderup og Søn af forannævnte Michael Skielderup. F. 1723 hos Bedstefaderen d. 1787 som Sognepræst i Hof i Jarlsberg).
26. Johan Christopher v. Koss (f. paa Bragernes d. 1778 som Sognepræst i Bygland og Provst i Raabygdelaget).
27. Peder Broch (f. 1722 i Sandsvær d. 1773 som res. Kapellan i Stange).
28. Jørgen Mandal (f. 1725 i Ramnes d. 1793 som Sognepræst i Grue. Han var vistnok kun en kort Tid hos Augustinus Skielderup, idet han kom ind paa Christiania Skole og blev dimitteret derfra).
29. Wilhelm Broager (f. 1725 paa Kongsberg d. 1773 som Sognepræst i Tjølling).
30. Michael Nielsen (f. 1716 i Christiania d. 1739 som Lærer ved Christiania Skole).
31. Poul Heltzen (skulde egentlig hede Hellesen, idet han var Søn af Kjøbmand i Christiania Helle Michelsen. F. 1711 i Christiania d. 1772 i København som 1ste Direktør ved den kgl. »bestandige Enkekasse« og Kommissarius ved Myntvæsenet med Titel af Konferentsraad).
32. Michael Heltzen (yngre Broder af forannævnte Poul Heltzen, d. 1770 som Oberberghauptmand paa Kongsberg).
33. Poul Nielsen (Søn af Kjøbmand Niels Michelsen og Eleonore Vogt. F. 1714 i Christiania d. ib. 1761. Han var Vicelagmand i Christiania og ejede bl. a. Nedre Foss Mølle).
34. Iver Madsen Wiel (f. 1711 paa Strømsø d. 1756 som Foged i Ringerike og Hallingdal. Han blev kort før sin Død udnævnt til Generalskibsmaaler i Christiania Stift, men tiltraadte ikke dette Embede).
35. Christian Andersen Styhr (f. 1711 paa Falkenstein i Borre d. 1788 paa Kongsberg som Sorenskriver i Numedal og Sandsvær. Han var theologisk Kandidat og førte Titel af Krigsraad).
36. Johan Christopher von Oetken (f. ca. 1712, blev Officer og tog Afsked som Premierlieutenant 1751).
37. Jacob Bull (blev vistnok Officer. Nærmere Oplysninger mangler.)
38. Johan Daniel Richelieu (f. 1717 i Eker, blev senere Officer).
39. Hans Alstrup (f. 1713 i Bamble d. 1768 som Forvalter paa Ulefos i Hollen).
40. Lars Robsahm (f. 1721 paa Bragernes d. 1778 i Stange som Foged i Hedemarken og titulær Kammerraad).
41. Ole Peter Kølle (dbt. 20. September 1724 i Akershus Slotskirke d. i København).

Da Augustinus Skielderup døde i 1743, blev han efterfulgt af Niels Jacobsen Bierregaard (f. 1706 d. 1770).

---

*) Han skrev sit Navn Skjelderup (med j), medens hans Forfædre skrev Skielderup (med i).

Merkelig nok beskjæftigede ogsaa Bierregaard sig meget med Information. Hans Søstersøn den bekendte Professor J. N. Wilse fortæller herom i sine »Reise-Iagttagelser« B. I. S. 62 flg.

Præstegaarden i Lardal var saaledes i den største Del af det attende Aarhundrede en liden Privatskole, hvor mange unge Mennesker fik sin Undervisning.

Lardal var i det attende Aarhundrede et ganske lidet Kald, hvortil Greverne Wedel paa Jarlsberg havde Kaldsretten. Selv i gode Aar var Indtægten ikke over 300 Rdl., og det kunde nok derfor komme vel med for Præsterne at faa en Ekstraindtægt ved Information. Dette saa meget mere, som baade Skielderup og Bierregaard begge var 2 Gange gifte og havde mange Børn.

Af Herredsfoged Carl Holck's Papirer.

Ved **Harald Holck.**

»De vigtigste Begivenheder af Kammerjunker og Overauditeur Peter Carl Christian Holck's Levnetsløb indtil den 18de September 1846.«

Jeg undertegnede Peter Carl Christian Holck, Kammerjunker og Overauditeur samt Auditeur ved 3. Infanterie Brigade, — under 18. September d. A. udnævnt til Ridder af Dannebrogordenens 3. Classe, — er født den 3. Januar 1802 i Tunis, — af Forældrene Commandeur i Sæetaten og Ridder af Dannebrog Carl Christian Holck og Procurator og Proprietair Lunds Datter Bolette Henriette Margrethe, — imedens min Fader var ansat som Generalconsul i Tunis. Efter forudgaaende, ved mine Forældres Reiser, oftere afbrudt privat Undervisning indtraadte jeg, efter min Faders Død den 6. April 1816, i Metropolitanskolen, hvorfra jeg dimitteredes til Universitetet i Aaret 1821 med Characteren Laudabilis. Da jeg, i det paafølgende Aar havde taget den saakaldte 2den Examen med samme Character, valgte jeg Jurisprudentsen til Embedsstudium. Efterat have tilendebragt dette, idet jeg jevnlig afbrødes heri ved at give privat Undervisning, underkastede jeg mig i Efteraaret 1826 den fuldstændige juridiske Embedsexamens saavel theoretiske som practiske Prøve, til hvilke begge jeg ligeledes erholdt Characteren Laudabilis. Jeg søgte nu Ansættelse som Volontair under det Kongelige Danske Cancellie, uden at dog denne af Mangel paa vacante Pladser blev mig til Deel, men erholdt Leilighed til Øvelse i practiske Forretninger, deels ved det Missionscollegiet og Directionen for Waisenhuset underlagte forenede Secretariat og Inspectorat, deels i det Kongelige Generalcommissariats Collegiums 1. Departements Contoir, og blev derpaa i Aaret 1828 antaget som Volontair ved det Kongelige Generalauditoriat for Landetaten. Den 8. August 1829 udnævntes jeg til Auditeur ved det 3. Infanterie Regiment, og indtraadte jeg den 4. August 1832 i Ægteskab med Artilleriemajor Laubs Datter Adelaide Emilie Caroline. Den 12. Maj 1835 blev tillagt mig Overauditeurs Character og den 28. Juni 1840 udnævntes jeg til Kammerjunker. Ved Armeens Reorganisation den 1. Juli 1842 blev jeg ansat som Auditeur ved den 3. Infanterie Brigade. — I min Tjenestetid som Auditeur blev jeg, — da det i Foraaret 1837 var lykkedes mig at bringe en som mistænkt for Deelagtighed i et i Nærheden af Aalborg begaaet betydeligt Røveri arresteret Soldat af det 3. jyske Infanterie Regiment til at tilstaae sin og flere saavel militaire som civile Medskyldiges Deel-

agtighed i det antydede og flere i den senest foregaaende Tid i Aalborgs Omegn forøvede Røverier og Tyverier, — ved allerhøieste Commissorium af 27. Mai 1837 udnævnt til Medlem af en i Aalborg nedsat Commission, som det paalagdes at undersøge, saavel for de allerede da arresterede baade militaire og civile Individuers Vedkommende, som i Henseende til de flere andre, der fremdeles maatte befindes med dem at have deeltaget i de i de foregaaende Aar i Aalborg og Omegn forøvede Tyverier. Under disse Undersøgelser lykkedes det mig, ved de af en af Hovedmændene afgivne Tilstaaelser, at erholde en veiledende Oplysning om den Bande af Forbrydere, som i flere Aar i Aalborg og Omegn havde forøvet Tyverier og Røverier; og jeg havde den Tilfredsstillelse af mine Anstrængelser i denne Retning, at Hans Majestæt Kongen, foranlediget ved et allerunderdanigst Andragende fra en Deel Embedsmænd og Borgere i Aalborg, ved allerhøieste Rescript af 2. December 1837 til Generalauditoriatet for Landetaten, tilkjendegav mig sin allerhøieste Tilfredshed, saaledes som den i Gjenpart vedlagte Communication af samme, og dermed fulgte Bilag, som ligeledes vedlægges i Gjenpart, nærmere udviise. Efterat under de fortsatte Undersøgelser et allerhøieste Commissorium af 31. August 1839, hvortil et senere Commissorium af 2. November 1841 sluttede sig, havde dels nærmere bestemt, dels udvidet Commissionens Virkekreds, og Sagen, ifølge allerhøieste Rescript af 19. September 1839 for de i samme implicerede 7 Militaires Vedkommende var paadømt af en Krigscommission, af hvilken jeg var Medlem, ved det daværende 3. jyske Infanterie Regiment, og dennes den 31. December 1840 afsagte Dom den 19. Februar 1841 var allernaadigst stadfæstet, blev af de i denne Sag, — der omfattede over 500 forskelligartede Forbrydelser, begaaede væsentligen i den nordre Deel af Nørrejylland, men ogsaa i flere andre Provindser —, implicerede civile Forbrydere 149 afgivne med Extractudskrivt af Forhørene, for at tiltales ved vedkommende Jurisdictioner, da de ikke stode i en uadskillelig Forbindelse med de grovere Forbrydere, og Sagen for disses, ialt 82 Individuers Vedkommende paadømt af Commissionen under 11. April 1843, ifølge hvilken Dom og den senere under 29. Juni 1844 afsagte Høiesteretsdom Samfundet, ved de Domfældtes for en stor Del livsvarige Hensættelse i Straffeanstalterne, væsentligen sikkredes for disses gjentagne Forbrydelser.

Fredericia, den 20de October 1846.

Holck.¹⁾

¹⁾ Til Supplering af foranstaaende efter Konzept gengivne »Ridderbiografi« (det indsendte Eksemplar gik til Grunde ved Christiansborg Slots Brand) anføres følgende:

».....
 Ved Krigens Udbrud i Marts 1848 var jeg den første Embedsmand i Jylland, som virkede for Oprettelsen af Landvæbninger, en Foranstaltning, som for min Juridictions Vedkommende ved Hjælp af en Deel fra Fredericia Arsenal leverede Vaaben snart kom i Stand, og som ogsaa vilde have gjort sin Nytte, dersom det,

Den 30. Oktober 1846 udnævntes H., der som Brigadeauditør boede i Fredericia, til Herredsfoged i Elbo, Holmans og en Del af Brusk Herreder (Kontor i Fredericia); 5. December 1848 valgtes han — i Stedet for Amtmand P. G. Bang, der var indtraadt som Indenrigsminister i Novemberministeriet — til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling; fra Efteraaret 1851 til Foraaret 1852 og atter fra Efteraaret 1852 til Foraaret 1853 var han under Amtmand Orla Lehmanns Fraværelse ved Rigsdagen konstitueret som Amtmand i Vejle paa eget An- og Tilsvær; 26. Oktober 1853 beskikkedes han til tillige at være Skriver i fornævnte Herreder; 23. Juli 1861 udnævntes han til Etatsraad og 10. December 1865 afgik han ved Døden i Fredericia. Hans Hustru, der var født 2. April 1812 i København, overlevede ham næsten i 24 Aar, idet hun først den 26. November 1889 afgik ved Døden paa Frederiksberg.

Deres 4 Sønner var Professor juris Carl H., Skovrider Emanuel H., Kontorchef Alfred H., og Borgmester Harald H., se iøvrigt angaaende *Slægten*: H. Holck: »Nogle Bemærkninger om Oblt. Ole Holcks Slægt . . .« i P. T. 1923 p. 239 ff. og den af samme udarbejdede Stamtvæv »von Holck« i D. A. A. 1925.

Det i Teksten nævnte Andragende til Kongen, d. Aalborg 21. November 1837, fremhæver »denne retsindige og nidkjære Embedsmands Fortjenester« med Hensyn til den ommeldte Sags Opklaring. — Datteren, Frk. Adelaide (Ida) Holck skriver i sine (utrykte) Erindringer: »Min Fader var en udmærket Mand, baade i sine Familieforhold den kærligste og bedste Mand, Søn og Fader, hjælpsom og opofrende imod Alle, som kom til ham om Raad og Daad, dertil en overordentlig dygtig Embedsmand og en udmærket Forhørsdommer. I denne sidste Egenskab kom han ogsaa til at medvirke i en meget stor og omfattende Justitsag, Dronninglundsagen kaldet, som i de Aar, han var i Aalborg, stod paa. Egnen deromkring havde nemlig i adskillige Aar været hjemsoget af Tyve- og Røverbander, som især drog omkring paa Landet, overfaldt Bønderne om Natten i deres Huse, bandt dem og plyndrede og røvede deres Ejendele. Til disse Indbrud havde de Masker for Ansigterne, saa de vare ukendelige og det ikke var nemt at faa fat paa dem. (En af dem, der tillige optraadte med Horn i Panden, gik under Navnet »Bittefanden«). Bønderne blev tilsidst saa fortvivlede, at de besluttede, da Øvrigheden ikke kunde opdage noget, at tage sig selv tilrette. Da hændte det engang under et Indbrud i en Bondegaard, hvor de som sædvanlig bandt Folkene og kastede dem paa Stengulvet (nøgne som de tog dem ud af Sengen, thi i den Tid laa de uden Tøj), at de havde bundet en gammel Kone og hendes Datter sammen, men den gamle Kone, som maa have haft gode Tænder, saa sit Snit til at løse Knuden paa Tovet op og undslippe og faa fat paa Hjælp. Røverne flygtede, men en af dem glemte sin Hue, og da det var en Uniformshue, kom Sagen ind under min Fader, som opdagede, at det var en Underofficer ved Regimentet, som havde været med ved Indbruddet. Ham fik Fader saa til at bekende og aabenbare Navnene paa endel af sine Medskyldige. . . .«

Om Dronninglund-Sagen — indtil den senere Tid Danmarks mest omfattende kriminelle Sag — henvises iøvrigt til en livfuld Beretning af Kapt. H. V. F. Hærtmann i »Museum« 1892 II. p. 317—19.

som det først antoges, kun havde været sammenløbne Hobe af slesvigholsteenske Oprørere, og ikke regulære preussiske Tropper, som skulde bekjæmpes. Da der i det første Tidsrum af Krigen manglede Mandskab, og det navnlig af Commandeuren for 13. Infanterie Bataillon Oberstlieutenant Trepka, som faldt ved Idsted, antoges nødvendigt, for at bevirke en Standsning i Fjendens hurtige Fremtrængen, uopholdeligen at tilveiebringe Mandskab, saa at der kunde foretages militaire Demonstrationer i det nordlige Slesvig, indkaldte jeg, efter hans Opfordring, uden at indhente Ordre dertil, hvilket vilde have medtaget for lang Tid, samtlig til min Jurisdictions Lægder hørende Mandskab, der hørte væsentligen til 6. Bataillon, til Møde inden 24 Timer i Fredericia, hvor de bleve uniformerede og væbnede fra 13. Bataillons Depot, og saaledes strax rykkede ned i det nordlige Slesvig. Til samme Tid og i samme Øiemed forskaffede jeg daværende Capitain Wegener af Artilleriet inden 24 Timer af Jurisdictionens Beboere leveret et ikke ubetydeligt Antal Heste med Seletøier, for at gjøre det under hans Commando staaende Feltartillerie mobilt til at rykke ned i det nordlige Slesvig. Efter Forlangende af Overlæge Jacobsen formaaede jeg ligeledes Jurisdictionens Beboere til at levere en betydelig Deel Sengeklæder til Brug ved det i Fredericia oprettede Lazareth, hvortil det forlangte blev leveret inden korteste Frist.

.....⁽¹⁾.

„Beretning om mit Forhold under Preussernes Occupation af den mig anbetroede Jurisdiction og Staden Fredericia.

Den første Efterretning om Fjendens Indtrængen i Jylland, som man endnu stedse betvivlede vilde finde Sted, kom til Fredericia d. 2. Mai forrige Aar [1848] om Formiddagen ved en Expres fra Sognefogden i Nørre Bjerth, som jeg for dette Tilfælde havde givet fornøden Ordre og ved hvem tilstilledes mig nogle Linier om, at Fjenden var i Anmarsch fra Kolding. Da jeg havde meddeelt de militaire og civile Autoriteter dette, blev hvad endnu var tilbage af Requisiter fra det militaire Sygehuus, Vaaben m. m. afskibet, ligesom de faae endnu tilbageværende militaire Personer forlode Fæstningen, ene med Undtagelse af Commandanten.

¹⁾ I »Gamle Fredericia-Minder« i Vejle Amts Aarbøger 1910 (p. 60-88) omtales det primitive Vaabenmateriel, hvormed Landstormen ved Krigens Udbrud 1848 var forsynet. »Paa Herredskontoret paa Hjørnet af Gothersgade og Danmarksgade, hvis Chef, Herredsfoged, Kammerjunker Holck var Sjælen i det ganske Foretagende, indrettedes Vaabendepot. Herhen tilkaldtes alle Smedene fra Jurisdictionen for at gøre de gode Ideer med Hensyn til Vaabenfabrikation til Virkelighed.....«

Efter at det preussiske Armeecorps, ledsaget af slesvigholsteenske Oprørere og Friskarer samme Dag havde udbredt sig i min Jurisdiction, og havde omringet Fredericia Fæstning, og en Deel af disse Tropper sildig om Aftenen var marscheret ind i samme, begav jeg mig den følgende Morgen til General Wrangel, da jeg, overensstemmende med den jydskke Regjeringscommissairs Instrux, ansaae det som min Pligt at sætte mig i Forbindelse med den fjendtlige Overgeneral, for at faae de uundgaaelige Reqvitioner ordnede paa den for min Jurisdictionens Beboere mindst trykkende Maade. Da jeg erfarede, at Generalen spadserede alene i den kongelige Palaishave, gik jeg lige hen til ham, sagde ham min Stilling og Navn med Tilføiende, at jeg var dansk med Liv og Sjæl, og ikke vilde gjøre noget, som stred imod min Pligt imod min Konge og mit Fædreland, men at jeg ansaae det for at stemme med denne, at jeg henvendte mig til ham, for at faae Reqvitionerne ordnede paa den for min Jurisdictionens Beboere mindst trykkende Maade. Generalen takkede mig for denne Henvendelse til ham, og sagde, at han vilde sætte mig i Forbindelse med Armeecorpsets Intendantur. Under den Samtale han derefter indledede med mig, og i hvilken han yttrede sin Beklagelse over som Fjende at være kommet til Danmark, som han havde at takke for saameget Godt, bemærkede jeg nu, at det var en sørgelig Stilling for hver dansk Mand at see Fjenden i Landet, men endnu smerteligere at maatte see dem, der havde sveget deres Eed og Pligt imod deres Konge og Fædreland. Han klappede mig derpaa venligt paa Skulderen, og svarede, at han ganske deelte mine Anskuelser. Efter at jeg ifølge min Begjæring havde erholdt et Pas udstædt til uhindret at reise omkring i min Jurisdiction, bad han mig til Taffel, hvilket jeg afslog med den Yttring, at jeg ikke kunde modtage Indbydelsen, fordi jeg kunde vente at komme i Selskab med Personer, som havde traadt Ære og Pligt imod deres Konge og Fædreland under Fødder, hvorved jeg sigtede til Hertugen og Prindsen af Augustenborg, som samme Dag havde viist sig paa Fredericia Gade. Da han imidlertid bemærkede, at jeg kunde være overbeviist, om, at Gjæstfrihedens Love var ham hellige, og at ingen ubehagelig Conflict vilde finde Sted, og derhos atter gjentog sin Indbydelse, sagde jeg reent ud, idet jeg takkede for hans Forekommenhed, at jeg ikke kunde modtage en Indbydelse til den fjendtlige Generals Taffel, uden at udsætte mig for en Miskjendelse, jeg ikke fortjente. Han bevidnede mig derefter sin Agtelse for den Tænkemaade, jeg havde lagt for Dagen, og sagde, at det vilde være ham kjært at see mig hos sig til hver Tid, en Tilladelse, som jeg iøvrigt ikke senere benyttede uden forsaa-vidt jeg paa Jurisdictionens Vegne havde noget at tale med ham om.

Efter Anvisning af General Wrangels Adjutant begav jeg mig

derpaa til Fyrst Radziwill, som var Chef for Intendanturen og havde sit Quarteer hos Kammerherre Lorenz. Fyrst Radziwill henviiste mig imidlertid til Intendanturraad Loos, der dog endnu ikke var ankommet til Fredericia. Under min Samtale med Fyrsten søgte han at faae mig til at bifalde hans Anskuelse, at Danmark og Tydskland ikke burde kriges, men derimod forene sig, idet nemlig det ene Land manglede tilstrækkelig Landmagt, det andet derimod Søemagt, og at disse Lande ved indbyrdes at understøtte hinanden med hvad de gjensidigen manglede, kunde yde hinanden kraftig Bistand, en Stilling, han for Danmarks Vedkommende fandt meget smuk og hæderlig. Jeg vilde imidlertid ikke indlade mig nærmere med ham om denne Gjenstand, og med den Bemærkning, at det antydede Forhold ikke vilde være stemmende med de Dankses Begreb om Nationalitet og Selvstændighed, yttrede jeg, at jeg for mit Vedkommende aldeles ikke kunde tiltræde hans Anskuelser, hvorefter jeg anbefalede mig og kom ikke senere i Berørelse med denne Mand.

Et Par Dage efter blev jeg opfordret til at møde paa Raadstuen, hvor jeg forefandt Intendanturraad Loos, tillige med en General-ordonnateur for de slesvigholsteenske Tropper ved Navn Lütjens, der, som jeg senere har bragt i Erfaring, havde været Skolemester i Rendsborg, og tidligere stedse havde viist sig antidansk, hvilke forlangte min Assistance til Oprettelse af Magaziner i Fredericia, Kolding og Veile, hvorfra et Troppeantal af omtrent 20 000 Mand kunde forsynes. Jeg gjorde dem opmærksom paa, at det kun var efter Amtets Ordre at saadanne Foranstaltninger kunde træffes i det Omfang, som ønskedes, og blev det nu mig overdraget strax at reise til Veile og derfra endnu samme Aften med Amtmanden at møde i Kolding for der i Forening med de 2de nævnte Herrer at træffe fornøden Aftale. Da Amtmanden, Kammerherre Hoppe, ved min Ankomst til Veile var syg og sengeliggende, meddeelte han Fuldmagt til Herredsfogderne Cancelliraad Qvistgaard og Over-auditeur Stockfleth samt mig, til paa Amtets Vegne at afhandle det Fornødne med den fjendtlige Intendantur.

I Medfør af denne Fuldmagt samledes vi Alle endnu samme Aften, Kl. omtrent 11, i Kolding i Gymnasiets Locale, hvor vi, indtil Kl. omtrent 2 $\frac{1}{2}$, havde en meget levende Discussion med de 2de nævnte Herrer. Under denne bleve disse først gjorte opmærksom paa, at General Wrangel til Stockfleth, og Fyrst Radziwill til mig, havde udtalt sig om, at de fjendtlige Troppers Styrke i Jylland kun beløb sig til omtrent 15 000 Mand, og at Requisitionerne saaledes ikke burde beregnes til et større Antal.

De kunde vel ikke benægte Rigtigheden af de dem foreholdte Udsagn, men paastode at have General Wrangels bestemte Ordre til at indkræve Requisitioner for 20 000 Mand, idet de derhos be-

mærkede, at Troppeantallet varierede, og at man derfor ikke kunde indrette Requisitionerne for et mindre Antal end anført. Der var saaledes intet Afslag i denne Henseende at opnaae, og det var kun ved enkelte Puncter i Requisitionerne at nogen Nedsættelse var at erholde, saaledes f. Ex. hvad Vinen angik, som fra 600 Bout. nedsattes til 200 daglig og Cigarrer og Riis, hvis Qvantiteter ligeledes nedsattes betydeligt. Desforuden lykkedes det mig, ved min bestemte haardnakkede Nægtelse, at et større Antal Vogne kunde præsteres, at faae Antallet paa disse, som dagligen skulde møde i Fredericia, nedsat fra 200 til 50, imedens man saavel i Kolding som Veile nødtes til dagligen at levere 2 à 300 Vogne. Slutteligen tilkjendegaves det os, at General Wrangel havde fordret 300 Heste til sin Armee. Jeg bemærkede strax, at denne Fordring ikke kunde opfyldes, da vi i saa Fald maatte handle imod vor Eed og Pligt, ved at levere Gjenstande, som kunde benyttes i Krigen mod os, og erklærede jeg derfor med Bestemthed, at jeg aldrig gav mit Samtykke dertil. De 2de andre Herredsfogeder tiltraadte ligeledes min Mening, idet de erklærede, at de ikke havde Competence til at indrømme denne Fordring. Der blev nu affattet en Protocol over det Hele, hvori blandt andet denne Protest blev indført.

Da General Wrangel til samme Tid var reist ind i det Slesvigske, og jeg allerede den paafølgende Dag skulde drage Omsorg for Oprettelsen af et Magazin i Fredericia, hvorfra kunde udleveres til 8000 Mand, af hvilke de 1600 vare i Byen, de Øvrige i Omegnen, maatte jeg udsætte at gjøre Modforestillinger til General Wrangel, som det eiheller lykkedes mig at faae i Tale før efter Bombardementet paa Fredericia.

Da man den 8. Mai om Morgenen, Kl. mellem 7 og 8, hørte de første Kugler fra de danske Krigsfartøier, opstod hos mig, og jeg troer hos Flere, en levende Følelse af Glæde, idet jeg, for mit Vedkommende, nærrede det sikke Haab, at danske Tropper vare i Nærheden, der vilde gjøre Landgang og fordrive Fjenden. Jeg tog derfor eiheller i Betænkning at træffe en Foranstaltning, som, hvis Landgang var skeet, vistnok vilde have tilføiet Fjenden Tab af sin Bagage, men som, da Omstændighederne vare anderledes, kunde være blevet mig yderst farlig. Da nemlig de til Ægt forsamlede Bønder ved det begyndte Bombardement bleve ængstlige og indfandt sig paa mit Contoir, for at erholde Tilladelse til at drage hjem, erklærede jeg dem, at dette ikke kunde skee, idet de ikke vilde faae Lov til at passere ud for den fjendtlige Vagt, men indskjærpede dem derimod at bringe deres Heste til Side, deres Vogntøi i Uorden og skjule sig selv, hvilket de ogsaa nøiagtigen efterfulgte og hvoraf Følgen blev, at der opstod stor Forvirring iblandt Fjenderne, som forgyæves søgte Kudske og Heste for at faae deres Bagage paa-

pakket og bortført. Jeg saae nu, at man af Mangel paa Kudske nødtes til at sætte en Deel Dragoner ud af Virksomhed for at kjøre de Vogne med Bespænding, som det lykkedes at faae fat paa, idet disse Dragoner, som ikke kunde slippe hverken deres Sabel eller Hestetøile, nødtes til at holde denne i Munden, medens de med Hænderne holdt Vogntømmerne. Da det kun var faae Vogne, af hvilke man saaledes kom i Besiddelse, indfandt sig paa min Bopæl under Ledsagelse af Gjæstgiver Salling nogle preussiske Husarer for at fordrø Oplysning om de af dem savnede Bønderheste, som de formodede skjulte i min Gaard. Jeg lod dem ved Eftersyn selv overbeviise sig om, at dette ikke var Tilfældet, og de begave sig derpaa bort, idet de lod mine egne Heste blive staaende i Stalden, da jeg protesterede imod, at de toges, og erklærede, at jeg ved at berøves disse vilde være ude af Stand til at sørge for de Fjendtliges Forpleining. Da den i Fredericia fungerende Intendant v. Krügel noget efter indfandt sig hos mig og forlangte Oplysning om Bønderne, svarede jeg ham, at disse pleiede at tage ind i Kjøbmandsgaardene, men at jeg ikke kunde indestaae for, at de under saa extraordinære Omstændigheder som et Bombardement vare forblevne der. Imidlertid havde, som jeg senere erfarede, 14 à 16 Bønder skjult sig i min Kjælder og paa Lofterne, saa at en nærmere Eftersøgning i mit Huus vilde have ledet til ikke ringe Ubehageligheder for mig. Det viiste sig iøvrigt, at Preusserne, som under disse Omstændigheder i Mangel af Bønderheste nødtes til at tage Borgernes Heste i Brug, ja endog ikke skaanede Borgermesterens Ridehest, fra dette Øjeblik havde fattet Mistanke og derfor stedse holdt et vaagent Øje med mig, i hvilken Henseende jeg maa bemærke, at den danske Commissair Commandeur Schultz senere har meddeelt mig, at man endog havde tænkt paa at arrestere mig, og at Intendanturraad Loos, ved at fortælle ham om den Forlegenhed, hvori man af Mangel paa Bespænding og Kudske til Bagagevognene havde været, havde yttret: »Der Hardsvøgt in Fredericia ist doch ein höllischer Kerl«, ligesom han ogsaa ved andre Leiligheder har sagt: »er hat keinen guten Willen«.

Den første Følge af denne Mistillid var, at der igjennem Borgermesteren i Fredericia blev communiceret mig en Bestemmelse fra den preussiske Overintendantur, hvorefter de fra Landjurisdictionen til Møde i Fredericia tilsagte Vogne fremtidigens skulde sættes under stadig Tilsyn af en »Wageninspector«, hvortil beskikkedes Kjøbmand Koppel.

En anden Følge af den mod mig opstaaede Mistanke var formentligen ogsaa, at der hos mig blev anstillet Undersøgelse om Herredsvæbningens Styrke og Antallet af de til den uddeelte Vaaben idet man iøvrigt allerede tidligere ved Undersøgelse i Cantonne-

menterne var kommet til Kundskab om, at der existerede en saadan Herredsvæbning, og man endogsaa havde forefundet flere Vaaben, som paa Grund af Fjendens hurtige Komme ikke endnu vare blevne bortsendte. Denne Undersøgelse i mit Huus udførtes af en Hauptmann Howeder og Lieutenant Krohn, den Sidste en Søn af Forræderen Oberst Krohn, hvilke strax lode Adgangene til Huset besætte med Vagt, som endog blev anvendt i de ydre Værelser og vedvarede, saalænge Undersøgelsen, der medtog henvend 2 Timer, stod paa, og i hvilken Tid det ikke tilstædedes Nogen at komme ud af Huset. Listerne over Herredsvæbningens Styrke og Vaabnene nødtes jeg, efter gjentagen Vægning, at udlevere, da de nævnte Personer gjorde Mine til at gjennemse hele mit Archiv, og jeg maatte befrygte, at herved vilde komme adskilligt Mere for Dagen, som kunde veilede Fjenden. Eiheller troer jeg at have Grund til at fortryde, at de kom i Besiddelse af de attraaede Lister, idet de derved kom til Kundskab om, at Herredsvæbningens Styrke var over 1700 Mand, og Fjenden efter den Tid synligen viste en Ængstelighed for, at Landbefolkningen pludseligen skulde reise sig og overfalde dem om Natten i deres Qvarteerer, hvorfor de ogsaa holdt talrige Patrouiller og ikke tillode sig afklædte at søge Leiet.

De skarpeste Befalinger bleve nu udstædte om, at alle Vaaben skulde udleveres, og Henbringelse til Rendsborg Fæstning blev sat som Trudsel for Ulydighed imod denne Ordre. I Fredericia afleverede, saavidt jeg veed, endog alle Embedsmænd, ene med Undtagelse af Oberst Krag og mig, deres Kaarder. Jeg erklærede den preussiske Commandant, at jeg ikke afleverede min Kaarde, med mindre man tillige arresterede mig, da den hørte til min Uniform, som var det udvortes Tegn paa min Embedsmyndighed. Han erkjendte Rigtigheden heraf og samtykkede i, at jeg beholdt min Kaarde, men tog dog imod de andres, som uden Indsigelser afleverede deres.

Umiddelbart efter den ommeldte Undersøgelse begav jeg mig til Kolding for at tale med General Wrangel, deels for at faae Nedsættelse i Requisitionerne, navnlig paa Grund af, at Styrken ikke, som af Intendanten opgivet, var 20 000 Mand, og tillige fordi det var øiensynligt, at der vistes stor Ødselhed i Forbruget, deels for at protestere imod den opstillede Fordring af 300 Heste. Hvad Requisitionerne angik, indrømmede General Wrangel vel Rigtigheden af mit Fremførte, men han erklærede, at deri ikke kunde skee nogen Forandring, og da jeg til ham yttrede, at det dog vel ikke var hans Mening, at Befolkningen skulde sulte, hvilket om en føie Tid vilde blive Tilfældet, svarede han, at naar der var Spørgsmaal om enten denne eller hans Armee skulde sulte, da maatte den Sidste spise først, men kunde da, hvis det Requirerede var for meget,

lade Befolkningen spise med sig. Hvad de 300 Heste angik, som jeg forestillede ham, at han ikke kunde udskrive uden at komme i Strid med den af ham selv udstædte Proclamation, hvori han havde lovet at beskytte Eiendomsretten, da paastod han ikke at kunne frafalde denne Fordring, da Hestene vare nødvendige til at erstatte en Afgang i Armeen. Jeg erklærede imidlertid med Bestemthed, at jeg ikke kunde eller vilde samtykke i at understøtte en saadan Fordring, som vilde stride imod mine Pligter imod min Konge og Fædreland, idet Hestene vilde blive brugte til Krigsbrug og saaledes blive anvendte imod de danske Tropper. Han bad mig nu at betænke, at jeg, ved at nægte at foretage en Repartition, hvorefter det Tab, som Hestenes Udredelse vilde medføre, kunde ligeligen fordeles, vilde foranledige, at der blev taget i Flæng, og at saaledes den Fattige vilde komme til at lide et uforholdsmæssigt stort Tab, og at det derfor vilde være rigtigst, at jeg ikke lod det komme dertil men »arrangerede mig med min Samvittighed« og anstillede en billig Repartition. Jeg erklærede imidlertid, at jeg ingenlunde vilde beqvemme mig hertil, og da han derpaa forsikkrede, at hvis en saadan Repartition ikke var forfattet inden den 15. Mai, vilde Hestene blive tagne i Flæng, svarede jeg, at det jo stod i hans Magt at gjøre det, men at jeg aldrig vilde række min Haand til paa nogen Maade at give den fremsatte Fordring Lovlighedens Stempel.

Da jeg saaledes intet kunde udrette, trak jeg mig tilbage, men neppe var jeg kommet ud af Døren, før Wrangel atter aabnede Samme og rakte mig Haanden med de Ord: »Sie sind ein achtungswerther Mann«, en Yttring, der naturligvis under disse Omstændigheder og i en Fjendes Mund maatte være mig dobbelt behagelig. Jeg maae endnu her bemærke, at der efter den 15. Mai blev taget endeel Heste, men ikke en eneste i min Jurisdiction.

Det var forbundet med ikke liden Vanskelighed at tilveiebringe hvad der dagligen skulde leveres til Magazinet i Fredericia, hvortil der, efter Aftale med Magistraten sammesteds, ydedes en Deel Artikler, fornemmeligen Handelsvarer, fra Byen, og en Deel, og det den Største, fra min Jurisdiction. Det er en Selvfølge, at allerede den Omstændighed, at der fra mig skulde udgaae skriftlige Ordre til de daglige Leverancer fra Landet, og at stundom disse bleve standsede af Fjenden, fordi man ikke forstod deres Indhold, maatte forsinke den regelmæssige Leverance til Magazinet, og naar man hertil lægger, at det undertiden ikke var muligt at opdrive enkelte af de requirerede Artikler, idetmindste saa hurtig som forlangtes, og Bønderne desuden vel ogsaa viiste sig noget mindre vilige til stadigen at levere, for som de senere have sagt mig, at have noget i Behold til vore egne Tropper, saa vil det indsees, at det ikke var nogen behagelig Lod bestandigen under de skarpeste Paakrav

om Opfyldelsen af de daglige Requisitioner og under Uvisheden om, at de virkeligen kunde opfyldes til rette Tid, at høre Fjendens Trudsler om, at militair Execution, ja ligefrem Plyndring vilde indtræde.

Jeg lod mig imidlertid ikke vildlede ved disse Trudsler, da jeg nok indsaae, at de Fjendtlige forlangte større Qvantiteter end de kunde forbruge, og jeg maatte antage, at dette var beregnet paa at danne en Reservebeholdning, hvormed de i sin Tid, naar de nødtes til at drage tilbage, vilde underholde deres Armees. Jeg stod saaledes endog til Restance med de daglige Fornødenheder, navnligens forsaavidt Leverancen af Flesk og Smør angik, og det gik endog saa vidt, at de fjendtlige Tropper ikke blot nødtes til at behjælpe sig med mindre Rationer af disse Artikler, men endogsaa at den fjendtlige Intendant i Fredericia v. Krügel, der nødig vilde skride til Yderligheder, skjønt det tidt nok blev ham anbefalet af Borgermesteren at iværksætte militair Execution i min Jurisdiction, som Forskud leverede til Magazinet af et Forraad, som han lod bringe fra det nordlige Slesvig, Flesk til en Værdi af omtrent 500 Rdr., som ingensinde er bleven ham refunderet, men hvorfor jeg nødtes til at udstæde Beviis.

En væsentlig Artikel, som jeg ligeledes havde den yderste Nød med at tilveiebringe, var Creaturer, da ikke blot Magazin-Bestyrelserne i Kolding og Veile, men ogsaa den danske Commissair Commandeur Schultz uden videre gav Ordre til at borttage Creaturer i de fjernestliggende Dele af min Jurisdiction, hvor de kunde faaes, uden at ændse, at det derved blev mig næsten umuligt at levere det Fornødne til Magazinet i Fredericia. For at opdrive de sidste Creaturer paa Landet foretog jeg den 23. Mai en Reise gennem den Deel af min Jurisdiction, der ligger Nord for Lillestrand, men blev paa denne Tour anholdt af Friskare Folk og bragt til Kolding. Da jeg nemlig om Eftermiddagen i Børkop Mølle var truffet sammen med Præsten i Gauerlund, Provst Thune, vakte denne Sammenkomst, i Forbindelse med den Omstændighed, at der til samme Tid var bleven seet Blus, som man antog var paa Fyens Kyst, men, som det senere oplystes, hidrørte fra en Ildebrand paa Samsø, Mistanke hos Anføreren for det Bracklowske Fricorps, Grev Waldersee, idet han antog, at Provsten og jeg vare samlede i Møllen for at raadslaae om Midler til at sætte Landstormen, som han kaldte Herredsvæbningen, i Bevægelse, og bringe den i Forbindelse med forventede regulære Tropper. Da Greven indtraf i Gauerlund Præstegaard, hvorhen jeg med Provsten havde begivet mig, tilkjendegav han at ville ledsage mig til Veile og sørge for, at jeg ikke for det første kom derfra, idet han foreholdt mig de anførte Omstændigheder som formeentlig mistænkelige — det var ham

bekjendt, at jeg var »Anführer des Landessturms«, — og var han ikke at formaae til at vige fra denne Paastand, endskjønt jeg modsagde dette, foreviiste ham mit Pas fra General Wrangel og sagde ham, i hvilket Ærinde jeg reiste. Jeg maatte derfor beqvemme mig til at kjøre under Escorte af ham og nogle flere til Andkjær, hvor der gjordes Holdt i hans Qvarteer, og hvor han nedskrev en Rapport. Da han var færdig, kjørte jeg derfra ad Veien til Veile, men under Geleide af 2de paa Forsædet siddende Jægere med skarptladte Geværer. Halvveien var imidlertid endnu ikke tilbagelagt, før en Deel Officerer til Hest kom os imøde. Umiddelbart efter at de vare passerede forbi, standsede Vognen efter et Vink af Prindsen af Noer, der, som jeg senere erfarede, befandt sig blandt disse Officerer, og som affordrede en af mine Bevogtere, der var sprunget af og ilet hen til ham, Oplysning om, hvo jeg var. Han bestemte nu, at jeg atter skulde vende tilbage til Andkjær, hvorhen han begav sig, og hvor, medens jeg blev holdende i Gaarden, blev tagen Bestemmelse om, at jeg skulde bringes til Hovedkvarteret i Kolding, hvorhen jeg altsaa under samme Bevogtning førtes, men ankom saa seent om Natten, at jeg ikke kunde faae General Wrangel i Tale, hvorfor jeg med mine Bevogtere foreløbigen blev indkvarteret i Byen. Den næste Morgen bragtes jeg til General Wrangels Qvarteer, men blev dog ikke fremstillet for ham, derimod for en General Stockhausen, som foreholdt mig de formeentligen imod mig talende Omstændigheder, som gjorde det til en Nødvendighed at sikkre sig min Person. Hvad jeg end talte herimod kunde dog ikke hjelpe, og idet han paastod, at der dog maatte være Noget i den indgivne Rapport, blev jeg overgivet til Commandanten i Kolding, Major Küster, og blev af denne ledsaget til det samme Locale, hvor Amtmændene Sponneck og Graah havde været arresterede og hvor jeg fik 2 Skildvagter uden for min Husdør. Jeg ventede nu det Meste af Dagen efter Optagelsen af et Forhør og at jeg derefter vilde blive sat i Frihed, men da dette ikke indtraf og jeg ved et Besøg af Professor Ingerslev samme Aften erfarede, at Preusserne den næste Dag vilde drage bort, og jeg da befrygtede at blive som Arrestant efterladt til Arrieregarden, som bestod af slesvigholsteenske Oprørere, saa tilskrev jeg General Wrangel et Brev, Jeg bemærkede heri, at det ikke kunde være ham ubekjendt, at jeg siden igaar havde været arresteret, og at dette ikke kunde convenere mig, hverken med Hensyn til mit Embede eller min Familie, og at jeg derfor anmodede ham om en Samtale, under hvilken jeg haabede at forklare ham Sagens rette Sammenhæng saaledes, at jeg strax derefter vilde blive sat i Frihed. Kort efter indfandt Commandanten sig hos mig og ledsagede mig til General Wrangel, hvem jeg forklarede, hvorledes det Hele maatte beroe paa en Misforstaaelse, da der ikke fra min Side var skeet

noget, som kunde begrunde min Arrestation. Han paategnede nu, endogsaa inden jeg havde udtalt, mit Andragende en Ordre til min Løsladelse og uhindrede Reise til Fredericia, idet han erklærede, at det Passerede gjorde ham meget ondt. Han yttrede nu, at han den paafølgende Dag drog bort, og tilføiede »Wir sehen uns gewisz nie wieder«. Han overleverede mig derpaa en Deel uforseglede Breve fra danske Fanger og Saarede, idet han paalagde mig, umiddelbart efter de preussiske Troppers Bortmarsch fra Fredericia at faae dem sikkert besørgede over Middelfart efter deres Bestemmelse, hvilket ogsaa Dagen efter skete. Forinden vil skildtes, havde jeg den Tilfredsstillelse, at han tilkjendegav mig, at han, ved at lære mit Forhold som Embedsmand at kjende, havde fattet en høi Mening om den danske Embedsstand, at min Konge havde en troe Tiener i mig, og at han ei vilde undlade at melde min Konge dette, enten gjennem General Hedemann eller paa anden Maade. Han skildtes i det Hele taget fra mig paa en saa hjertelig Maade, som jeg mindst kunde have ventet det af en Fjende, som jeg saavidt muligt i hver Henseende havde viist Modstand¹⁾.

Foranstaaende indeholder det Væsentligeste, som er at bemærke med Hensyn til mit Forhold under Occupationstiden«.

».....

Jeg troer ikke at burde undlade at udtale mig om det formeentligen Urigtige i et Princip, som man paa flere Steder har gjort gjeldende, og som navnlig har været mig indskjærpet ved en Skrivelse fra Amtet, men som jeg iøvrigt aldeles ikke har taget til Følge, — det Princip nemlig, at de Individuer, som ved Øvrighedens Repartition eller Ordre vare opfordrede til at yde Contribution til Fjenden, og som ikke havde efterkommet saadan Ordre, burde tiltales og mulcteres ved Politieretten. Jeg kan nemlig ikke indsee andet end, at Fjendens Indtrængen i Landet og sammes Requisitioner af Fornødenheder, som ulovlige Foretagender, ikke kunne afgive nogen Grund for den af Kongen beskikkede Øvrighedsperson til at understøtte Fjenden med Lovens Arm, men at meget mere enhver saadan Understøttelse maa ansees som fuldkommen ulovlig. Naar Fjenden trænger ind i Landet, viger man kun for Magten, og det kun Skridt for Skridt, og jeg har anseet det at være i sin

¹⁾ (En anden Redaction af dette Stykke lyder saaledes:

»Til sidst omfavnede han mig og kyssede mig saavel paa Mund som Pande, idet han sagde mig, at han havde faaet mig hjertelig kjær, og jeg maae tilstaae, at han ved denne Leilighed viste mig mere som en ældre Slægtning, der tager Afskeed med en Yngre, end som en fjendtlig General, der sætter en Fange i Frihed«).

Orden ikke at gaae videre end at gjøre de Paagjældende opmærksom paa de mulige Følger af deres Vægning, at nemlig militair Execution kunde indtræde. Denne betænker Fjenden sig iøvrigt — især naar det er disciplinerede Tropper — meget paa at iværksætte, idet en Fjende ved saadan Execution letteligen gjør sig endmere forhadtt.

At min Fremgangsmaade har vundet Bifald i min Jurisdiction, har jeg et talende Beviis paa, ved at modtage en fra samtlige Sogneforstanderskaber i min Jurisdiction i de meest tilfredsstillende og smigrende Udtryk affattet Taksigelsesadresse for mit Forhold under den preussiske Occupation¹⁾.

¹⁾ Ovenstaaende Stykke er taget fra en Koncept af H., dateret København 15. Januar 1849.

Adressen gengives her efter en blandt H.'s Papirer funden Afskrift:

»Velbaarne

Hr. Kammørjunker v. Holck.

Herredsfoged, Ridder af Dannebrog.

Det er vort Ønske ved disse Linier at udtale et Vidnesbyrd om den Paaskjønnelse og Høiagtelse, som Deres Velbaarenheds Færd og hele Virksomhed har fremkaldt hos Jurisdictionens Beboere under den forbigangne fjendtlige Invasion.

Det er Embedsmandens Kald at træde frem i Nødens Tid som Væge og Forsvarer for sine Medborgere, at træde frem som Den, der skal samle de adspredte Kræfter og ordne det Fornødne til indbyrdes Bistand og fælleds Velfærd.

Deres Velbaarenhed har ved utrættelig Virksomhed, med Velvillie og Humanitet, med patriotisk Iver opfyldt dette under de forbigangne Tidsomstændigheder vanskelige og yderst byrdefulde Kald i Deres Kreds. De har med Uphartighed, med Sindighed og Overblik ordnet og tilveiebragt det Uundgaaelige, som maatte bringes tilveie; De har med Mod og Fasthed tilbageviist de fjendtlige Fordringer, som kunde tilbageviises: De har med opofrende Omhu, og ikke uden personlig Risiko uafbrudt vaaget over Beboernes Tørv i alle Retninger. — Nu modtage De Bevidnelsen af vor oprigtige Erkjendtlighed og Tak for Deres hæderlige og patriotiske Virksomhed, hvorved De har betrygget, saavidt det stod i Deres Magt, Deres Medborgeres Velfærd og haandhævet Fædrelandets Ære endogsaa i Fjendes Omdømme. Vi ønske, at Held og Hæder fremdeles maa ledsage Deres Embedsgjerning iblandt os i Fremtidens, som vi haabe, roligere Dage.

Med sand Høiagtelse og Ærbødighed

Juni Maaned 1848.....

Med Bemærkning, at nærværende Adresse er forsynet med Underskrivter af Elbo-Brusk og Holmans Herreders samtlige Sogneforstanderskaber, bekræftes herved Rigtigheden af foranstaaende Gjenpart.

Holck.

— Da Fjenden i 1849 nærmede sig Jyllands Sydgrænse, ændrog H. forgæves om Tilladelse til at forlade den grundlovgivende Rigsforsamling for at kunne være til Stede i sin Jurisdiktion, naar denne blev okkuperet af Fjenden. Paa Grund af gentagne Anfald af Gigtsvaghed, der ramte ham lige

».....

Da det i Januar Maaned d. A. (3: 1864) befrygtedes, at Fjenden vilde rykke ind i Jylland, og en Deel Beboere i min Jurisdiction anholdt om, at jeg i dette Tilfælde vilde tage Bopæl i samme, ansøgte jeg om og erholdt Tilladelse til at flytte ud til og holde Thing paa Follerupgaard som det omtrentlige Midtpunct af min Jurisdiction, saasart Fjenden havde overskredet Kongeaaen.

Da Efterretningen herom kom til mig den 18. Februar om Aftenen, flyttede jeg, endskjøndt jeg nyeligen havde overstaaet en farlig Sygdom, og min Læge bestemte fraraadede mig det som betænkeligt for min Helbred, den 19. ud til Follerupgaard, og da de fjendtlige Tropper kort efter besatte min Jurisdiction, reiste jeg — med det Formaal at iagttage samme Forhold som under Occupationen i 1848 -- til Kolding, for af Feltmarschal Wrangel at begjære Pas til at bereise min Jurisdiction, samt skriftlig Sanction til at forblive paa Follerupgaard, da det i 1849 havde viist sig, at den constituerede Herredsfoged cand. juris With ikke havde kunnet erholde Tilladelse til at forblive paa hans valgte Bopæl i Haastrup, men derfra var bleven afhentet af Dragoner, ført til Kolding, og nødt til der at tage Ophold. Under den da med Feltmarschallen havde Samtale bragte han det med mig Passerede i 1848 i Erindring og lovede mig mundtliggen Opfyldelsen af min Begjæring samt henviiste mig til den paafølgende Dag at lade Expeditionerne afhente.

Ved min Hjemkomst samme Dags Aften til Follerupgaard, erfarede jeg, at den østerrigske Brigadegeneral Thomas under min Fraværelse dertil havde sendt en Jægerlieutenant og flere Jægere for af mig at erholde skriftlig Ordre til Udskrivning af et betydeligt Antal Skandsegravere til Opførelse af Skandser, og for i Vægrings-tilfælde at afhente mig, under Trudsel af, at jeg, hvis jeg nægtede at give den forlangte Ordre, skulde skydes. Min Familie og øvrige Tilstedeværende paa min Bopæl, som ved den ommeldte Lieutenants voldsomme og brutale Adfærd bleve satte i den største Ængstelse, erklærede imidlertid, at det var dem tilfulde bekjendt, at

ved Rigsforsamlingens Slutning, og i Anledning af Udførelsen af et Hverv, der var ham overdraget af Finansministeriet (Uddelingen af 3000 Rdlr. til nødlidende, der ved Koldings Generobrning af Fjenden og ved Fredericias Bombardement var fordrevet til Fyen), naaede han først tilbage i de sidste Dage af Juni Maaned, altsaa umiddelbart før 6. Juli Slaget, saaledes at der for ham væsentlig kun var de efter Okkupationen følgende Erstatningskrav tilbage.

— I 1860 behandlede han atter en ret omfattende kriminel Sag, den saakaldte Hall Sag, som omfattede en betydelig Deel i flere Jurisdictioner, deels ved Veile Fjord, deels i Fredericia og Middelfart af Beboere af Gaarslef Sogn begaaede Tyverier, som de ved at seile omkring med et Fartøj ved om Natten at gaac i Land og stjæle og derpaa ubemærkede at forsvinde, i en Række af Aar ustraffede havde begaaet.

jeg ikke vilde opfylde den til mig rettede Fordring, og at de ikke kunde bestemme, naar jeg kom hjem fra Kolding. Dette foranledigede Lieutenanten til at begive sig bort, idet han forsikkrede, at han om Natten eller i alt Fald den næste Morgen vilde komme igjen og gjentage sit Forlangende. Da jeg ved min Hjemkomst, omtrent 1 Time derefter, erfarede hvad der var passeret, nedskrev jeg strax en Besværing til Feltmarschal Wrangel, hvori jeg, næst at gjentage min mundtligen fremsatte Begjæring om Pas og forommeldte Sanction til Ophold paa Follerupgaard, udtalte, at jeg ikke kunde inlade mig paa at udskrive Mennesker, navnlig til Skandsearbejde, og anholdt om, at Brigadegeneral Thomas maatte, til Forebyggelse af lignende Tilfælde, erholde den fornødne Tilkjendegivelse. Da jeg, efter Omstændighederne, ikke kunde eller vilde selv reise bort, sendte jeg dette Andragende til Feltmarschallen med min Fuldmægtig; men det tilkjendegaves denne, at han som civilklædt ikke kunde erholde Audients, hvorimod der medgaves ham et skriftligt forseglet Svar til mig, som indeholdt den forlangte Sanction til Ophold paa Follerupgaard, og derhos Meddelelse om, at Brigadegeneral Thomas's Requisition maatte tages til Følge. Om Pas, hvormom jeg ogsaa ved min Fuldmægtig mundtligen havde erindret, var der ikke Tale, og jeg har senere ved forekommende Leilighed maattet erhverve Pas af ringere Befalingsmænd. At dette Udfald ikke ganske var efter Ønske, troer jeg at kunne tilskrive, at Feltmarschallen i sin høie Alder har overladt Expeditionen af Svaret, der dog var underskrevet af ham, samt af Passet, til sin Stabschef General Falkenstein. Imidlertid blev Requisitionen, som af mig ikke vilde være bleven tagen til Følge, ei gjentagen, idet Brigadegeneral Thomas havde ladet Huse omringe om Natten og Folk deraf udtage, og desuden ved anvendte Trudslar imod Sognefogderne havde vidst at forskaffe sig Skandsearbejdere. Da Requisitioner af andre Gjenstande, som det vilde have været utilbørligt at bevilge, ikke have været rettede til Herredsfogderne, men til Amtmænd, Borgermestere og communale Autoriteter, og da jeg, skjøndt Udskrivningspas, efter Ordre fra vedkommende Udskrivningsdistrict, af mig have været udfærdigede og omsendte, ikke i denne Anledning har været affordret Erklæring af de her cantonnerede Tropper, som for det Meste ere Østerrigere, har der hidtil ikke været Spørgsmaal om videre Conflicter med de fjendtlige Tropper og deres Befalingsmænd, hos hvilke jeg iøvrigt ved min Mellemkomst, efter bedste Evne, har søgt at virke til Gavn for min Jurisdictiones Beboere, idet jeg stedse har havt for Øie, paa den ene Side at holde mig fra Samqvem med de Fjendtlige saameget som muligt, men paa den anden Side, naar et gavnligt Øiemed og Fordeel for Jurisdictionens Beboere derved kunde opnaaes, ikke at

holde mig tilbage, men ved at optræde, altid formælt og i min Embedsdragt, vel høfligt, men med Bestemthed og frimodigen, at afvinge de Fjendtlige Agtelse og en saadan Fremgangsmaade, at jeg hidtil ikke i saa Henseende har havt Grund til at besvære mig over dem.

.....«¹⁾).

---

¹⁾ Efter Koncept af H., dateret Fredericia 24. Juni 1864.

— Efter et Ophold i Herslev Enemærke flyttede han i Juni 1864 til Fredericia, »da en Flytning dertil efter de forandrede Forhold var ønskeligere«.

Uddrag af Datteren Idas Dagbog for Tiden 19. Februar—17. Maj 1864 er (med urigtig Navneangivelse: »Anna Holck«) trykt i Vejle Amts Aarbøger 1911 II. p. 216 fl., hvor bl. a. den ved Østrigernes Bombardement af Fredericia i Marts 1864 foraarsagede Skade paa Faderens Ejendom (Vendersgade 24) skildres. Her og i hendes Erindringer omtales ogsaa Forældrenes Ængstelse for hendes Broder Emanuel, der — skønt Reserveløjtnant — var taget til Adjudant ved 10. Regiment og med dette bl. a. deltog i Tilbagetoget fra Dannevirke og Kampene i Dybbøl Skanser (hvor han usaaret blev kastet omkuld af den samme Granat, der dræbte Major Rohweder) og paa Als, hvor han den 29. Juni 1864, efter at have maattet overlade sin Hest til Regimentskommandøren Major Gedde, blev omringet i en Skov og taget til Fange, da han til Fods skulde overbringe en Melding. (I Glahn-Samfundets Medlemsblad I. p. 198 ff. er aftrykt et Brev fra daværende Kaptejn ved 10. Regiment Henrik Glahn med et Resumé af den Beretning, der efter Kampen affattedes af Major Gedde og 3 andre af Regimentets Officerer, deriblandt Emanuel H., om hvem det i Brevet siges, at han ligesom de øvrige Officerer »ikke har skaaet sig selv, men bestandig været paa de mest udsatte Poster, hvor Nærværelsen var nødvendigst«).

— I en Koncept af 24. November 1864 nævner Herredsfoged H., (hvis Embede var sportellønnet), at han under Okkupationen ikke har skyet at bortviise eller udsætte hver Forretning, som har været forbunden med Indtægt, og som kunde taale Udsættelse, for ikke at skabe en Kasse, som Fjenden kunde forlange, saa at jeg har været berøvet næsten al Indtægt, og kun med yderste Møie har kunnet gjøre Udvei til det for min Familie og mig Nødvendige«.

To Breve fra Biskop Nikolai Edinger Balle til Kronprins Frederik fra 1807.

I.

Deres Kongelige Høyhed. Naadigste Kron Prinds og Herre.

Ved min Naadigste Herres hulde Omhu for mit og mine 5 uforsørgede Børns Vel, er i Følge Kgl. Resolution, mig kundgjort fra det Danske Cancellie under 21 April 1804, allernaadigst tillagt efter min Død, mine 4 uforsørgede Døtre, og min ene uforsørgede Søn, til deres Underholdning, deels af den Kgl: Kasse et Bidrag af 550 rd: forsaavidt ikke noget deraf aarlig kunde udredes af Postpensionskassen, deels 600 rd: aarlig af Bispe-Embedet, i alt 1150 rd: med tilføjet Betingelse:

At den Besparelse, som maatte opkomme ved Børnenes Død, Døttrenes Giftermaal, eller naar Sønnerne opnaaer Officeers Gage, først skal komme den kgl. Kasse, indtil Beløbet af samme Bidrag, tilgode¹⁾.

Der gives en dobbelt Anledning til Besparelse, førend jeg ved Døden er afgaaet.

- 1) Ved min elskte Datters *B o l e t t e C h a r l o t t e s* ²⁾ Dødsfald den 10 Jan: sidstleden, efter langvarig Bryst-Svagthed i sit 21de Aar paa 10 Dage nær. Pigen var yndig, god og blid. Jeg frister min tunge Skiebne, ikke uden dyb Sorg og vemodsfuld Længsel efter at sees igien, som var hendes og min Trøst ved sidste Afsked. Dog! jeg ihukommer Min Naadigste Herres meere prøvede Taalmodighed — og tier.
- 2) Ved min Søns *L u d v i g E d i n g e r s* Udtrædelse fra Søe-Etaten.

¹⁾ Sagens Akter Danske Kanc. 1. Departements Breve 1804 559 b. Sager til Finanskollegiet 1804, 1601. Der bevilgedes den yngste Søn Ludvig Edinger (1794—1837), da paa Søkadetakademiet, senere Ritmester ved Prins Frederiks Reg., indtil han fik Gage 300 Rdlr., den ældste Datter Bolette Charlott³, da sygelig, 250 Rdlr. aarlig, de andre Døtre, den næstældste, 17 Aar, indskreven i Prinsesse Charlottes Stiftelse, 200 Rdlr., den tredje, indskreven i Estvadgaard, indtil hun fik Hævning samme Sum, den yngste, indskreven i Roskilde, til hun blev gift eller fik fuld Hævning ligeledes 200 Rdlr. — Nærværende Breve i Kronprinsens civile Departements Arkiv (Rigsarkivet).

²⁾ Hun siges, L. E. Grandjean, N. E. Balles Slægt, 1922, S. 52, at have druknet sig efter en ulykkelig Kærlighedshistorie, hvad der efter ovenstaaende stærkt maa betvivles.

Han befandtes, efter Veyledelse af erfarne Officerer i fem Maaneder, skjønt der i flere Aar tilforn var arbeydet med ham i Arithmetik og Mathematik, ikke at besidde enten det Hoved, eller det Mod, som Kgl. Majestæts Søe-Tieneste udfordrer. Baade Samvittighed og Ære forbyder mig, at stille svage Siæle til Værn for Konge og Fædreland. Mine to drabelige Sønners Aand, Christians¹⁾ og Peders²⁾, besiæler ham ikke, ey heller en Faders Raskhed blevet forplantet paa ham. Jeg har da nu bestemt ham for et Apothek. Men før han har fyldt sit femtende Aar, tages han ikke i Lære. Han er for kort siden indgaaet i sit 13de Aar.

Naadigste Herre! Dersom jeg dør forinden, er Drengen forladt. Hans uformuende Familie kan ikke hielpe ham, og efter mig arver han intet. Min heele Velfærd ligger begravet i mit Bibliothek, som bestaaer af Verker, for hvilke vor nyere formeentlige Opklarelse levner intet Værd tilovers.

Min allerdyrebareste Velgiører og eneste trygge Tilflugt, næst Gud i Himlen! Leg Naade til Naade, og lad min Dreng beholde sit Haab om Deeltagelse med sine tre endnu levende Søstre i sin bestemte allerhøyeste Naadesbeviisning, indtil han er kommet i Vey, hvorpaa han selv kan erhverve sig det fornødne.

At jeg saa tit maae besvære D. K. H. med mine Familie-Sorger, stemmer ikke overeens med den allerunderdanigste Beskedenhed, mit Hierte føler, og bør føle. Men var det ikke vor sieldne Fyrste, jeg havde at nærme mig til, hvis ubegrændsede Mildhed og Gavnelyst drager os alle til sig, som tillidsfulde Børn til deres eyegode Fader, skeede det heller ikke. Tilgivelse og Skaansel er jeg forvisset om.

Gud opholde og velsigne min Allerbeste Herre til seneste Efterslægt. Jeg lever og dør med uforrykkeligste Siæls Hengivenhed.

Deres kongelige Høyhed Min Naadigste
Herres Allerunderdanigste og
Troeplygtskyldigste Tiener

Nic. Edinger Balle.

Kiøbenhavn d. 13 Jan: 1807.

Suppliken bærer Kronprinsens egenhændige Paaskrift: bevilges og expederes med næste Post.

---

¹⁾ Christian (* 1774), faldt 1809 som Kaptajn ved et østrigsk Kyradserreg. (se L. Koch, N. E. Balle, 218 ff.).

²⁾ Peder † 1835 som Major (ib. S. 217).

II.

Deres Kongelige Høyhed. Naadigste Cron Prinds og Herre!

I Allerdybeste Underdanighed nedlægges herved Beregning over samtlige under min umiddelbare Bestyrelse værende offentlige Stiftelsers Beholdning til 31. Dec. 1806. Samme udgjør tilhobe 577,842 rd. 40 Skl., hvoraf 1117 rd. 13½ Skl. ere blevne i Contant hos mig, men deraf allerede 250 rd. Quartals Forskud udbetalt til Herfølge Hospital efter Nota S. 10, og Resten udredes til Vedkommende i Pensioner mod Terminen.¹⁾

Til alle de Kgl. Collegier og Directioner, samt til Amtmænd og Herredspræster leverer jeg Exemplarer af foranførte Beregning.

Anden Betyggelse, end ved offentligt Regnskab fra Tiid til Tiid, som nu herved fierte Gang aflegges for alle og enhver, staaer ikke i min Magt at tilveyebringe. Men sliig Publicitet synes da ogsaa at indeholde alt, hvad der retteligen kan udfordres. Mine Formænd gjorde aldrig saaledes Rede. Jeg har min troefaste Amanuensis, Bogholder Strøm at takke for al Orden og Nøyaagtighed.²⁾

Naadigste Herre!

Jeg griber denne Leylighed til at udøse i Stilhed med allerunderdanigst Tillid mit Hiertes Qval, Liturgiens forehavende Forbedring efter den Boysenske Plan qvæler mig.

Jeg har over 100 Betænkninger, for det meeste heel vidtløftige, deels trykte, deels skrevne at giennemforske og ordne. Destoværre! Man river kun ned og dadler og sætter i Rette og udkrammer Bitterheder snart til Væрге for alt det gamle, snart til Triumf for Alskens Nyt, men uden at nogen vil bygge op, eller selv levere bedre Materialier. Den kiære Biskop Bojsens gode Hierte, som allevegne ytrer sig i hans Forsøg, henriver mig og enhver ved Første Læsning, men ved nærmere Prøvelse bliver ey meget tilbage at holde fast om til Almindelig Brugbarhed. Begge mine Med-Commissarier ere af lige Formening, og det er næsten almindelig Stemme i begge Rigerne.

I Følge af Sagens Natur kan ikkun een affatte det allernaadigst befalede Udkast til videre Prøvelse af Med-Commissarier. Jeg som første Mand maae gjøre det.

Det er mig ved mine mange andre, i Sandhed overspendte Anstrengelser aldeles umueligt at blive færdig til den foreskrevne

¹⁾ Jvfr. Theol. Maanedskr. V. (1805), 613 ff: Biskop Balle som Regnskabsfører og Bestyrer af offentlige Penge.

²⁾ Kancelliraad Ludvig Strøm († 1830), kaldes i Vejviseren Bogholder ved de offentlige Stiftelser i Sjællands Stift og Biskoppens Amanuensis.

Termin næstkommende 1ste Julii. Saavel Justitz Raad Lassen, som Dr. Münster befinde det høystfornødent, at vi alle tre indgive allerunderdanigst Ansøgning igiennem Cancelliet om allernaadigst Tilladelse til at udsætte vor allerunderdanigste Indberetning med tilhørende Udkast maaskee i 3 Aar, thi da kiølnedes ogsaa Gemytternes Hede imidlertid, og den gode Sag vilde siden gaae roligere frem.

Men at yttre noget Ønske, som ikke skulde blive D. K. H. til Velbehag, er en Krænkelse for min Dem inderligst hengivne Siæl, hvilken jeg dog helst blandt alle mine Viderværdigheder vilde forebygge. Intet Menneske er vidende om, at jeg fordrister mig til ved denne min tillidsfulde Skrivelse, i Forveyen at betrygge mig den kiære Forvisning at D. K. H. ikke med Mishag seer foranførte Ansøgning giennem Cancelliet i Møde.

Herved skylder jeg min Naadigste Herre troehiertigst Regnskab for min heele derved havende Plan, som ellers Ingen veed af at sige. Sidste Beslutning kommer dog an paa D. K. H. allene. Men jeg forlanger ikke og bør ikke forlange, at have Indflydelse for andre. Ikkun gjør jeg for min Deel ærligst Rede efter samvittighedsfuldt Overleg for den Alvidende Guds Aasyn.

1) Saa liden Forandring i det Gamle, eller Afvigelse fra det Gamle som mueligt kan være.

Efter denne Grundsætning gik jeg frem — ved Lærebog — ved Psalmebog. — Begge Deele lykkedes. Den kiære Almue forbausedes ikke over indbildt nye Troe, den fik Tid til at betænke sig, fik Lov til at vælge selv. Nu læse vi med glad Overbeviisning vor Lærebog i det heele Stift og synge vore Psalmer af Hiertets Fylde, kanskee 5 til 6 Menigheder undtagen, som vist komme med inden Aarets Udgang. Regieringen har ikke havt allermindste Uleylighed her fra Stiftet ved noget Religionens Anliggende, og skal ey heller faae ved Liturgie, som er den allervigtigste Sag — naar frie Haand maatte fortroes mig, ligesom hidtil, til at styre Tingen med Lempelighed efter Omstændigheder. Jeg kommer vist nok til Rette med mine to gode Medhielpere Justitz Raad Lassen¹⁾ og Dr Münster, til hvilke min troefaste Conferenz Raad Malling saa gierne maatte føyes, dersom D. K. H. naadigst tillader, da dog han var et af de virksomste Rcdskaber ved Psalmebogens Indretning. Jeg kom forhen saa vel tilrette med samme Psalme Commission — ligesom forhen med Danske Skole Commission ved Lærebogs Indretning — idel Mænd udenfor Cleresiet — der var ellers aldrig blevet noget af. Siden følger Cleresiet enten det vil eller ikke, fordi Folket afnøder de vanskelige Hoveder Samtykke. Paa Visitatzer i Kirker og Skoler gjorde

¹⁾ Christian Ludvig Lassen (1767—1839), Kancellideputeret.

jeg Brugbarheden følelig, indlysende, men stillede tillige i Menighedens eget Valg, hvad man vilde beqvemme sig til, efterdi vor gode Konge var saa huld og naadig, at han i Henseende til Religion heller vilde skaane end befale. — Og nu gaaer alt i skønneste Samdrægtighed frem inden Stiftets Grændser.

Min Vedhængenhed ved det gamle gik aldrig et Skridt uden for Jesu Christi egen udtrykkelige Lære i Evangelierne, sammenordnet efter vor Protestantiske Troesbekiendelse, som jeg af inderste Hierte erkiender for Evangelisk-Christelig og har skrevet paa som ærlig Mand og har kjæmpet for med utrættelig Mund og Pen, mod tøyreløse Friheds Skraalere og selvbudne Religions-Udfeyere, og til sidste Aandedræt skal væge for, om end med Forliis af alt, hvad paa denne Jord agtes for ønskeligt. — Og som derhos efter Kongeloven og allene betrygger vort velsignede Kongehuus i sin lykkelige Enevælde — nu mod fremsnigende Jesuitisme, ligesom tilforn mod brusende Terrorisme.

Tilgiv mig! Alledyrebareste beste Herre! for hvem jeg gaaer i Kamp og Død med froe Siæl, hvad Øyeblik det skal være, at jeg bliver varm.

Mig vitterligen tryller mig ikke smigrende Selvkierlighed, da jeg tvertimod føler, at jeg paa nye bliver et Offer for utallige Mishandlinger, baade paa Dansk og Tydsk. Men lad dem kun bruse — Naar jeg faaer Stunder, slaer jeg fra mig igien, baade paa Dansk og paa Tydsk, ligesom Tingen falder. Men først og fornemmeligen Folket stemt beroliget, tilfredsstillet, fornøyet — Religion er eneste Klenodie for udødelig Siæl — eneste Værn for Siæl-Frihed — eneste Vognborg for den froe og frelste Samvittighed imod Philosophiskhedens Tyranni, det utaaleligste Despoterie blandt alle Jordens Despotiskheder. Og dette ville nu vore opklarede Jesuiter, ligesom før vore skraalende Terrorister jage os ind under. Ney! Gud lade vor Kronprinds leve! Da skeer det ikke. Hele Folket staaer med ham i Kamp, besælet af Christelig Evangelisk Religions-Aand. Jeg har længst allerunderdanigst udbedet mig, i paakommende Fald at blive Feldt-Prest, og jeg skal vist med vore Troes Artikler og vore Triumf-Psalmer, især om jeg maa bære Fanen tillige, med vore kiække Danske Stridsmænd, under vor kiække Frederiks Anførsel jage Satanas selv tilbage. Min Naadigste Herre forlade sin ringeste, men varmeste Tienere sin ubetvingelige Nidkierhed.

2) Inden 2 Aars Forløb er jeg færdig med den heelenye Ritual, til at nedlægges, paa det skønneste afskrevet, for min Naadigste Herre, paa Deres Bord i Deres Cabinet, og der at forblive et heelt Aar til Naadigste Eftersyn ved Leylighed.

Saa gjorde der so genante Friderich der einzige i Preussen: han var det virkelig i sin Tid.

De Berlinske Religions Opklarere havde sammensat en splinternye Liturgie, kosteligen indrettet til at faae Christelig Troe paa Jesu Forløsning sagteligen udmarvet og tilintetgiort. Man hoverede over de kommende Tidens fornumstige Oplysning.

Der alte Fritz lod den ligge paa sit Bord — læste stundum deri — sendte den efter et Aars Forløb tilbage med følgende Paategning: Ich habe das alles gelesen — Aber es soll beym Alten bleiben. O Gud! var hans Efterfølger blevet tilbage med sit ubesindige Religions-Edict — havde nu værende Konge ikke ladet sig forlede til at oplade nyt Raaderum for — saa kaldte Philosopher. Folket havde ikke tabt sin inderligste Forvisning om Christelig Religions G u d d o m m e l i g h e d — ikke tabt sin E n e r g i e i Siæl og Aand, som umuelig kan bestaa mod selvsmigrende Fornumstighed, uden guddommelig positive Autoritet. Det forstaaer Napoleon.

Giøre nu Europas i Sandhed e n e s t e r e t v i i s e F r e d e r i k det samme.

Efter fuldendt Overveycelse -- Manuscriptet tilstillet Cancelliet med Paategning — Som min beste Herre befaler — til allerunderdanigst Forestilling. Deres Forstand, Allergyrebareste Kron Prinds, er saa klar, Deres Hierte saa ædelt, retskaffent, fast og mandigt, at vi alle upaatvivleligen takke og velsigne for endelig Resolution fra D e r e s e g e n k r a f t f u l d e H a a n d.

Allerunderdanigst

Nic. Edinger Balle.

Kiøbenhavn d. 31 Mart: 1807.

To Breve fra Christian Colbjørnsen.

De her meddelte Breve fra Christian Colbjørnsen, skrevne med 20 Aars Mellemlum, er karakteristiske for den Omstændelighed i sin skriftlige Udtryksform, han selv i begge Breve hebrejder sig, tillige ogsaa for hans mærkelige insinuant elskværdige Tone, der minder om Guldbergs og som saa lidet lader sig bringe i Samklang med denne ellers haarde og stejle Natur. Det første Brev til Enkegrevinde Sophie Schulin, født von Warnstedt paa Frederiksdal, er skrevet et Par Maaneder efter at han 9 Juni 1785 krænket trak sig tilbage fra sit Embede som Kammeradvokat til sin Bondegaard i Nærum. Brevet omhandler i øvrigt hovedsageligt hans Værgemaal for Grevindens paa den Tid 7-aarige Søn, den senere Lensgreve Johan Sigismund Schulin.

I.

Til

Grevinde Sofie Schulin, født von Warnstedt.

Høy og Velbaarne
Naadige Grevinde!

Jeg kan ikke, Naadige Grevinde! udtrykke hvor meget jeg er rørt over det Brev, De under 21de dennes har værdiget at bæere mig med.

Et hvert Træk deri afmaler mig det ædle Hierte, som jeg altid har beundret hos Dem og som giver Dem en saa billig Fordring paa min grænseløse Højagtelse. Man maae, naadige Grevinde! besidde Deres Højmodighed og Ømhed, for, med saa megen Bevaagenhed og Godhed, at erindre en Mand, som burde troe sig glemmt af alle, og som intet andet har tilbage end den stoiske Philosophie, der er fornøden for at bære en uheldig Skiæbne med den Standhaftighed, der sømmer en Mand. Dersom jeg kunde skrive, som Deres Naade, vilde jeg forklare Dem hvad mit Hierte føler ved den stolte Tanke: at værdiges Deres Erindring og Yndest.

Men — naadige Grevinde! maatte det ikke være en Mand, der er Dem saa uendelig hengiven som jeg, tilladt at have skrevet et

Par Linier i den billigste Sag, uden at betaales for en saa liden Umage?

Var jeg ikke mere end belønnet ved den fortrinlige Tillid De havde bæret mig med, og ved den Glæde, at have kundet udrette noget, som blev værdiget Deres Bifald? Jeg maae oprigtig tilstaae, at Deres Naade har sat mig i en yderlig Forlægenhed ved dette Bevis paa Deres Ædelmodighed, og jeg er baade unseelig over, at see mig saa overflødig betalt for saa lidt Arbejde, og ydmyget ved den Tanke: at Deres Naade ikke har kundet taale, at en saa ubetydelig Forbindlighed hvilede paa Dem mod en Mand, hvis svage Evner er Dem aldeles opofrede. Imidlertid, naadige Grevinde! da De befaler det, modtager jeg, skjønt med Unseelse endog denne Prøve paa Deres Godhed. Saasnart min Helbred og de ubehagelige Forretninger, der i disse Dage beskæftige mig her i Khavn., tillader det, skal jeg personlig give mig den Ære at opvarte Deres Naade og da medbringe Copien af Deres Naades Forestilling til Hans Majst. angaaende de nye Vanskeligheder, som giøres Dem fra Ober Formynderiet. Jeg haaber da tillige at kunne bringe nogen Efterretning om denne Sag fra Cancelliet.

Det er smigrende for mig, naadige Grevinde! at en saa værdig Person, som De, tror, at jeg kunde være nyttig for det almindelige.

Dersom jeg blot skal bedømmes efter min gode Villie, som de Kongelige Collegier og mine Medborgere har sat ved Siden af ophøjede Talenter og udstrakt Kundskab, torde jeg maaskee giøre mig Haab om, ej at være aldeles uværdig til den Agtelse, Publicum har bæret mig med, og at fortiene noget af den Tillid, Hans Majsts. Collegier altid har vist mig. De, naadige Grevinde! har den Godhed at betragte mine Handler fra samme Syns-Punct, naar De ønske, at jeg igien skulde gaae ind i offentlige Forretninger. Efter mine moralske Grund-Sætninger, har jeg ikke kundet giøre andet, end nedlægge mit Embede for hans Majsts. Føder. Mine Forfædre have opofret deres Blod og deres Formue til Fædrene Landets Forsvar. Jeg har selv tient Kongen som en redelig Mand, og jeg har tient ham uden Betaling; men aldrig har jeg nærmet mig Tronen for at udbede mig nogen Naade. Jeg har troet, det var uanstændigt, at skiule sig bag sine Forfædres Handler, og jeg har ikke tordet vove at tilegne mig selv nogen anden Fortieneste, end at have havt den bedste Villie og de reneste Hensigter.

Men, med al den Blyfærdighed, der sømmer en Mand af saa maadelige Talenter, kan jeg dog ikke med Ligegyldighed taale Forurettelser.

Jeg føler, at jeg ej er født til Undertrykkelse. Heller gaaer jeg, med en rolig Samvittighed, bag min Plov end kryber, for at søge haanlig Ære og beskæmmende Fordele. De tænke alt for

ædelt, naadige Grevinde! for ej at bifalde denne Beslutning. Men — jeg unseer mig ved min Vidløftighed. Deres Bevaagenhed, fortreffelige Kone! og den Deel De tager i min Skiæbne, har givet min Fortroelighed for megen Frihed og ladet mig glemme, at det er en Bonde i Nærum, som skriver til Grevinde Schulin.

Jeg ønsker, naadige Grevinde! at De altid maae være saa lykkelig, som De fortjener, at De aldrig maae faae mere enten med Cancelliet eller Overformynderiet at bestille og at De bestandig vil ynde en Mand, som uagtet sin ubeskedne Vidløftighed i at skrive, er med dyb Ærbødighed og grænseløs Hengivenhed

Deres Naades
underdanigste Tiener

Colbiørnsen.

Khavn. d. 24. Aug. 85.

II.

Til

Justitiarius i Højesteret Frederik Julius Kaas.

Værdigste og kiæreste Ven!

Jeg er saa vant til at deele mine Tanker med Dem, min retskafne Ven! at jeg ikke kan lade være at sende Dem hosfølgende Oplysninger til Kron Prindsen, i Anledning af min Tabel over Antallet af de i afvigte Aar dømte Forbrydere; hvilken (som De vil erfare) havde fremkaldet denne aarvagne Fyrstes yderligere Grandskning, med Hensyn til den omhandlede Gienstand

Jeg har, som De see, gaaet ultra petitem, og er bleven vidtløftigere, end jeg havde ønsket; men jeg befrygtede, at den Efterretning, der blev befalet, kunde, naar den kom alleene, have misleedet, istedenfor at vejleede.

Efter at have ennuyeret Kron Prindsen med dette tøre Arbejde, maa De nu taale, at jeg lader Dem friste samme Skiæbne. Men jeg har een god Recept til Dem, min Ven! læs det ikke! De har tørt Tøy nok — tænker jeg — i det Kgl. Commissariat; De behøver altsaa ikke mere af den Skaal.

Den Kgl. Lands Over Ret i Wiborg har, i adskillige Domme bevist, at den kan dømme, uden at have læst Acterne. Højeste Ret, som ikke forstaar denne Kunst, har derfor dømt velbemeldte Ret pro meliori informatione.

I Jylland vil der falde billig Kritik over denne Højeste Rets Fremgangsmaade; Thi Retfærdigheden afbildes med *t i l b u n d n e* Øjne — og det er ustridigt, at man ikke kan læse med *tilbundne* Øjne. Lands Over Retten, der forestiller denne Guddom i Jylland

kan altsaa ikke heller tage Baandet fra sine Øjne; følgelig ikke heller læse. Hertil kunde endnu føjes dette Argument: Den eene af disse Domme er 2 Gange tilforn dømt pro meliori informatione; man bør altsaa kunne indsee, at denne Mulkt er unyttig — og det, der er uden Nytte, bør ingen fornuftig Mand gjøre Brug af.

Jeg sender Dem denne Dom, hvis Anledning vilde sætte Dem i yderste Forundring, dersom jeg havde Tid til at opregne for Dem den Samling af skammelig Adfærd, som udmærker denne nye Over Ret. Bülow lovede mig i Aftes, at melde Dem noget deraf, da han skriver Dem til i Dag.

I Morges Kl. 7 reiste vor Lovise Augusta, for — som man siger — ikke at komme til os igien. Jeg skylder denne gode Princesse megen Erkiendtlighed for al den Naade, hun stedse har havt for min Kone og mig, og jeg bekiender det for Dem, min Ven, jeg har fældet Taarer i Løndom over hendes Bortrejse. Hun var en af de agtværdigste Qvinder, jeg har kiendt i mit Liv. Jeg saae hende at rejse, og da jeg kom hjem i mit Kammer, syntes mig, at jeg kom fra en Begravelse; Thi jeg seer hende vel aldrig mere, da jeg daglig føler, at Døden gnaver i mit Bryst.

Min Kone var i Gaar hos Deres Frue og fandt hende bedre end nogensinde. Men, min Ven! De maae komme hjem til hende. Hun er forliebt i Dem, som om De var 20 gammel, og hun 17. Jeg troer virkelig, at hendes Længsel forvolder hendes Svaghed.

Af Nyt har vi intet, som duer, at Romeis har skrevet, man veed ikke, hvor mange — falske Vexler¹⁾:

at Kongen af Sverrig armerer — man veed ikke, hvormange, Tropper etc., det har De, min Ven! vel hørt. Carsten Anker, som kom i Onsdags, siger, at der ikke sporedes nogen Samling af Trouper, men at alle Regimentter havde Ordre til at være March-færdige paa første Vink og at Tonen i Sverrig var Misnøje, og Tilstanden Armod.

Jeg omfavner Dem 1000 Gange, og er uafladeligen

Deres
hengivne og trofaste Ven
og Tiener,

Colbiørnsen.

K. d. 29. Martii 1806.

---

¹⁾ Grosserer Johan Nicolas Adam Romeis, østrigsk Generalkonsul † 5. Juli 1826 »som fattig Patient« paa Almindeligt Hospital. (Efterl. Reventlowske Pap. VIII Till. 40).

Nicolai Eigtveds Ungdomshistorie.

Af Fr. Weiffach.

For et Aarstid siden udgav Hr. Kammerjunker Munthe af Morgenstjerne en Levnedsskildring af Eigtved, hvori der paa Grundlag af indtrængende Arkivstudier er fremskaffet en Mængde nye Oplysninger. Men det ligger i Sagens Natur, at det Stof, som kan fremdrages af Arkiverne, væsentlig angaar hans Virksomhed som Hofbygmester. Dog har vi ogsaa fra de nærmest foregaaende Aar, hvori Eigtved var paa en længere Udenlandsrejse, som blev bekostet af den danske Konge, nogle Oplysninger i hans Korrespondance med hans Patron, General Løvenørn. Men om hans første 31 Leveaar, indtil han traadte i dansk Tjeneste, yder Arkiverne saa godt som intet. Alt, hvad man hidtil har vidst derom, stammer fra en eneste Kilde, nemlig en Nekrolog i Büschings »Nachrichten von dem Zustand der Wissenschaften und Künste in Dänemark« I, S. 702—04. Jeg tror imidlertid, at man dels kan udnytte denne Kilde noget mere, dels at der ad anden Vej kan skaffes nogle supplerende Oplysninger.

Büschings »Nachrichten« var et Slags literært Tidsskrift, som udkom i nogle faa Aar. Nekrologen over Eigtved er meddelt af en ung Medarbejder, den senere Redaktør af Adresseavisen Ernst Christian Hauber, en Søn af Præsten ved St. Petri Kirke Dr. Eberhard David Hauber. Da Eigtved selv hørte til Petri Kirkes Menighed, har den unge Hauber sikkert kendt Familien og faaet sine Oplysninger hos Enken og Børnene. Nu er det jo ikke altid helt til at stole paa, hvad Familien i et saadant Tilfælde meddeler om en kær afdød; men det er dog af stor Værdi at have et samtidigt Vidnesbyrd, og Hauber, der af Büsching roses som »ein geschickter und fleissiger Herr«, har sikkert ikke med Vilje meddelt noget urigtigt. En anden Sag er, at der gaar en vis Tendens gennem Fremstillingen. Eigtved var som bekendt bondefødt, eller som Büsching udtrykker det, Forsynet havde givet ham en Bonde til Fader, og det fremhæves straks i Begyndelsen, at jo sjældnere det er, at nogen hæver sig langt over den Stand, hvori han er født, desto mere fortjener saadanne Folks Levnedsløb at kendes, som kun har deres medfødte Evner at takke for deres Anseelse.

Det første, Büsching har at meddele, er at Eigtved saa denne Verdens Lys den 22. Juni 1701 paa en ensomt liggende Gaard Eigtved ved Skjoldnæsholm. Hvad Datoen angaar, viser Munthe af Morgenstjerne, at den er urigtig, skønt den var saaledes angivet i Inskriptionen paa hans Kisteplade. Han blev nemlig, ifølge Haraldsted Sogns Kirkebog, døbt den 19. Juni, og Fødselsdagen har vel været den 12. eller der omkring. Det er ganske som med Thura, som nok vidste, at han var døbt den 6. Marts 1706, men ikke hvilken Dag han var født. Men da han var død, satte man uden videre 4. Marts paa Kistepladen.

Fødestedet skulde altsaa være en Gaard ved Navn Eigtved. I vore Dage ligger der to Gaarde, store og lille Eigtvedgaard, omtrent midtvejs mellem Haraldsted og Skjoldnæsholm, i ca 1 km's Afstand fra hinanden. Tidligere har der her ligget en hel Landsby; men da Büsching udtrykkelig siger, at Eigtved er født paa en ensomt liggende Gaard, bliver det tvivlsomt, om hans Fødested skal søges her. Det kan synes at være et ringe Spørgsmaal, om Eigtved er født i den ene eller den anden Bondegaard, men ved fremragende Personligheder faar ogsaa den Slags Detailspørgsmaal Interesse. Det er jo ikke blot i Oldtiden, at 7 Byer stredes om Æren af at være Homers Fødeby; i vore Dage strides man, om H. C. Andersen er født i dette eller hint Hus i Odense; hvorfor skulde vi saa ikke prøve at finde Eigtveds Fødested.

Med denne Tanke tog jeg forrige Sommer ned til Skjoldnæsholm, undersøgte Terrainet og gav mig i Snak med Folk paa Stedet. Det viste sig da, at der nord for de to Eigtvedgaarde ligger en Skovstrækning, som fra gammel Tid kaldes Eigtved Fæled, og i Skovens nordlige Udkant ligger der et Hus, som kaldes Fæledhuset, og som nu beboes af en Skovarbejder. Det nuværende Fæledhus er bygget for faa Aar siden efter en Brand; men et Hus med Udlænger har der ligget i umindelige Tider, og min Hjemmelsmand oplyste mig om, at det hører med til Byen Eigtved. Det forekommer mig derfor at være overordentlig sandsynligt, at Eigtved er født her; Stedet svarer særdeles godt til Büschings Betegnelse »ein einzelner Hof«.

Büsching fortæller videre, at allerede her vaagnede en bestemt Tilbøjelighed hos Eigtved, og han følte sit højere Kald. I Stedet for en Bondes Kaar valgte han nemlig »den künstlichen Ackerbau«, Havekunsten. Dette maa forstaas saaledes, at Eigtved har lært Gartneriet paa Skjoldnæsholm, og der har sikkert ogsaa været noget at lære. Skjoldnæsholm havde paa denne Tid Ejere af Kongehusets nærmeste Slægt. I Eigtveds Barndom tilhørte den Frederikke Louise Danneskjold-Samsøe, en Datter af Christian Gyldenløve; hun blev i Juli 1720 gift med Hertug Chr. August af

Augustenborg, og fire Maaneder efter solgte Hertugen Skjoldnæsholm til Grev Ferdinand Anton Danneskjold Laurvig, som bekendt en Søn af Ulrik Frederik Gyldenløve.

Büsching nævner ikke noget om, at Eigtved senere kom til København; men han gør den meget rigtige Bemærkning, at det nære Slægtskab mellem Have- og Bygningskunst gav ham Lejlighed til ogsaa at lære denne, og han tilføjer, at han havde lagt en god Grund i begge Dele, inden han rejste udenlands. Man har dog med rette ment, at han maa have tilegnet sig disse Kundskaber i en af de kongelige Slotshaver i København, og man har gættet paa, at han har faaet sin Uddannelse i Rosenborg Have hos Johan Cornelius Krieger, Stamfaderen til den Kriegerske Slægt. Krieger var 1711 blevet Gartner ved Orangerihuset, og i 1721 blev han tillige Gartner ved Lyst- og Køkkenhaven, hvilken Stilling han beholdt hele sit Liv; men samtidig virkede han som Bygmester. Kongen betroede ham nemlig i 1720 at opføre Slottet i Odense; det var til Dels en Ombygning af det gamle St. Hans Kloster og kaldes derfor i Regnskaberne »Das Sanct Johannis Schloss zu Odensee«; men Hovedbygningen er dog nyopført af Krieger i 1721—23, og da han nu viste sig habil som Bygmester, blev han midt under dette Arbejde i 1722 udnævnt til Bygningsinspektør og 3 Aar efter til Overlandbygmester. Det vilde altsaa give en naturlig Forklaring paa Eigtveds Udvikling fra Gartnersvend til Bygmester, dersom man kunde bevise, at han havde arbejdet under Krieger. Men saaledes forholder det sig dog ikke.

I Udenrigsministeriets Arkiv findes en Protokol over Patenter, hvor bl. a. alle Rejsepas, som er udstedt gennem det tyske Kancelli, er indført. Her finder vi, at der den 31. Juli 1723 er udstedt et Pas »nach auswärtigen Reichen und Landen« for de to Gartnersvende Martin Lauritzen Werum og Nicolas Eigtved. Passet selv er paa Latin, hvilket vel var det fineste. Eigtved betegnes her som »hortulanus, qui in horto nostro Friederichsbergensi per aliquot annos serviit«. Passet giver os altsaa Oplysning, ikke blot om, i hvilket Aar Eigtved rejste udenlands, hvad man ikke før har vidst, men ogsaa om, at han i flere Aar har arbejdet som Gartner i Frederiksberg Have.

Denne Oplysning er af betydelig Interesse. Frederiksberg Have var Tidens mest storslaaede Haveanlæg i Danmark, og Havekunst og Bygningskunst havde her indgaaet den inderlige Forening, som den franske af Le Notre udformede Havestil krævede. Den svenske Kunsthistoriker Ragnar Josephson har for nylig paavist, at Frederik IV som Kronprins havde ladet den berømte Bygmester Nicodemus Tessin d. y. udarbejde en Haveplan i Le Notres Stil. Ganske vist blev den kun fulgt i Hovedtrækkene.

Kapt. Otto Smith, som nylig har behandlet hele Spørgsmaalet om Havens Anlæg udførligt (Hist. Medd. om Kbhvn., 2. Række II, S. 1 ff.) viser, at man i Anlæggets Enkeltheder fulgte hollandske Mønstre, som de hjemlige Gartnere var mere fortrolig med. Det var vistnok det almindelige, at de fik deres Uddannelse i Holland. I Kriegers Rejsepas fra 1705 er Holland nævnt først blandt de Lande, som han agter at besøge. Krieger var for øvrigt selv en Hollænder eller i det mindste af hollandsk Afstamning. I Odense Slots Regnskaber saavel som i Partikulærkanrets Regnskaber fra samme Tid skrives Navnet ofte Krüger, i Rejsepasset endogsaa Kruger, hvilket er den hollandske Stavemaade, skønt Udtalen er den samme; ogsaa Fornavnet Cornelius peger mod Holland.

I 1723 gik Eigtved altsaa med sin Rejsefælle paa Valsen. Da de var ubemidlede, har de sikkert, som ogsaa Büsching antyder, taget Arbejde som Gartnere, hvor det kunde falde. Naar Arbejde ikke var at faa, har de bedt om en »Geskænk«, som jo sjælden nægtes den vandrende Haandværkssvend. For øvrigt er vi med Hensyn til de 7 Aar, indtil Eigtved i 1730 træffer sammen med General Løvenørn, ganske henvist til de sparsomme Meddelelser, der findes hos Büsching. Han fortæller først, at Eigtved blandt andet opholdt sig et Aarstid i Merseburg og Berlin som Gartnersvend. Merseburg var dengang kursachsisk; nu hører det til Preussen. Fra Berlin vendte han sig i 1725 til Warschau, og snart efter, siger Büsching, skiftede han Livsstilling, idet han i 1726 fik Plads som Konduktør hos Oberst Pöppelmann; som saadan fulgte han ogsaa 4 eller 5 Gange med Kong August til Polen. August den stærke var, som bekendt, baade Kurfyrste af Sachsen og Konge af Polen. Den Meddelelse, som Büsching her giver om Eigtveds Forbindelse med den berømte Architect Matthæus Daniel Pöppelmann, har man altid tillagt den største Betydning. Pöppelmann gælder jo som Ophavsmand til to af de skønneste Bygningsværker i Dresden, Der Zwinger og Japanisches Palais. Men det gælder om at opfatte denne Oplysning rigtigt. I Almindelighed har man forstaaet den saaledes, at Eigtved blev Pöppelmanns Konduktør i Ordets moderne Betydning, altsaa hans Medhjælper og Tilsynshavende ved de af ham opførte Bygninger. Nogle Forfattere nævner ligefrem Der Zwinger og Japanisches Palais som Bygninger, hvor Eigtved har medvirket, og Eigtved bliver paa den Maade Elev af Pöppelmann.

Men her er der en Misforstaaelse eller snarere to. Det som man nu kalder Konduktør, hed i det 18de Aarhundrede Inspektør. Saaledes kaldes f. Eks. Hans Næss, da han i 1768—69 opførte Brødrene Petersens Jomfrukloster i Vimmelskafte efter Harsdorffs Tegninger, og paa samme Maade var de kongelige Byg-

ningsinspektører Medhjælpere for Hofbygmestrene. Konduktør er derimod en Officerspost i Ingeniørkorpset. Da Thura efter sin Udenlandsrejse søgte om at blive forfremmet fra Underkonduktør til Kaptajn, forlangte Kongen Oplysning om, hvor stort dette Spring var, og det oplyses da, at en Underkonduktør rangerer med Secondløjtnant, en Konduktør med Premierløjtnant og en Overkonduktør med Kaptajnløjtnant i Infanteriet. Forholdet har sikkert i alt væsentligt været det samme i Sachsen som i Danmark. Korpset bestod kun af Officerer og Underofficerer; de sidste kaldes Værkbaser, i de Regnskaber, som er ført paa Tysk, Werk-Pagen. Korpsets Opgave bestod udelukkende i det, som kaldes Bygningstjenesten, d. v. s. Ledelsen af Fæstningsbygninger og andet militært Byggeri; men det forekom, baade her og i Sachsen, at Konduktørerne blev kommanderet til at føre Inspektion ved Opførelsen af civile, offentlige Bygninger, og Ordet fik derved efterhaanden en ny Betydning.

Naar Büsching altsaa taler om, at Eigtved skiftede Livsstilling, tænker han først og fremmest paa, at han ombyttede Haandværksstanden med den militære Stand. Lad os, inden vi gaar videre, tage et kort Overblik over Eigtveds militære Karriere. Sandsynligvis har han, da han i 1725 traadte ind i det sachsiske Ingeniørkorps, maattet begynde som Værkbase; thi først i 1730 faar han Udnævnelse til Souslieutenant, hvilket maa være den laveste Grad som Officer. Men derefter avancerer han hurtigt. Fra 1731–33 staar han opført i de sachsisk-polske Statskalendere som Konduktør, og da han den 6. Marts 1733 tager sin Afsked, har han kun een foran sig til Kaptajn; han fik ogsaa ved Afskeden Karakter som Kaptajn. Allerede forinden havde han faaet Udnævnelse til dansk Løjtnant i Fodfolket fra 2. Juli 1732. Man kunde have ventet, at Eigtved var gaaet over i det danske Ingeniørkorps eller Fortifikationsetaten, som det gerne kaldtes, som Konduktør; men det skete ikke, Eigtved har aldrig staaet i Nummer i Fortifikationsetaten; hans militære Grader er kun, hvad man dengang kaldte Karakterer. Ogsaa Thuras militære Titler er Karakterer, for saa vidt som han altid havde en højere Rang, end der tilkom ham efter hans Charge; men han stod dog i Nummer lige til 1753, da han tog sin Afsked. Han var da avanceret til 1ste Ingeniørkaptajn; men samtidig havde han Karakter som Oberst, og efter sin Afsked blev han Generalmajor. Paa samme Maade havde Eigtved først Karakter som Løjtnant af Fodfolket, senere som Kaptajn af Fortifikationen og tilsidst som Oberst af Fodfolket; men han har ikke gjort aktiv Tjeneste som Officer her i Landet.

Vi maa nu undersøge det Spørgsmaal, om det kan være rigtigt, at Eigtved har medvirket ved de Bygninger, som Pöppelmann

opførte for August den stærke. Her er for det første Der Zwinger ganske udelukket; dette pragtfulde Komplex af Bygninger, som var bestemt til at danne Rammen om en Festplads, hvor Carrouseller og lignende Festsplade kunde holdes, er bygget i Aarene 1710—22 og var altsaa fuldendt, inden Eigtved tiltraadte sin Udenlandsrejse. Med det japanske Palæ er Forholdet noget mere indviklet. Det var oprindeligt et mindre Palæ, som Pöppelmann i 1715—17 havde bygget for Grev Flemming, og bestod dengang kun af Fløjen mod Haven og to lave Sidebygninger. Senere kom det i Kong Augusts Eje, og han lod det i 1729 ombygge til et stort firfløjet Palæ, saaledes som det nu staar. Der er altsaa i og for sig ikke noget i Vejen for at tænke sig, at Eigtved har været beordret til at gøre Tjeneste som Tegner eller Tilsynsførende. Men det var ikke Pöppelmann, som ledede denne Ombygning.

Vi maa gøre os klart, hvorledes hele den kunstneriske Situation var i Sachsen, da Eigtved kom dertil. Den fantasifulde, italiensk paavirkede Barokstil, som Pöppelmann repræsenterer, var gaaet af Mode; man foretrak nu den strængere, mere akademiske franske Stil, som fordrevne franske Huguenotter havde ført med sig til Holland og derpaa videre til Berlin. Ogsaa i Kong Augusts Tjeneste virkede indkaldte franske Architekter, og det var dem, der ombyggede det japanske Palæ. I Spidsen for det kongelige Bygningsvæsen stod General de Bodt, som tillige var Chef for Ingeniørkorpset; men den største kunstneriske Kraft var Zacharias Longuelune, som var Overlandbygmester og for øvrigt havde sin Hovedvirksomhed i Warschau. De som kender det japanske Palæ, har maaske ogsaa lagt Mærke til, at Hovedfaçaden mod Königsstrasse har et mere behersket og mere fransk Ydre end Façaden mod Haven, og tillige kan man iagttagge visse Træk, som kommer igen i Eigtveds Bygninger. Det kan ikke være andet end, at Eigtved har faaet et stærkt Indtryk af, at det var denne Stil, som Tiden krævede, og som det gjaldt om at tilegne sig. Men om han har haft Lejlighed til personlig at arbejde under de franske Architekter, derom ved vi desværre aldeles intet. Da Meldahl i 1896 udgav sin Bog om Marmorkirken, søgte han Oplysninger hos Professor Corn. Gurlitt ved Technische Hochschule i Dresden og hos Dr. Paul Schumann, som har skrevet en fortræffelig Bog om Dresden. Men Resultatet var negativt; Eigtveds Navn forekommer ikke i de sachsisk-polske Bygningsregnskaber. Kun om hans militære Karriere kunde der gives de faa Oplysninger, som er omtalt foran. Jeg har selv senere talt haade med Prof. Gurlitt og med Dr. Schumann og faaet bekræftet, at der ikke er noget at finde i de sachsiske Arkiver.

Vi ved altsaa ikke, om Eigtved har medvirket ved Kong Augusts Byggeforetagender, eller om hans Arbejde har ligget paa andre Omraader, f. Eks. Fæstningsanlæg eller Anlæg af Slots haver. I Begyndelsen har vel nok det sidste været Tilfældet. Ved den Tid, da Eigtved kom til Warschau (1725), var Pöppelmann i Gang med det storartede Haveanlæg, som sluttede sig til det saakaldte sachsiske Palæ, og som endnu er en Seværdighed i Warschau. Her er det vel, at Eigtved er kommet i Forbindelse med Pöppelmann, og at denne har lagt Mærke til hans gode Anlæg og hans Tegnefærdighed. Men efterat han var bleven Officer, har han sikkert deltaget i alt Arbejde, som kunde falde i en Ingeniør-officers Lod, snart i Sachsen, snart i Polen; Büsching siger jo, at han flere Gange fulgte med Kongen til Polen. Den første Gang, vi hører noget bestemt om, at Eigtved er bleven benyttet som Tegner ved et stort Byggeforetagende, er i 1730, da August den stærke afholdt den store Lystlejr ved Zeithain, hvor en Mængde fremmede Fyrster og Gesandter var tilstede. Büsching siger, at Eigtved her havde Lejlighed til at lægge sin Dygtighed for Dagen ved Tegninger af Lejren, og af Løvenørns Korrespondance ser man, at Eigtved i 1732 sendte ham hele Planen af Lejren. Men noget nærmere om, hvad Eigtved har tegnet, ved man ikke; om det har været de Volde og Grave, som omgav Lejren, eller nogle af de mange Træbygninger, som skulde rumme Hoffet og dets Gæster.

Her er det altsaa, at Eigtved kommer i Forbindelse med General Løvenørn, der var tilstede som Repræsentant for Kong Christian VI. Løvenørn vidste, at der vilde blive Brug for vel uddannede Architekter, naar den nye Slotsbygning begyndte at vokse op, og han lovede at anbefale Eigtved til Kongen. Men hverken Løvenørn eller Eigtved selv har ment, at han allerede havde tilstrækkelig Uddannelse som Architekt; en saadan Uddannelse kunde man dengang kun faa ved en længere Udenlandsrejse, og Resultatet blev, som vi ved, at Eigtved blev sendt til Italien for Kongens Regning og blev borte ca. 2½ Aar (1733—35).

Opholdet i Italien har naturligvis paa flere Maader været lærerigt for Eigtved; men han har dog været klar over, at det ikke var Meningen, at han skulde lægge sig efter den noget voldsomme Barokstil, som dengang var herskende i Italien og Sydtyskland. Af større Betydning var det, at han paa Hjemrejsen efter Kongens Ønske kom til at opmaale en Del Interiører i Prins Eugens Slot Hoff ved Wien, i Residenslottet i München og i Lystlottene Nymphenburg og Schleissheim. Her kunde han nemlig se det nyeste nye. I Paris skete der netop omkring 1735 et Omslag, hvorved den Stil skabes, som man kalder Rokoko, og een

af denne Stils Mestre, François Cuvilliés, var gaaet i baiersk Tjeneste som Hofarchitekt. Thura, som allerede kom hjem i 1731, har ikke haft Lejlighed til at tilegne sig den nye Stil. Hans Interiører paa Eremitagen viser, at han dels bruger den pompøse Barokstil fra Louis XIV.s Tid (Hofbarokken), dels den lettere Overgangstil, som man kalder Regentstilen (style de la regence). Her raader der endnu en vis Symmetri; Rokokoens legende usymmetriske Dekorationsstil kender Thura ikke. Det har været af stor Betydning for Eigtved, at hans Hjemkomst fra Udenlandsrejsen falder 4 Aar senere end Thuras. Herved har han faaet Lejlighed til at tilegne sig den nye Stil, og dette forklarer — i hvert Fald til Dels — at hans Tegninger ofte fandt mere Bifald hos de høje Herskaber end Thuras.

I fulde 12 Aar har Eigtved opholdt sig i Udlandet. Han var i den Tid bleven slemt fortystket; han skriver altid sit Navn Nicolai Eigtwedt, som han havde kaldt sig i Tyskland, og saa godt som alle de Skrivelser, man har fra hans Haand, er paa Tysk. Til Dels var dette i sin Orden; Partikulærkamrets Forretningsprog var f. Eks. Tysk; men naar Eigtved ogsaa skriver til Københavns Magistrat paa Tysk, viser det, at han havde svært ved at skrive Dansk, hvad han vel heller aldrig havde lært. Overhovedet var Eigtved ikke nogen Pennens Mand, og han havde ikke den litterære Dannelse som Thura, der stod i Venskabsforhold til lærde Mænd som Langebek. Men det har sikkert ikke skadet Eigtved i hans Karriere, at han talte og skrev Tysk; det har vel snarere gavnet ham. Fælleddrengen fra Eigtved var næppe naaet saa højt paa Rangstigen, hvis han ikke var kommet hjem som tysk Officer.

Forskelligt fra Genealogiens og Personalhistoriens Verden.

Katalog over Det Kongelige Biblioteks Haandskrifter vedrørende dansk Personalhistorie. Udgivet af Det Kgl. Bibliotek ved C. Behrend (1925).

Den foreliggende Bog har, som Titlen allerede viser, Bud til alle Dyrkere af dansk Person- og Slægtshistorie, for hvem den betyder en uundværlig Haandbog. Registraturen fremtræder som Fortsættelse af E. Gigas' 1909—15 i 3 Bind udgivne Katalog over Haandskrifterne i det kgl. Bibliothek vedrørende Danmarks Topografi, indre Forhold og Historie. Udarbejdelsen af den længe savnede Vejledning paa en hidtil aldrig systematisk opdyrket Arbejdsmark for faginteresserede er af Bibliotekets Ledelse lagt i den bedste og kyndigste Haand. I en længere Aarrække har Underbibliotekar C. Behrend været beskæftiget med at fremstille et stadig voxende, i Kassetter alfabetisk ordnet Seddelregister over alle Afsendere af Breve, der opbevares i Biblioteket og som, henstaaende til fri Afbenyttelse i Katalogværelset, har været til stor Nytte for mange, der har raadspurgt dette.

Katalogen tager kun Sigte paa den specielle Biografi, de enkelte Slægters og Personers Historie. De store Samlingspakker af biografisk Indhold, omhandlende Adel, Gejstlighed, Embedsmænd, Læger, Kunstnere o. s. v., vil blive registreret i et følgende Bind. Stoffets Ordning og Overskuelighed, Bogens tiltalende, enkle Udstyr og dens lette Haandterlighed gør den praktisk let brugelig. De store Brevsamlinger, saasom fra H. C. Andersen, Jens Baggesen, P. O. Brøndsted, Fr. Munter, K. M. og K. L. Rahbek, Oehenschläger o. m. a. er opført i alfabetisk Orden. Der angives, saavidt muligt, i alle Tilfælde, om Haandskriftet foreligger i Original eller Kopi, ligesom der gives hyppige Frem- og Tilbagevisninger. Selve Kodificeringen af Manuskripterne er gennemført med en umiskendelig indgaaende Kendskab til de forekommende Slægts- og Personnavne og de Tusinder af hjemlige og fremmede Navne behandlet med en Samvittighedsfuldhed og Korrekthed, der fortjener ubetinget Anerkendelse. Særlig for de udenlandske Brevskabers Vedkommende maa dette Arbejde have krævet ofte møjsommelige og tidsvarende Undersøgelser. At der trods al anvendt Omhu kan have indsneget sig Fejltagelser og Inkurier ved Navnetydningen, betyder lidt i Forhold til det i alle Henseender dygtige og fuldtud paaskønnelsesværdige Arbejde, her er ydet. Med største Interesse vil Slægts- og Personhistorikere imødesee Fortsættelsen af Hr. Behrends Publikationer, som for Samlingsbindenes Vedkommende utvivlsomt vil bringe mange Nyfund af Værdi.

L. B.

Bentsen—Kjærulf.

En mig ubekendt Forfatter Per Rygh har været saa elskværdig at sende mig en lille Bog, som han 1925 har ladet trykke i Oslo (Grøndahl & Søn Bogtrykkeri), og som bærer Titlen: Carl Frederik Bentsen, en biografisk Skisse skrevet for Slægten.

Bogen er næppe i Boghandelen, men da den ikke betegnes som »trykt som Manuskript«, haaber jeg ikke at begaa nogen Indiskretion ved med nogle faa Ord at omtale dens Indhold for Læsere af nærværende Tidsskrift

Hr. Rygh dokumenterer nemlig, at den her omhandlede Carl Frederik Bentsen, der var Lensmand i Værdalen 1814—1818 og senere 1820—1824 Overjæger og Korpsskriver under Trondhjems nationale Jægerkorps, egentlig hed Jørgen Ditlev Kjærulf og var Søn af Forpagter paa Ussinggaard Rasmus Kjærulf og Hustru Maren Bloch Deichmann (jvf. mine Kjærulfske Studier S. 137).

Han maa som ung have faaet en fortrinlig Uddannelse, men Forfatteren har ikke kunnet opspore, hvad det var, der foranledigede ham til at antage et helt andet Navn og kun at staa i Forbindelse med sin Slægt gennem en Mellemand for ikke at faa denne Navneforandring røbet.

Af hans Søkende kendes kun Christiane Frederikke Kjærulf, der var gift med Generallojtnant Chr. Siegfried v. Bassewitz (Kjærulfske Studier S. 443), med hvem Bentsen en enkelt Gang ses at have vekslet Brev.

C. F. Bentsen, der døde 1838, havde i Ægteskab med Eva Clara Schiøller fra Trondhjem († 1851) 1 Søn og 2 Døtre, og af hans Datterbørn kan nævnes Professor Oluf Rygh, Overlærer Karl Rygh og Statsraad Evald Rygh.

C. Klitgaard.

Hr. Dr. Ernst Wiedemann oplyser, at if. Archiv der Kirche St. Petri A. II. b. fol. 168, Hamburg, erhvervede Niels Jensen 2. Juli 1593 en Grav i Kirken, i hvilken hans Fader Borgmester Jens Nielsen i »Waer« (Varde?) blev begravet.

Større Skuespillere ved vor Nationalscene end Hans Christian Knudsen (1763—1816) er forlængst glemt, medens Hans Christian Knudsen — der iøvrigt med sin vidtspændende Kunst og som en af Bærerne af Repertoiret igennem et længere Tidsrum ingenlunde var nogen ubetydelig Kunstner — mindes den Dag i Dag for sin patriotiske Virksomhed, særlig for at erstatte Tabet af vor Flaade 1807.

Mere end nogen anden paa sin Tid bidrog Knudsen ved sin Livsførelse til at hæve sin Stand op i et højere Plan, og det er jo ogsaa en bekendt Sag, at han var den første Skuespiller, der blev dekoreret, først med Medaillen »pro meritis«, derefter med Dannebrogsmændenes Hæderstegn. Robert Neiiendams fortæller i sin nysudkomne Bog om ham med Uddrag af hans Dagbøger, hvorledes Knudsen var »maitre de plaisir« hos Hoffet paa Jægerspris hos Arveprinsens Familie og derfor blev Færgemand ved Overfarten ved Frederikssund, og han giver os en sympatisk Skildring af denne — som saa mange af hans Standfæller — barnlig forfængelige, men hjertensgode, vennesele Borger i dette Ords bedste Betydning. — Knudsens Dagbogsoptegnelser 1813—1816, der danner Hovedparten af den 135 Sider store Bog, tegner et tilsvarende Billede af ham, hans patriotiske Gerning, hans Forhold til Hoffet og hans Helbred, der er de Hovedemner, hvorom Optegnelserne drejer sig, og giver Knudsen Opregnsning for Beskyldningerne om, at han paatog sig de patriotiske Opgaver af egoistiske Hensyn; heraf er intet Spor.

Bogen er illustreret og forsynet med fortræffelige Noter, et Register og Oplysninger om Knudsens Efterslægt, der er af megen Interesse. Af disse fremgaar det, at en vidtforrenet Efterslægt efter Knudsen baade i Mands- og Spindelinen blomstrer i Norge.

P. H.

I Tavleform har Statsbaneassistent G. Gravenhorst samlet Efterslægten paa Sværdlinien af Sognepræst i Ahrensböck i Holsten Heinrich Gravenhorst † 1729 og Augusta Margrethe Sophia de la Marche, hvis Børnebørn gik til Danmark. Slægten, der tæller ca. 25 levende Slægtsmedlemmer her i Landet, stammer fra en i Nordtyskland udbredt brunsvigsk Slægt, der har skænket begge Lande en Række gode Borgere i Embeds-, Købmands- og Haandværkerstanden.

Det er beklageligt, at Tavlen ikke giver Oplysning om Anerækken tilbage til den første kendte Gravenhorst (det drejer sig om 4—5 yderligere Slægtled, der ganske vist ikke hører Danmark til); men iøvrigt er det et omhyggeligt udført lille Arbejde i Lighed med den tidligere af Udarbejderen offentliggjorte Stamtavle over sin mødrene Slægt Ortman.

Tavlen fremtræder typografisk set særdeles tiltalende.

P. H.

Den af Landinspektør Eriksen i Odder udgivne Ladefogedslægtens Stamtavle er en Efterslægtstavle og ingen Stamtavle, og skønt den i høj Grad gør Indtryk af at være samlet af en Dilettant — al den Stund der i væsentlig Grad mangler noget saa vigtigt som Datoer og Aarstal, Føde-, Vielses- og Dødssteder, skal det dog gerne erkendes, at Forfatteren aabenbart har gjort et endog meget betydeligt Arbejde for at samle Efterretninger om denne Efterslægt efter Gaardejer i Aalestrup, Rasmus Sørensen Ladefoged († 1720), der 1707 ægtede Kirsten Hansdatter. Skønt Forfatteren altsaa genealogisk set ikke har magtet den ingeniørlunde lette Opgave, giver den dog et Bidrag, der ikke maa foragtes, til Oplysning om denne sjællandske Storbondeæts Udvikling gennem tre til fire Generationer og kan tjene som typisk Exempel paa en saadan frugtbar Slægts Vækst.

Havde blot ikke Forfatteren haft den usalige Tanke, at denne i vældige Progressioner voksende Slægt skulde trykkes som en egentlig Tavle — thi den samfulde 13 Aen lange — eller rettere brede — Tavlerulle er derved blevet saa uhaandterlig i en almindelig Stue, hvor det dog er Mening, at den skal studeres, at man betænker sig to — nej mange Gange, før man tager den frem og giver sig i Lag med Oprulningen, og det har dog næppe været Maalet med Trykning af et saadant Arbejde. Thi være den fra Formens Side fremholdt som et advarende Exempel. Hvis man endda bare kunde tage de sammenklæbede vældige Ark, hvoraf den bestaar, fra hinanden!

P. H.

Dr. polit. E. Mackeprang har udgivet Dansk Forsikringsstat 1924, Dansk Finansstat 1924, Dansk Grossererstat 1925, Dansk Arkitektstat 1925, de tre sidste i Forbindelse med Hr. E. Dahlberg (Dansk personalhistorisk Bureau). Da et Arbejde for at kunne benævnes en »Stat« maa have opnaaet i alt Fald en vis relativ Fuldstændighed, er Navnet paa disse Bøger noget misvisende; thi herom er der nemlig ikke Tale. Begreberne Forsikringsmand, Finansmand er udflydende, og med Arkitekterne gaar det ikke bedre.

I Forsikringsstaten synes Forfatteren at have faaet alle de Personer med, der har nogen Betydning i dansk Forsikring i Danmark; men Bogen foreligger ogsaa allerede som 4. Udgave og har øjensynligt overvundet sine Børnesygdomme. Dette Arbejde staaer sikkert ogsaa Udgiverens Hjerte nærmest, al den Stund han selv er Assurandør, og her kender han selv sit Stof og kan behandle det kritisk. Trods den Aareladning, Dansk Forsikring har

haft i Aarene efter Krigen, er Antallet af de biograferede Personer steget fra 573 i 1917 til 660 i nærværende Udgave.

De andre tre Stater — det drejer sig i alle Tilfælde om 100—160 Sider store Bøger i lille dobbeltspaltet Oktavformat — kan derimod ikke karakteriseres som mere end første Forsøg, de fremtræder som en Samling Biografier af Spidserne indenfor den paagældende Gren af Erhvervslivet, suppleret med Biografier af saadanne Standsfæller, som har besvaret det udsendte Spørgeskema og altsaa selv stillet Materiale til Udgiverens Disposition.

I Grossererstaten er optaget ca. 1000 Grosserere; i Finansstaten ca. 725 til danske Bank-, Sparekasse- og Veksellerervirksomheder knyttede Personer og Arkitektstaten indeholder ca. 350 Biografier saavel af akademiske Arkitekter som af Arkitekter, der kun har praktisk-teknisk Uddannelse, en Sammenblanding, der allerede har fremkaldt højrestede Protester indenfor Standen.

Biografierne er meget uensartede i deres Indhold, men alligevel er der her skabt Hjælpemidler for Personhistorikere, som ikke bør foragtes; forhaabentlig vil Forsøgene blive efterfulgt af fornyede, forøgede og forbedrede Udgaver, og derfor skal de af en energisk Udgivers Initiativ udsprungne Bøger ogsaa trods Manglerne hilses med den skyldige Paaskønnelse.

P. H.

Platen og Heine.

I sit bekendte malpropre Opgør med Platen (Reisebilder III, Die Bäder von Lucca) ytrer Heine, at enhver Digter ligesom Platen ovenover »sine vanskeligste Poesidigte« bør angive Versemaalet, for at Læseren kan se, om Metriken er i Orden. Dette har dog den Ulempe, at man tror Digterne, unnlader at tælle efter og bliver bedraget. »Her i Hamborg«, siger Heine, »har jeg ikke Tid dertil og maa tro Grev Platen uden at tælle efter, ganske som man tror paa de Pengeposer fra Kurantkassen, der bærer en Paaskrift om, hvor mange hundrede Daler de indeholder. Alligevel gives der Exempler paa, at en Lediggænger har aabnet saadan en Pose, talt efter, og fundet et Par Daler for lidt i dem. Særlig naar jeg tænker paa Pengepunge, bliver jeg mistroisk. Thi min Svoger har fortalt mig, at der i Tugthuset i Odense sidder en vis Person, der var ansat ved Postvæsenet og uærlig har aabnet og uærlig udtaget Penge af de Pengeposer, der gik gennem hans Hænder, og atter syet dem kunstig til og sendt dem videre. Enhver, der læser Stedet, aner, at netop gennem den anstrengte Tilknytning mellem Gavtyvestreger i Poesien og det virkelige Liv, at Platen paa en eller anden Maade staar i Forbindelse men den Bedrager, der sigtes til. At det ogsaa er Tilfældet, erfarer man af et Brev fra Heine til Zimmermann af December 1829. »Den Tyv, der sidder i Odense Tugthus, er en Grev Platen«. I den af J. Fränkel, L. Krähe, Alb. Leitzmann og Jul. Petersen besørgede, ypperligt kommenterede Udgave af Heines Værker (Insel Verlag), Werke IV, 1912, anføres, at Prof. R. Schlösser gennem Landsarkivet i Odense har bragt i Erfaring, at der ifølge Tugthusets Arkivalier ikke har været nogen Fange af Navnet Platen i Aarene 1815—40. Sagen har alligevel sin Rigtighed, blot at Stedangivelsen er forkert. Den paagældende er Digteren Platens kødelige Fætter, Greve Hans Heinrich August Platen, født 16. Maj 1787 i København, Søn af dansk Generalmajor Hans Ludvig Joachim Platen († 1822). Han blev 1805 Fændrik i dansk Livregiment, 1814 Premierløjtnant ved norske

Livregiment, fik 1816 Afsked, blev s. A. ansat som Postmester i Holbæk og 1826 forflyttet i samme Egenskab til Roskilde. Den 24. Jan. 1829 blev han paa Grund af Misligheder suspenderet fra sit Embede, 4. Febr. anbragt i kriminel Arrest, og umiddelbart derefter nedsattes en Kommission, for hvilken han tilstod at have tilvundet sig i alt 2915 Rdlr. ved at opbyrde 5 til videre Forsendelse ham betroede Pengebreve og desuden at have udtaget Penge af to til ham indleverede uforseglede Breve. Kommissionen dømte ham 31. Okt. til at stryges til Kagen og arbejde paa Fæstning paa Livstid. Højesteret idømte ham 12. Maj 1830 samme Straf, dog blev han ved kgl. Reskript af 14. Juli s. A. forskaanet for Kægstrykning og beordret hensat i Møens Tugthus. I 8 Aar tjente han her som Opsynsmand ved Daarekisten og Fangernes Arbejde i Stiftelsens Have. Gentagne Ansøgninger fra ham og hans Moder om Benaadning forblev resultatløse. 1838, 24. Okt., bestemte Kongen, at han vedblivende skulde være Opsynsmand, men ikke anses som Tugthusfange. Først 1841, 18. Juni, blev der givet Ordre til at sætte ham i Frihed.

Grev Platen var langt fra en Forbrydernatur. Han skildres af flere som en paa Sjæl og Legeme svag Mand, hvis vanskelige økonomiske Forfatning havde bragt ham paa Afveje. Lige fra sin modne Alder var han en dyb melankolsk Natur. Grev Platen døde 4. Juni 1842 paa Nordfeld.¹⁾

L. B.

Hr. Oberstudienrat, Professor Andreas Lüders har indsendt følgende genealogiske Oversigt til Oplysning om sin Slægt, til hvilken hører de ret bekendte »to Brødre af et Liv, de to Oliebørn hos Landets Regentere« Kabinetssekretærerne Andreas og Peter Lüders, hvis Herkomst hidtil ikke har været bekendt, og over hvem af deres Broderbørn er rejst et smukt Epitafium i Holmens Kirkes Kapel af J. C. Heimbrod (jvfr. min Bog Bremerholms Kirke og Holmens Menighed 1920, 127, 283, 308).

Dirich Lüders, 1626 Borger i Hamborg og Kromand. — Søn: Dirck Lüders d. d., f. Sept. eller Okt. 1634 † 30. Juni 1697, Farver i Hamborg: Børn I—III af andet Ægteskab (29. Aug. 1665) med Catharine Richmans † 29. Maj 1666.

I. Dirck Lüders d. y., f. 29. Maj 1666 † 7. Marts 1699, Farver i Hamborg, g. 21. Jan. 1694 m. Ilsabe Hermens (Isabella Herrmann), f. 14. Apr. 1664 † 16. Sept. 1711. — Sønner A—B.

A. Diderich Lüders, f. 5. Jan. 1695 i Hamborg † 15. Dec. 1755 i Kbhvn., g. 20. Aug. 1728 m. Dorthea Louise Höppner, f. 1. April 1706 † 22. Okt. 1758, bgr. paa St. Petri Kirkegaard. — Søn:

a. Caspar Lüders, f. 12. Aug. 1729 i Slesvig † 20. Marts 1793 i Neustadt, Fuldmægtig ved den kgl. Kabinetskasse i Kbhvn., Toldforvalter i Glückstadt; g. 24. Marts 1763 m. Catharine Sophie Koch, f. 14. Dec. 1741 i Altona † 28. Marts 1814 i Flensborg. — Søn:

a) Andreas Friedrich Lüders, f. 27. Febr. 1772 i Glückstadt † 18. Sept. 1848 i Flensborg, Fuldmægtig ved Flensborg Amtstue, g. 8. Maj 1810 m. Margaretha Dorothea Lüders, f. 22. Juni 1773 † 26. Okt. 1826 i Flensborg.

¹⁾ Generalpostdirektionens Akter: Sagen ang. Grev Platen, Postmester i Roskilde, hans Embedsforhold 1828—30. Højesterets Domsakter i Justits Sagen contra Postmester Grev Platen, paadømt 12. Maj 1830, 108. D. Kancelli 2. Dep. Reg. Res. 1829, 71. Højesterets Slutningsbog og Dombog 1830. 2. Dep. Res 1838 og 1841.

B. Hans Lüders, f. 5. Juni 1696 i Hamborg † 29. April 1736 paa Rejsen til Ostindien, Købmand i Hamborg og København; g. m. Anna Catharine la Rose.

Dirck Lüders d. æ. Børn af andet Ægteskab med Gesche Westermans (8. Jan. 1667), f. 1. Maj 1646 † 25. Jan. i Hamborg:

II. Andreas Lüders, f. 1. Marts 1674 † 1. Sept. 1727 paa Fredensborg, Kabinetssekretær hos Kong Frederik IV, ugift.

III. Peter Lüders, f. 27. Sept. 1679 † 28. Dec. 1730 i Kbhvn., Kabinetssekretær hos Dronning Louise.

Spørgsmaal og Svar.

Spørgsmaal.

I.

Slekten Resen.

Ifølge stiftsprost Hans Resen Steenstrups selvbiografi, skrevet i 1826, var stiftsprostens morfar Poul Resen, degn i Rolfsted, den sidste mandlige descendent av biskopperne Hans Poulsen R. og Hans Hanssen R., se Nyerup og Krafts Leikon under H. R. Steenstrup.

Poul Resen døde i Halck 1783 og var ifølge Halck kirkebok søn av kgl. strandinspektør i Jylland Anders Resen og Dorthea Søfrensdatter Wandal, død 1739 i Rolfsted som enke.

Poul Resen er ifølge Rolfsted kirkebok født der 1703, men immatrikuleret 1724 fra Thistad skole.

Mine danske slektninger har tidligere forgjæves søkt at finde forbindelsen mellom Anders Resen og biskopperne. Kan der nu opplyses noget om forbindelsen?

I hovedbygningen paa Kjeldkjær gaard, som eiedes av stiftsprostens far Hans Severin Steenstrup, staar der indhugget i en sten, at bygningen blev opført 1770 av H. S. Stp. og Hans Resen. Hvem var denne Hans Resen? En søn av degnen Poul Resen kan han ikke ha været, da degnens samtlige barn kjendes. Var han en søn av strandinspektøren, av hvis barn foruten degnen kun kjendes 2 døttre?

Slekten Frisach.

Den første med sikkerhet kjendte av denne slekt er Hans Hansen (eller Larsen?) Frisach, sogneprest til Lom i Norge, f. 1687 † 1744. Ifølge traditionen var han søn av guldsmed Hans Frisach i Aalborg. Ved nøiaktige undersøkelser av arkivalia fra Aalborg er der imidlertid ikke paatruffet nogen Frisach der.

Frisach-navnet har jeg forøvrig kun paatruffet ett eneste sted i dansk genealogisk literatur, nemlig i Kbhvns. universitetsmatrikel, som viser, at Bartholomæus Frisach blev immatrikuleret i 1747.

For opplysninger om personer av navnet Frisach, Friesach, vil undertegnede være meget taknemmelig.

Carl J. G. Steenstrup.
Bergingeniør,
Allevaall Haveby pr. Oslo.

II.

Oplysning søges om Jomfru Anna Christine Stockfleth, født 1714; Datter af Kaptain Wilhelm Stockfleth til Brahesholm og flere Godser paa Fyen, født $^{22}/_{12}$ 1671 † $^{15}/_{2}$ 1725.

Amtmanden over Assens og Hindsgavl Amter — Hans Simonsen — anbefaler, Odense $^{4}/_{12}$ 1731 — Stiftamtmanden Jomfru Anna Christine Stockfleths Ansøgning om at være sin egen Værg; hun er nu 17 Aar og 2 Maaneder og har efter Forældrene arvet i Jordegods og andre Midler 4195 Rd. — Hendes Formynder er Oberstl. Gersdorff paa Kjærsgaard. — Bevillingen anbefales givet hende saa snart hun er fyldt 18 Aar.

v. Eyben,
Postmester,
Ruds-Vedby.

III.

Til Brug ved en Ahnetavle søges Oplysninger om:

1. Engelke Venten (Vendt) f. .... † .... i Rendsburg 93 Aar gammel, gift med Johann v. Stricker, f. .... † .... 1702 i Rendsburg.
2. Christian Venten (v. Vendt) f. .... † .... General Krigs Commissær i Hertugelig Holstensk Tjeneste, Broder til ovennævnte Engelke V.

Hans Datter Sophie Christine v. Vendt, f. .... 1708 † $\frac{5}{5}$ 1744. Hertugelig Holstensk Hofdame, gift $\frac{19}{5}$ 1727 med Alexander v. Stricker f. $\frac{11}{9}$ 1701 i Rendsburg † $\frac{4}{5}$ 1784 i Rendsburg, Artillerimajor og Søn af ovennævnte Nr. 1 Johann v. Stricker og Engelke Venten.

Vil sætte megen Pris paa at erholde saa fyldige Oplysninger som muligt om ovennævnte to Personer Venten (Vendt), eventuelt ogsaa deres Forældre, samt hvorvidt Familien Stricker førte Vaaben, i saa Fald Beskrivelse af samme eller Aftryk.

NB. Slægtebogs Optegnelser vedrørende Familien v. Stricker og Kaa-lund bleve trykte i Samfundets Tidsskrift for 1912 6te Række, 3die Binds 2det Hefte Side 121—133.

Otto K. Nobel,
Sct. Pedersvej 1. 2. Sal,
Hellerup.

IV.

Skolelærer Rasmus Andersen, Rostved (?), Torsager sogn og Maren Laursdatter fik $\frac{7}{3}$ 1812 en søn, som i daaben $\frac{24}{4}$ s. A. fik navnet Jens Bierring. Det er den senere Jens Andersen Biering, skolelærer bl. a. i Viby, Jylland, død $\frac{29}{11}$ 1872.

Hvorfor fik han navnet Bering (Bierring)? Er han muligvis i slægt med de »rigtige« Bering'er fra Bjerring, Middelsohm Herred?

Leif Gundel.

V.

Oplysning søges om Forældrene til:

- I. Andreas Hansen Flensburg, der d. $\frac{19}{1}$ 1686 blev Byskriver i Horsens, hvor han døde d. $\frac{14}{3}$ 1708, 52 Aar gammel, ringere 4 Uger og 3 Dage. Han blev d. $\frac{15}{6}$ 1687 g. m. Anne Thomasdatter (f. $\frac{15}{4}$ 1653, † $\frac{7}{3}$ 1711 i Horsens) og
- II. om Forældrene til Major Ludwig Wiglaur † Febr. 1814, der d. $\frac{10}{4}$ 1783 fik Tilladelse til at ægte Christiane Joachime Paasche (f. 1757 † 1824). Efter en Overlevering skal han være en uægte Søn af Greve Fredrik Ludwig Danneskiold Laurvig og en tysk Prinsesse Mathilde.

A. Flensburg,
Boghandler, Roskilde.

VI.

Sognepræst til Kornum-Løgsted 1737—50 Frederik Breum (efter Wiberg 1733—37 først Hører i Christiania og derefter Rektor i Kongsberg), gift ca. 1727 med Birgitte Dorothea Molbech, f. ca. 1702, † 1778

²⁵/₁₀ i Gladsakse, Datter af Kaptajn Andreas Molbech (ifølge Hirsch fra 1702 el. 09 Vagtmesterlieutenant og Garnissonsskriver i Kongsvinger, 1717 Auditør og 1721 Kapt.lieutenant i l. opland. nat. Infrgmt., 1725 Kapt., † 1726 ¹/₈; g. (maaske 2. Hustru) Sahra Frantsdatter Cold, Søster til Birgitte Dorothea Molbech, gift med Prokurator og titul. Assessor Gregers Lund paa Hedemarken; jvfr. »Familien Lundh«, Frederiksberg 1911, S. 1—2. — Af Ægteparret Breums Børn antages født i Norge: Niels, ca. 1728 (senere Sergent og sikkert den fra Aalborg 1749 dimitterede Student Niels Breum), Anders (senere Skolelærer p. Kongsberg Sølvværk, † ca. 1805 uden Livsarvinger), Jens (senere Præst til Brande; Wiberg: f. i Christiania 1733 ¹⁶/₁₀) og Peder, Student priv. fra Viborg 1763.

Jeg søger: Fødsel og Vielse for Birg. Dor. Molbech, de nævnte Børns Fødsler og om disse navnlig Vielse og Død for Anders [Molbech] Breum i Kongsberg og for Peder Breum samt for den i Kornum 1745 ¹¹/₁ døbte Christiane Breum, hvis Skæbne er mig aldeles ukendt.

Mulige Oplysninger modtages med Tak af

Anton Kjølby,
Lærer,
Løgingd, Nykøbing Mors.

VII.

I min stamtavle: Familien Neumann, Kristiania 1903 staar paa sidelt omtalt fg.:

Paul Paulsen (Niemann, senere Neumann), kjøbmd. i Kristiania, død ³/₂ 1703, begr. ⁹/₂ der (søn af Poul Iversen, brygger i Helsingør, og Mette Rasmusdtr. Niemann), var gift med Cathrine Mikkelsdatter Schep.

De efterlod 4 umyndige børn, hvoraf kjendes: 1. Ide Paulsdtr., dbt. Kristiania ³/₁ 1685, 2. Mette Paulsdtr., dbt. ib. ²³/₁₀ 1685, 3. Antonius Paulsen dbt. ib. ¹²/₁₁ 1687.

En anden Cathrine Mikkelsdtr. Schep var 1685 og 1687 gift med Jørgen Falk i Kristiania. Vistnok den samme som ib. ²⁸/₈ 1690 blev gift med Hartvig Ruge.

Til en eventuel ny udgave af min stambok ønskes oplysninger om alle disse nævnte personer ascendens og descendens.

H. H. Neumann,
Vestre Totens prestgaard,
Bøverbru, Norge.

VIII.

Johann Lüders, geb. ⁹/₁ 1616 in Stade, Besitzer des Hofes Sunderup bei Flensburg, verheiratet mit Dorothea Holste, geb. in Kopenhagen XII 1628. Ihr Vater war der »Königl. Dannemarkische Bestalter Amtsschreiber undt Consistorial Secretarius« Johannes Holste zu Flensburg. Am 12. Mai 1649 ist diesen Eheleuten eine Tochter (das erste Kind) Sophia Amalia geboren, und zwar in Kopenhagen. Unter den 7 Gevattern ist die erste:

Ihr Königl. Maytt: Die Könniginne zu Dennemark und Norwegen, Fraw Sophia Amalia, Geborn auss dem Hohen Fürstlichen Stamm zu Braunschweig und Lüneburg, Meine Allergnädigste Könniginne undt Fraw, — die zweite: die Fraw Hofmeisterin Fraw Elsabe von Rosacorn.

Das zweite Kind hieß Friederich, geb. in Kopenhagen 13. Dez.

1650. Unter den Gevattern ist der erste: Ihr Königl. Maytt. zu Dannemark Norwegen, Mein Aller Gnädigster Könning undt Herr.

Von einem späteren Sohn heisst es in der mir vorliegenden Familienchronik von 1616:

Ao. 1658: d. 23. Octob. Nachmittags . . . ist mein Sohn Philip in der dahmaligen Griegszeit, weile wir zu Sunderup Auss grosser Unsicherheit halber nicht haben aushalten können, auf dem Fürstlichen Hause Glücksburg, woselbsten wir hingeflüchtet, geboren. Undt von dem Fürstlichen Schlossprediger daselbsten getauft. Undt nach Sr. Frl. Gnd. weil Wihr sonsten keine anderen Gevattern in der Betrübten Kriegszeit gebeten, Philip genannt worden.

Ich schliesse aus diesen Eintragungen, dass das Ehepaar irgend welche Beziehungen zu dem königlichen Hause gehabt haben muss. Und es würde mich sehr interessieren, zu wissen, worin dieselben etwa bestanden haben. Ob sich darüber und überhaupt über das Ehepaar noch irgend etwas ermitteln liesse?

2. Der andere meiner Vorfahren, der in Kopenhagen lebte, war mein Urgrossvater, Johann Adam Ulrich Salchow, später v. Salchow. g. $19/6$ 1774. Er war ein Sohn des Physicus Prof. Dr. Ulrich Christoph Salchow in Meldorf. Er unterrichtete 1798/99 als Cornet in der Kgl. Forstlehranstalt in Kiel im Kartenzeichnen und Feldmessen, wurde 1808 Divisionsquartiermeister im Generalquartiermeisterstab, 1812 Ober-Adjutant im Generaladjutantenstab und Cavalleriemajor, 1826 Generalkriegskommissar in den Herzogtümern und Oberst, 1840 Commandeur vom Dannebrog, 1840—41 Mitglied der Militaircommission in Odensee, und starb in Altona $11/5$ 1859.

Ist aus dortigen Quellen irgend etwas über seine Tätigkeit ersichtlich? Seine Mutter richtete nach des Physicus Tode ein Gesuch um eine Pension an den König, 1787. Ob die Unterstützung darin bestand, dass der König den Sohn zum Offizier ausbilden liess? Es scheint, als ob Joh. Ad. Ulrich schon 1797 am Hof in Kopenhagen gewesen ist. Mein Urgrossvater soll erzählt haben, der im Sommer 1797 verstorbene Minister v. Bernstorff habe ihm mit Thränen in den Augen mitgeteilt, dass es ihm soeben gelungen sei die Leibeigenschaft in den Herzogtümern abzuschaffen. Das bezügliche Gesetz stammt meines Wissens vom Januar 1797. Ist ersichtlich, wieviel Adjutanten in dem Generaladjutantenstab waren, überhaupt, wie derselbe sich zusammensetzte?

Mein Urgrossvater hat zeit seines Lebens Tagebücher geführt. In der Familie sind diese Tagebücher nicht vorhanden. Ob sie sich in Kopenhagen befinden, in der kgl. Bibliothek oder im Staatsarchiv? Wenn ja, wäre es möglich, dieselben zur Einsicht auf kurze Zeit zu bekommen?

Für entstehende Kosten komme ich selbstverständlich gern auf.

Pastor Nievert,
Siebeneichen,
Post Büchen Bez. Hamburg.

IX.

Johan Clüver, professor, senere superintendent hadde flere barn. Var borgermester Marcus Clüver i Krempe (se Bricka under Müller s. 576) søn av superintendenten? Med tak for enhver oplysning.

Sigurd S. Meidelt.
Oslo.

Svar.

Spørgsmaal VIII. 8. R. V. S. 79.

Foreløbigt meddeles:

B u r c h a r d L ü d e r s blev 1643 Køkkenskriver hos Erkebispe Frederik af Bremen og efter dennes Tronbestigelse i kgl. Tjeneste, udnævnt 1654 til Fiskemester i Slesvig og Holsten samt Herskabet Pinneberg. I 1653 fik han Fritagelse for Skatter af sin Gaard Sønderup Gaard og Diderik Thomsens Gaard, som havde tilhørt hans Svigerfader, Amtsskriver i Flensborg, J o h a n n e s H o l s t i Flensborg. 1670 fik han Stadfæstelse paa dette Privilegium, der 1681 udvidedes til hans Enke. 1657 bad L. Hertug Philip af Glücksborg om Ly for sig og Hustru, da Sønderup Gaard var ødelagt i Krigen. Enken D o r o t h e a fik 1673, 3. Decbr. udbetalt Mandens resterende Besolding og en Pension af 100 Rdlr. paa Livstid. 1684 fik hun eftergive^t Restancer af Kontributioner af sin Gaard. Deres Datter D o r o t h e a C h r i s t i n e, f. 1662, døbt 22. Marts i Adelby, g. 8. Sept. 1692 smst. m. Præst i Bargum Josua Heering, f. 1660 i Jannowitz † 1710. (Se videre F. C. Sommer og Louis Bobé, Slægten Heering 1900, 52). Den blandt Sophia Amalia Lüders, Faddere nævnte Hofmesterindes Navn skal læses E l s a b e v o n R o s s a w (E. Marquard, Kammerrgsskr., S. 28, 33).

 Rettelse.

Persh. Tidsskr. 8. R. 4. Bd. 103. Linje 2 f. n.: Hofmst.inde hos de kgl. Børn, Sidsel Grubbe, læs: Sidsel [Jacobsdt.] Grubbe.

Medlemmer af Samfundet kan ved direkte Henvendelse til *Kraks Legats Kontor*, Nytorv 17, Kjøbenhavn B. erholde *Kraks Blaa Bog* for 11 Kr. (halv Bogladepris).

Hr. Hans Hinrichs og Frøken Julie Petersen
Friedrichsstrasse 36 a I i Slesvig *i Husum*
anbefales af Professor, Dr. phil. Poul Heegaard til Arkivundersøgelser
i Nordfriesland.

I Kommission hos Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, er udkommen: K. CARØE: *Den danske Lægestand 1479—1900*, V. Supplementsbind, 148 Sider, Pris 3 Kr. pr. Ekspl.

Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie.

Medlemsbidraget er 12 Kr. aarlig.

Samfundet har siden dets Stiftelse i 1879 udgivet:

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

1. Række, Bind I—III (1880—82) ved *F. Krarup*.
1. — , — IV—VI (1883—85) ved *G. L. Wad*.
2. — , — I—IV (1886—89) ved *G. L. Wad*.
2. — , — V—VI (1890—91) ved *H. W. Harbou*.
3. — , — I—III (1892—94) ved *H. W. Harbou*.
3. — , — IV—VI (1895—97) ved *G. L. Grove*.
4. — , — I—II (1898—99) ved *C. E. A. Schøller*.
4. — , — III—VI (1900—03) ved *G. L. Grove*.
5. — , — I—VI (1904—09) ved *G. L. Grove*.
6. — , — I (1910) ved *G. L. Grove og Paul Hennings*.
6. — , — II—VI (1911—15) ved *Paul Hennings*.
7. — , — I—VI (1916—21) ved *Paul Hennings*.
8. — , — I—IV (1922—25) ved *Paul Hennings*.

Foruden det aarlige Navneregister i Tidsskriftet findes i Aargangen 1892 Indholdsfortegnelse for 1.—2. Række (1880—91), i Aargangen 1904 Indholdsfortegnelse for 3.—4. Række (1892—1903) og i Aargangen 1916 Indholdsfortegnelse for 5.—6. Række (1904—1915).

Aargangene 1880—1882 er udsolgt. Prisen for Aargangene 1883—1885 er 6 Kr. Prisen for Aargangene 1886—1903 er nedsat til 3 Kr. pr. Bind, og Prisen for hver af Rækkerne til 10 Kr. pr. Række (6 Bind). Aargangen 1892 sælges ikke særskilt. — Prisen for Aargangene 1904—1915 er nedsat til 5 Kr. pr. Bind, og Prisen for hver af Rækkerne til 20 Kr. pr. Række (6 Bind). De efter 1915 udkomne Aargange koster 15 Kr. pr. Aargang. — Enkelte Hæfter sælges ikke.

AAGE FRIIS:
BERNSTORFFERNE OG DANMARK

BIDRAG TIL DEN DANSKE STATS POLITISKE
OG KULTURELLE UDVIKLINGS HISTORIE 1750—1835

I. Bind: Slægtens Traditioner og Forudsætninger. 1903. (450 Sider) (Bogladepris Kr. 7.50) forefindes endnu et mindre Restoplag. Sammen med II. Bind: Johan Hartvig Ernst Bernstorff i Frederik V's Konseil (440 Sider) 1919 (Bogladepris Kr. 18.00) kan nogle enkelte Eksemplarer faas portofrit tilsendt fra Forfatteren, Sol-sortvej 62, København F., ved Indsendelse af *ialt 15 Kroner*.

Ligeledes kan nogle enkelte Eksemplarer af:

BERNSTORFFSKE PAPIRER

Udvalgte Breve og Optegnelser vedrørende Familien Bernstorff
i Tiden fra 1732—35

I.—III. Bind. Bogladepris ialt 36 Kr.

faas portofrit tilsendt sammesteds ved Indsendelse af *ialt 20 Kr.*

Medlemmer af Samsundet kan erhverve:

DR. K. CARØE:

DEN DANSKE LÆGESTAND I—IV.

- I. Doktorer og Licentiat 1479—1788.
  - II. Kirurger. 1738—1785.
  - III. Den danske Lægestand 1786—1838.
  - IV. Den danske Lægestand
Supplementbind til 7. Udg. (Læger, der har taget
Eksamen efter 30. Januar 1838 og er døde inden
1. Januar 1901.)
for 6 Kr. Enkelt Bind 1 Kr. 50 Øre.
- Prisen for Ikke-Medlemmer er 8 Kr. Enkelt Bind 2 Kr.

HENRY BRUUN:

DANMARKS AMTSFORVALTERE 1660—1848

for 3 Kr. Prisen for Ikke-Medlemmer er 5 Kr.

samt

FRITZ JURGENSEN WEST:

DE KONGELIGE AMTMÆND I HERTUGDØMMET

SLESVIG 1660—1864

for 1 Kr. 50 Øre. Prisen for Ikke-Medlemmer er 3 Kr.

Bestillinger bedes indsendt til Sekretæren for Danmark: H. Hjorth-Nielsen, Nybrogade 32, København K.